

Vi tror på Norge

Høyre tror at hver enkelt av oss kan utgjøre en forskjell i samfunnet.

Norge er et lite land hvor vi stoler på hverandre. Vår felles tiltro til hverandre er fundamentet som vi har bygget samfunnet på. Sammen har vi skapt et samfunn med økonomisk velstand og god velferd. Gjennom pandemien har tilliten vi har til hverandre, vist seg å være livsviktig.

Vi står overfor flere utfordringer i årene som kommer. På kort sikt skal økonomien gjenreises. Vi må skape jobber for å erstatte dem vi har mistet i pandemien. På lang sikt må vi sikre bærekraften i velferdssamfunnet vårt. Da må vi satse på kunnskap og kompetanse. Vi må skape mer og inkludere flere.

Høyre tror på frihet under ansvar. Vi tror at du selv vet best hva som passer best for deg. Derfor vil Høyre ha et helsevesen som setter pasienten i sentrum. Når det offentlige samarbeider med private aktører, spiller de hverandre bedre. Vi må bruke alle de gode kreftene i samfunnet. For at ikke private tilbud kun skal være tilgjengelig for dem med stor lommebok, mener Høyre at det offentlige skal kjøpe ledige plasser hos private aktører og tilby dem til de som trenger det. Dersom folk trenger en barnehageplass, en sykehjemsplass, en operasjon eller hjelp med å komme ut av et liv med rus, er det viktigste for dem at de får et tilbud av høy kvalitet raskt, på det offentliges regning. Ikke hvem som driver tilbudet. Høyre vil ha et samfunn som setter menneskene foran systemet.

Skal vi bygge fremtidens Norge, trenger vi kunnskap. Høyre vil satse på kompetanseheving for elever, studenter og folk i jobb. Vi tror at alle ønsker å bidra i samfunnet. Da må vi ha gode ordninger som gjør det mulig. Ingen i Norge skal gå ut på dato på grunn av manglende kompetanse, og færre skal falle fra i skolen. En god skole er nøkkelen til god integrering og god inkludering.

At folk har en jobb å gå til, er viktig både for samfunnet og for hver enkelt av oss. Høyre tror på den skaperkraften som ligger i oss alle og ute i norske bedrifter. For at det skal skapes arbeidsplasser, må næringslivet få friheten til å skape mer. Det får de med et konkurransedyktig skatte- og avgiftsnivå, færre reguleringer og mer digitalisering. Samtidig må vi gi de som står utenfor arbeidslivet, bedre muligheter til å komme inn. Vi tror at hver enkelt av oss ønsker å bidra. Da er det samfunnets oppgave å legge til rette for det. Ingen ønsker å være den som blir inkludert. Man ønsker å være den som bidrar.

Vi tror på Norge fordi vi tror på alle oss som bor her: på enkeltmennesker, familier og lokalsamfunn og på den enkeltes initiativ i næringsliv og frivillige organisasjoner. Vi tror at fellesskapet blir sterkere når det preges av frihet og ansvar, og når flest mulig beslutninger tas nærmest mulig den det gjelder. Vi tror at innsatsvilje og skaperkraft styrker fellesskapet. Vi tror på Norge fordi vi tror at hver enkelt av oss som bor her, vil bidra til å skape et bedre samfunn for alle. Vi tror på Norge fordi vi tror på deg.

Innholdsfortegnelse

Skape mer, inkludere flere	6
Skape flere jobber og større verdier	6
Flere gründere, mer jobbskaping	7
Næringsutvikling i hele landet	7
Et grønt næringsliv	9
Det smarte næringslivet	9
Havnasjonen Norge	10
Fiskeri og havbruk – en evig fornybar næring	11
Næring i fjellet – industri, mineraler og bergverk.....	12
En bærekraftig olje- og gassnæring.....	13
Reiseliv og handel	13
Jordbruk.....	14
Skogbruk	15
Økonomi.....	17
Trygg økonomisk styring.....	17
Skatt og avgift	17
Eierskap	18
Arbeid og inkludering	19
Et trygt og fleksibelt arbeidsliv	19
Det skal lønne seg å jobbe	19
Flere inn i jobb – et inkluderende arbeidsliv	20
Flere unge inn i jobb.....	21
Arbeidskriminalitet	22
Økt kompetanse – ingen skal gå ut på dato	22
Leve lenger og jobbe lenger i et aldersvennlig samfunn	23
Skole og utdanning	25
Barnehage – barnas første år.....	25
En kunnskapskole som gir muligheter for alle	26
Ungdomsskolen.....	26
Videregående skole	27
Fag- og yrkesopplæring	28
Digitalisering i skolen	29
Dyktige lærere og skoleledere	30
Gode skoleeiere	31

Høyere yrkesfaglig utdanning – fagskoler	32
Høyere utdanning og forskning	32
Studentvelferd	33
Helse.....	35
Sykehusene og spesialisthelsetjenesten – pasientenes helsevesen	35
Folkehelse	36
Kommunale helsetjenester.....	36
Leve hele livet – livsglede for eldre.....	37
Faglig sterk helse- og omsorgstjeneste	38
Pårørende	38
Legemidler	39
Psykisk helse	39
En god og verdig rusomsorg	40
Bioteknologi.....	41
Helseberedskap og smittevern	42
Tannhelse.....	42
Verdiskapingen skal opp, utslippene skal ned	44
Veien mot lavutslippssamfunnet	44
Klimavennlig næringsliv og industri	44
Energi.....	45
Grønn transport	46
Sirkulær økonomi.....	46
Lokale utslippskutt	47
Naturmangfold.....	48
Samferdsel.....	49
Fremtidens transportløsninger	49
Mer, bedre og tryggere vei	49
Jernbane	50
En utslippsfri transportsektor	51
God ressursbruk – mer transport.....	51
Kollektivtransport og god fremkommelighet i byområdene.....	52
Flytilbudet er distriktenes kollektivtransport.....	53
Modernisering av norske havner	54
Justis, sikkerhet og beredskap.....	55
Politi og påtale	55
Domstoler	56

Lover, regler og straff	56
Ungdoms- og gjengkriminalitet	57
Ofrenes stilling:	58
Kriminalomsorg.....	58
Hatkriminalitet og ekstremisme	59
Vold i nære relasjoner	59
Samfunnssikkerhet og beredskap	60
<i>En god offentlig sektor.....</i>	62
Offentlige tjenester – innbyggerne i sentrum	62
Offentlig ansatte	62
En digital og effektiv offentlig sektor	63
Mer lokalt selvstyre, mer lokaldemokrati	64
Bolig som et hjem.....	65
Levende distrikter og bygdesamfunn	65
Storbyer og byregioner.....	66
Valg og demokrati	67
<i>Innvandring og integrering .....</i>	68
Streng, forutsigbar og bærekraftig.....	68
Oppholdstillatelse og statsborgerskap.....	68
God integrering	69
<i>Familie, mangfold og likestilling .....</i>	71
Familie	71
Barnevern	71
Likestilling, inkludering, mangfold og ledelse.....	72
Urfolk og nasjonale minoriteter.....	73
<i>Kultur, idrett og frivillighet .....</i>	74
Kultur	74
Tro og livssyn	75
Medier	75
Idrett, frivillighet og friluftsliv.....	76
Norsk kulturarv og språk	77
<i>Utenriks og forsvar .....</i>	78
Norge i verden	78
Europapolitikk og EU	78
Utvikling og menneskerettigheter	79
Nordområdepolitikk.....	80

Et sterkt forsvar.....81

Skape mer, inkludere flere

Skape flere jobber og større verdier

Høyre vil prioritere jobber først. Det er folk i jobb som skaper verdiene vi alle nyter godt av. Velferdssamfunnet bygges på skuldrene til norske arbeidstakere og bedrifter. Store deler av næringslivet sliter som en konsekvens av koronapandemien. I tiden som kommer, vil Høyre arbeide for å løfte bedriftene og jobbene som er særlig rammet. Høyre vil føre en politikk som bidrar til innovasjon, kunnskap, kompetanse og høyere produktivitet. Den skal gjøre Norge bedre rustet for å møte den globale og digitale konkurransen i fremtiden og gi rom for flere folk i arbeid. Vi skal skape mer og inkludere flere.

Mer enn en million arbeidstakere jobber i små og mellomstore bedrifter. De er helt sentrale for verdiskaping og velferd. Høyre vil føre en politikk som gjør at bedriftene kan skape jobber og bærekraftig vekst i det som er ryggraden i norsk næringsliv. Høyre vil føre en konsekvent og forutsigbar politikk som sikrer bedriftene en enklere hverdag og god tilgang til kapital og kompetanse. Staten må sørge for gode rammebetingelser og samtidig bidra til utviklingen på områder hvor Norge har spesielle fortrinn.

Høyre vil trygge arbeidsplasser og styrke norsk eierskap av norske bedrifter. Derfor vil vi fjerne formuesskatten på arbeidende kapital, som kun betales av norske eiere. Vi vil samtidig fortsette å øke bunnfradraget slik at flere arbeidstakere og pensjonister slipper å betale formuesskatt.

For å skape et bærekraftig velferdssamfunn vil vi legge til rette for nye lønnsomme jobber, ta hensyn til miljøet og kutte i klimautslippene. Det krever nytenkning, utvikling og omstilling. Norsk arbeidsliv trenger Høyre-politikk.

Høyre vil

- at beskatningen av bedrifter og eierskap i Norge skal være konkurransedyktig overfor sammenlignbare land, for å trygge jobbene og stimulere til at det skapes nye
- etablere et eget forenklingspanel etter dansk modell, med omvendt bevisbyrde
- styrke ordningen med gunstig skattemessig behandling av kjøp av aksjer i egen bedrift
- fjerne formuesskatten på arbeidende kapital for å styrke norsk eierskap til norske jobber. Fortsette å øke bunnfradraget på all formuesskatt
- føre en konkurranse- og skattepolitikk som styrker norske bedrifters konkurranseevne i møte med internasjonale plattformbedrifter
- videreføre SkatteFUNN-ordningen
- gjøre det enklere å etablere ny industri i Norge
- legge til rette for at flere bedrifter kan flagge hjem hele eller deler av virksomheten
- legge til rette for sterkere næringsklynger og utvikle en nasjonal strategi for å tiltrekke internasjonale selskapers forsknings-, utviklings- og hovedkontorfunksjoner
- stimulere til at flere selvstendig næringsdrivende og frilansere velger å organisere sin næringsvirksomhet gjennom aksjeselskap
- fortsette å redusere næringslivets samlede kostnader ved forenkling av regelverk og rapporteringskrav

- videreføre den sterke satsingen på næringsrettet forskning og innovasjon hvor hoveddelen av virkemidlene settes inn der de gir størst vekst og samfunnsnytte
- videreføre og styrke arbeidet med en offensiv strategi for foredling og eksport i samarbeid med næringslivet
- legge til rette for offentlig–privat samarbeid og sikre at staten gjennom sine innkjøpsstrategier fremmer innovasjon i privat næringsliv

Flere gründere, mer jobbskaping

De største mulighetene for Norge kan ligge i bransjer og teknologier som ikke er oppfunnet ennå. Det ufødte næringslivet trenger politikk som legger til rette for å løse samfunnets utfordringer på nye måter og åpner for nye forretningsmodeller som kan gi folk bedre tilbud, tjenester og jobber. Høyres ambisjon er at Norge skal være et av verdens beste steder å gjøre en god idé om til en bedrift.

Høyre vil

- utrede «gründerpermisjon» etter svensk modell, hvor heltidsansatte med fast stilling kan kreve seks måneders ubetalt permisjon for å starte egen næringsvirksomhet som ikke er i konkurrerende virksomhet med der du er ansatt
- legge til rette for at flere kan starte egen bedrift, blant annet gjennom entreprenørskapsprogrammer
- forenkle og forbedre opsjonsskatteordningen for oppstartsbedrifter
- vurdere om dagens bestemmelser i arbeidsmiljøloven er hensiktsmessige for gründere, ansatte i en gründerbedrift og bedrifter i oppstartfasen
- styrke ordninger som Forny, Såkorn og Presåkornfond
- endre lovverket slik at finansieringskilder som folkefinansiering blir enklere og sikrere for folk og bedrifter
- i større grad utforme offentlige anbudskonkurranser slik at små og mellomstore bedrifter får muligheter til å delta
- legge til rette for private initiativer for etablering og skalering av norske bedrifter, som start-up-laber, regulatoriske sandkasser og testsentre
- peke ut en eller flere testkommuner som får være regulatorisk sandkasse og teste ut ulike nye transportteknologier, velferdsteknologier og andre løsninger som gir bedre informasjon og bedre tjenester til innbyggerne
- ta i bruk innovasjonskraften blant gründere ved å legge til rette for økt samarbeid mellom oppstartsselskaper og det offentlige
- tilgjengeliggjøre offentlige data for å skape flere digitale gründere og bedrifter, og tillate at aggregerte anonyme data benyttes til å forbedre kvaliteten på offentlige tjenester
- forbedre ordningen med skattefradrag for investeringer i oppstartsselskaper

Næringsutvikling i hele landet

Norge er et langstrakt og allsidig land med ulike utfordringer og muligheter, enten du bor i en kystkommune eller en innlandskommune, om du bor i en by eller et lite bygdesamfunn. Høyre vil styrke lokalsamfunnets mulighet til å skape verdier og arbeidsplasser fra de naturgitte fortrinnene som finnes lokalt.

Høyre ønsker en politikk som utvikler muligheter, ressurser og jobber i hele Norge. Vi vil føre en politikk for balansert utvikling mellom de store byregionene og resten av landet. En sterk hovedstad, sterke regionbyer og levende distrikter må gå hånd i hånd for å styrke Norge i møte med fremtidens utfordringer.

Levende distrikter er avhengige av lønnsomme bedrifter, arbeidskraft og en god infrastruktur. Digitaliseringen av Norge bidrar til å redusere avstander; folk kan bo og jobbe i hele landet. Norge har en svært digitalt moden befolkning, og dette kan ha en viktig desentraliserende effekt dersom myndighetene legger til rette for desentraliserte arbeidsplasser.

Høyre vil

- bygge ut digital infrastruktur i hele landet gjennom å legge til rette for en rask utbygging av 5G-nettet, der spredtbygde strøk blir prioritert
- videreføre den historiske satsingen på vei og samferdsel for å knytte landet sammen
- legge til rette for at kortbanenettet skal opereres av utslippsfrie fly
- styrke innovasjonsarbeidet med utslippsfrie og selvgående båter og legge til rette for ny infrastruktur til sjøs
- sørge for størst mulig lokale ringvirkninger av verdiskapingen som gjøres basert på bruk av lokale naturressurser
- intensivere arbeidet med forenkling av utmarksforvaltningen med samordning og reduksjon i antall forvaltningsorganer
- styrke lokalt selvstyre ved å redusere muligheten statlige myndigheter, herunder statsforvalteren, har til innsigelser i saker som er viktige for lokalsamfunnene
- føre en rovviltpolitikk som ivaretar tryggheten til enkeltmennesker og lokalsamfunn og bidrar til at bærekraftige rovviltbestander ivaretas
- styrke eiendomsretten og gi grunneierne økt innflytelse på forvaltning, regulering og bruk av arealer, også i verneområder
- bidra til god stedsutviklingspolitikk med vekt på jobbskaping for at flere skal ønske å bo i distriktene
- opprettholde en differensiert arbeidsgiveravgift
- tillate skånsom kraftutbygging i vernede vassdrag hvis det ikke forringer verneverdiene
- øke kommunenes selvstyre, blant annet i spørsmål om aktivitet i strandsonen og motorferdsel i utmark
- bidra til å videreutvikle byregionene som kraftsentre for mangfoldig næringsutvikling og aktiv kapitalforvaltning
- være en pådriver for bærekraftig fritidsbebyggelse der hytter kan bygges klima- og miljøvennlig
- vurdere å bygge opp sterkere desentraliserte, regionale kompetansemiljøer på sentrale næringsområder som en del av virkemiddelapparatet
- etablere enklere søknadsprosesser for naust og flytebrygger samt bygging i strandsonen for etablerte hytteområder
- innføre lokal forvaltning for statsgrunn i Troms og Nordland som sikrer lokalsamfunnene større innflytelse og verdiskaping, og som samtidig ivaretar samiske interesser

Et grønt næringsliv

Det grønne skiftet avhenger av en vellykket omstilling av norsk næringsliv. Grønn vekst handler om å gjøre det mer lønnsomt å skape verdier på en miljøvennlig måte. Det er derfor viktig at vi kombinerer bærekraft i forbruk og produksjon. Strenge klima- og miljøkrav er nødvendig, men det er enda viktigere at det er lønnsomt å velge miljøvennlig omstilling. Høyre mener at vi må vri skattesystemet slik at det lønner seg for bedriftene å kutte utslipp.

Høyre vil

- legge til rette for utvikling av nye produkter, prosesser og teknologier for produksjon av bærekraftige biobaserte produkter
- sikre bedre ressursutnyttelse, god samfunnsnytte og høyere verdiskaping i avfallsbransjen
- sørge for forutsigbare og stabile rammebetingelser for fornybart drivstoff og energibærere
- bidra til risikoavlastning i oppstarts-, pilot- og demoanlegg
- utrede en CO₂-merkeordning på alle varer, slik at forbrukerne kan ta mer informerte valg
- innføre et frivillig bærekraftsmerke etter modell fra Svanemerket som viser at en virksomhet har forpliktet seg til å rapportere på bærekraftsmålene
- legge til rette for at bedrifter, organisasjoner og utdanningsinstitusjoner kan rapportere på bærekraftsmålene nasjonalt og globalt hvis de ønsker det
- styrke Norges grønne konkurransekraft og redusere klimagassutslippene ved å legge til rette for industriklynger som bidrar til å utvikle ny klimateknologi og skape nye lønnsomme jobber

Det smarte næringslivet

Digitalisering og teknologisk utvikling skaper store muligheter for bedriftene. Norge digitaliseres i høyt tempo. Forutsigbarhet og tilrettelegging er viktig for at næringslivet kan ta ny teknologi i bruk. Norge skal være et attraktivt land å etablere nye teknologibedrifter i. Samtidig skal vi legge til rette for at eksisterende næringsliv digitaliseres mer. Koronapandemien har vist hvor viktig det er med gode digitale løsninger og plattformer. Våre ressursbaserte næringer som energibransjen, havbruket og landbruket har kommet langt, men også industrien, byggenæringen, transportbransjen og varehandelen ønsker å ta i bruk de enorme mulighetene den datadrevne økonomien gir for å skape nye arbeidsplasser. Norge skal være verdensledende i å benytte verdien av data. Dette skal komme befolkningen, offentlig sektor og næringslivet til gode. Bruk av data vil bidra til utvikling av et nytt næringsliv og nye jobber.

Norsk næringsliv utfordres av internasjonale teknologiselskaper. Derfor er et nært europeisk digitalt samarbeid avgjørende for å sikre bedriftenes konkurransekraft. En førsteklasses digital infrastruktur legger til rette for at Norge skal være et av de ledende landene innenfor den datadrevne økonomien. Den nye og strenge europeiske personvernforordningen øker tilliten til digitale tjenester og gir oss et konkurransefortrinn sammenlignet med land som er mindre opptatt av å verne om privatlivets fred. Det er viktig å bygge kultur og kompetanse både i virksomheter og hos forbrukerne på hva som er et godt personvern, og straffe de som bryter reglene.

Høyre vil

- styrke mulighetene den datadrevne økonomien gir for nytt næringsliv og nye jobber
- legge til rette for at det utvikles nye tjenester og skapes verdier ut av offentlige data og data som deles mellom virksomheter
- gjøre Norge til et av verdens mest attraktive land å etablere datasentre i, med ren kraft, god infrastruktur, høy digital kompetanse og et næringsliv som står i spissen for omstillingen til digitale driftsmodeller som utnytter sensorteknologi, kunstig intelligens og stordata
- stimulere til nye former for offentlig–privat samarbeid som kan øke innovasjonen i helsenæringen
- lette til rette for «tingenes internett», med bruk av sensorer og stordata, for å fornye og effektivisere transport, energibruk og samhandling på tvers av sektorer, innenfor rammen av streng sikkerhet og personvern
- at Norge skal være verdensledende i å bygge ut 5G-nettet og utnytte muligheten det gir for jobber over hele landet
- fortsette å føre en markedsbasert og teknologinøytral politikk for utbygging av bredbånd
- sikre god konkurranse mellom mobilselskapene for å fremme innovasjon og bedre og billigere tjenester til forbrukerne
- utvikle et fremtidsrettet regelverk som muliggjør at nye digitale plattformer innen delingsøkonomi kan tas i bruk
- arbeide aktivt for like konkurransevilkår på tvers av landegrensene i den digitale økonomien, blant annet ved å være en pådriver for EUs digitale indre marked
- at bedrifter og arbeidstakere skal kunne forholde seg til færre tilsyn og rapporteringspunkter, og at tilsyn og rapporteringer skal skje digitalt
- legge til rette for bruk av industriell bioteknologi innenfor et etisk rammeverk og være en pådriver for oppdatert og moderne GMO-regelverk i EU
- oppheve kravet for private bedrifter om å ta imot kontanter

Havnasjonen Norge

Norge er og skal fortsette å være en maritim stormakt. Havet har alltid vært grunnlaget for hoveddelen av verdiskapingen i landet vårt. Norsk skipsfart er verdensledende og fornyer seg i en grønnere retning. Norge har et stort potensial innenfor grønn skipsfart, og Høyre vil at Norges rolle som en global skipsfarts- og offshore-nasjon skal ivaretas og videreutvikles. For å bevare norske havindustriens sterke posisjon vil Høyre realisere Ocean Space Centre, som skal være et internasjonalt ledende kunnskapssenter for havromsteknologi.

Høyre vil

- at Norge skal fortsette å ta en lederrolle internasjonalt i arbeidet med å sikre en bærekraftig havøkonomi
- videreutvikle en sterk norsk havklynge gjennom å stimulere til økt digitalisering og teknologioverføring mellom de havbaserte næringene
- styrke forskningen på mineralutvinning på havbunnen
- videreføre vilkårene for norsk havbunnsmineralnæring
- stimulere til ytterligere grønn vekst og konkurransekraft i norsk maritim næring og legge til rette for økt eksport av lav- og nullutslippsteknologi i maritim sektor

- legge til rette for økt forskning på flytende hydrogen og ammoniakk som brensel i skipsfarten
- bidra til at flere norskeide skip seiler under norsk flagg, gjennom å opprettholde dagens rederibeskatning, konkurransedyktige tilskuddsordninger for sjøfolk, et kundeorientert Sjøfartsdirektorat og konkurransedyktige skipsregistre
- realisere Ocean Space Centre
- sørge for sameksistens mellom eksisterende og nye næringer i havrommet, slik at vi kan høste flere ulike ressurser på en bærekraftig måte

Fiskeri og havbruk – en evig fornybar næring

Havbruksnæringen er landets nest største eksportnæring. Sammen med fiskeriene bidrar næringen til at Norge er selvforsynt med sjømat, samtidig som vi forsyner store deler av verden med sunn, klimavennlig mat. Næringen bidrar sterkt til sysselsetting langs kysten og har et svært stort vekstpotensial fremover. Høyre vil at fiskeri- og havbruksnæringen skal ha gode, stabile og forutsigbare rammebetingelser.

Fiskeri- og havbruksnæringen har potensial til ytterligere bærekraftig vekst, og Høyres ambisjon er å legge grunnlaget for flere tusen nye arbeidsplasser innen 2050. Høyre mener at fiskerinæringen må sikres oppdaterte og moderne regler og reguleringer, samt god markedsadgang, slik at næringen kan vokse. Høyre ønsker at mer av fisken vår bearbejdes i Norge. Med nye teknologiske løsninger og konkurransedyktig markedsadgang er dette mulig. Høyre vil videreutvikle en sterk havgående fiskeflåte for å kunne fangste norske ressurser i internasjonal sone og hevde norsk suverenitet, samt kunne fangste opparbejdede kvoter i andre farvann, samtidig vil vi ivareta kystflåten.

Høyre vil

- sikre stabile og forutsigbare rammebetingelser for fiskeri- og havbruksnæringen gjennom et modernisert, forenklet og effektivt regelverk tilpasset næringens behov og potensial for videre vekst
- forenkle, effektivisere og modernisere byråkratiet og regelverkene i fiskeri- og havbrukssektoren
- sikre en bærekraftig vekst og økt verdiskaping innen fiskeri- og sjømatnæringen gjennom blant annet styrket ressurskontroll og teknologiutvikling spesielt rettet mot utvikling av lukkede anlegg
- forsterke ressurskontroll av fiskeriene, innføre strengere straffer for fiskerikriminalitet og bruke teknologi for å sikre kontroll, dokumentasjon og bærekraftig forvaltning av våre fiskerier og marine ressurser
- styrke forskning på biomarine arter
- legge til rette for at Norge kan bli mer selvforsynt med fiskefor gjennom forskning og utvikling
- realisere oppdrett på nye arter, som for eksempel torsk
- vurdere en egen konsesjonsordning for lukkede sjøbaserte anlegg og havbasert oppdrett
- avsette arealer for havbruk utenfor dagens produksjonsområder i dialog med fiskerinæringen for å sikre god sameksistens
- videreføre en bærekraftig utvikling av fiskeri- og havbruksnæringen, blant annet gjennom trafikklyssystemet, og være åpne for endringer og tilpassinger i takt med erfaringene

- legge til rette for at oppdrettere bruker nye teknologiske løsninger, blant annet for å forhindre lus og rømming fra oppdrettsanlegg
- at deltakerloven og havressursloven skal være førende for norsk fiskeripolitikk
- stimulere til bruk av ny teknologi samt sørge for gode rammebetingelser og markedsadgang for å legge til rette for at mer fisk blir bearbeidet i Norge
- videreføre bærekraftig forvaltning av fiskebestander og marine arter, basert på faglige råd og forskning
- legge aktivt til rette for utvikling av innlandsfiske som næring
- legge til rette for at privat sektor kan skape nye jobber i den biomarine verdikjeden
- legge til rette for at nye aktører kan etablere seg i havbruksnæringen
- utrede og gjennomføre en prøveordning med utleie av konsesjoner til bearbeidingsbedrifter
- legge til rette for lokale ringvirkninger og aktivitet fra fiskeri- og havbruksnæringen
- forenkle søknadsprosessen for konsesjon i blå næringer
- gjennomgå deltakerloven og vurdere en styrking av nasjonalitetskravet
- utnytte våre naturgitte fortrinn for havbruk gjennom å øke kunnskapen om sameksistens mellom havbruk, fiskerier, miljø, samt andre næringer i kystsonen og våre havområder
- sette i gang en kunnskapsinnhenting om arealbruk, arealbehov og arealforvaltning til havs, og vurdere behovet for en mer samordnet arealforvaltning som bedre og mer forutsigbart avveier de ulike interessene
- arbeide aktivt for å bygge ned tollbarrierer på bearbeidet fisk, og sikre markedsadgang
- jobbe for at mer av fisken som leveres i kystsamfunnene videreføres der

Næring i fjellet – industri, mineraler og bergverk

Norge er et land med store naturressurser. Høyre mener at disse ressursene må utnyttes for å skape jobber, sikre økonomisk vekst samt bidra til å produsere de materialene som er nødvendige for å gjennomføre det grønne skiftet.

Høyre vil

- sikre konkurransekraften til norsk industri gjennom stabile rammevilkår, tilgang til eksportmarkeder og forutsigbar tilgang på kraft til konkurransedyktige priser
- gjennomføre en kartlegging av mineralressursene i landet og på sokkelen og legge til rette for økt utvinning gjennom innovasjon og enkle reguleringer og planprosesser
- støtte etablering av testsentre som norske bedrifter kan benytte seg av, gjennom å styrke infrastruktur og utstyr til forskningen
- støtte etablering av et toppindustrisenter som skal bidra til at metoder, kompetanse og kunnskap kan utveksles bedre mellom små og store bedrifter, slik at Norge fortsetter å levere industriprestasjoner i verdensklasse
- øke kravene til miljø sikkerhet og bærekraft, med mål om størst mulig verdiskaping innenfor bærekraftige rammer
- støtte flere storskala testanlegg for å bidra til at bedrifter utvikler og tar i bruk miljø- og klimavennlig teknologi
- bidra til økt samhandling mellom kunnskapsmiljøer som kan sikre bærekraftige løsninger for avgangsmasser fra mineralindustri på land og sjø
- tillate sjødeponier med strenge krav til en sikker miljøovervåking
- forkorte saksbehandlingstiden for mineralprosjekter i Norge, men innenfor gjeldende krav til kvalitet og forsvarlig saksbehandling
- sammen med næringen utvikle norsk mineralnæring til å bli verdens grønneste

En bærekraftig olje- og gassnæring

Petroleumsnæringen er Norges største og viktigste næring. Høyre mener oljenæringen må fortsette å ha gode og forutsigbare rammevilkår som bidrar til investeringer og vekst på sokkelen. Samtidig må klimagassutslippene fra norsk sokkel reduseres for at vi skal nå klimamålene. Høyre vil samarbeide med næringen om å kutte utslippene fra sokkelen med 50 prosent innen 2030, blant annet gjennom elektrifisering av sokkelen.

Høyre mener at vi ikke skal sette noen sluttdato på norsk petroleumsnæring, men heller støtte næringen i det videre arbeidet med leting etter nye ressurser og det grønne skiftet.

Høyre vil

- sikre petroleumsnæringen stabile og forutsigbare rammevilkår som gir aktivitet i hele landet
- at petroleumsvirksomhet skal skje med strenge krav til miljø, sikkerhet og beredskap, og i sameksistens med fiskeri og andre næringer
- redusere utslippene på norsk sokkel med ambisjon om 50 prosent utslippskutt innen 2030
- legge til rette for fortsatt elektrifisering av norsk sokkel, men hensyntatt kraftsituasjonen på land og tiltakskost
- vurdere skattetiltak og andre ordninger som kan bidra til å øke konkurransen og dermed gi en høyere utnyttelsesgrad for alle lønnsomme ressurser på felt i drift og på nærliggende marginale felt på norsk sokkel
- øke utvinningsgraden på norsk sokkel ved å stille krav om en plan for lønnsom økt utvinning ved fornyelse av konsesjonene
- i samarbeid med oljenæringen vurdere endringer for å sikre økt lønnsomhet og effektivitet på norsk sokkel
- sørge for at norsk petroleumsindustri fortsatt skal være verdensledende på helse, miljø og sikkerhet
- sikre en god oljevernberedskap i samarbeid med private aktører
- konsekvensutrede olje- og gassvirksomhet i Lofoten, Vesterålen og Senja

Reiseliv og handel

Norge har en vakker natur, et variert kulturliv, en rik landbruks- og matkultur, et mangfold av kulturminner og unike verdensarvområder. Reiselivsnæringen er en viktig arbeidsgiver, spesielt i distriktene, med mange små og mellomstore bedrifter. Samtidig har reiselivsnæringen blitt særlig hardt rammet av koronapandemien, og det er behov for å legge til rette for ny vekst når smitteverntiltakene kan heves. Høyre mener at Norge har et stort potensial for å skape arbeidsplasser gjennom helårsturisme og økt verdiskaping ved å legge til rette for kvalitetsturisme.

Detaljhandelen er en av våre største sysselsettere og en bransje i stor endring. Høyre vil samarbeide med bransjen for å håndtere omstillingen den skal gjennom.

Høyre vil

- legge til rette for at attraksjoner og aktiviteter er tilgjengelige hele året når det er mulig, og bidra til å utvikle helårsturisme
- styrke samarbeidet mellom friluftsliv og reiseliv, slik at viktige naturattraksjoner blir godt tilrettelagt og fremstår som attraktive for brukerne og uten unødig slitasje og forsøpling
- legge til rette for god merkevarebygging rundt norske og samiske natur- og kulturopplevelser
- vurdere hvordan det offentlige reiselivsarbeidet bør organiseres
- gi kommuner som legger til rette for cruiseturisme, muligheten til å innføre en form for lokal cruiseavgift til lokal infrastruktur, og gi destinasjoner rett til å begrense antall cruiseanløp
- ikke innføre en generell lokal eller nasjonal turistskatt
- definere jakt, fiske og utmarksopplevelser som næring
- legge til rette for å fremme norsk mat og drikke som kulturbærer og skaper av lokal identitet, og for at norsk mat- og drikkekultur skal bidra til næringsutvikling og til å fremme Norge som destinasjon for kulturturisme, med Stiftelsen Norsk gastronomi som en sentral aktør
- redusere særavgifter på enkelte grensehandelsutsatte varer
- utvide muligheten lokale produsenter av alkoholholdige drikkevarer har til å selge varene sine til besøkende
- tillate salg av drikke med alkoholinnhold opp til åtte prosent i dagligvarebutikker
- tillate alkoholsalg i butikk frem til klokken 23 på hverdager og lørdager
- bevare et offentlig vinmonopol, men tillate Vinmonopolet å holde åpent til klokken 20 på hverdager og lørdager
- avvikle statsforvalterens godkjenningsordning for turistkommuner og overlate til kommunen selv å bestemme hvorvidt det skal være tillatt med søndagsåpne butikker i hele eller deler av kommunen
- gjennomføre et kompetanseløft for handelsnæringen i samarbeid med partene i arbeidslivet
- gjennomføre tiltak for å styrke konkurransen i norsk dagligvare, inkludert en styrking av Konkurransetilsynets mulighet til å følge bransjen

Jordbruk

Jordbruket er sentralt for matproduksjon, bosetting, ivaretagelse av kulturlandskapet og sysselsetting. Høyre vil skape et levedyktig jordbruk over hele landet. Jordbrukspolitikken skal legge til rette for økt bærekraftig matproduksjon, mer mangfold og styrket konkurransekraft. Innenfor disse rammene vil Høyre at bonden, som selvstendig næringsdrivende, skal få større muligheter for lønnsom drift gjennom å kunne investere i og utnytte egen eiendom. Vi vil styrke bærekraften i det norske jordbruket og matsystemet, og gjennom det bidra til utvikling av distriktsøkonomien og bøndenes levekår. Jordbruket er også en sentral aktør i klimaarbeidet.

Høyre vil

- styrke de lokale fjellstyrene og deres oppgaver med naturoppsyn, skjøtsel og veiledning

- innrette tilskudds- og kvoteordninger slik at de stimulerer til mest mulig effektiv drift, økt matproduksjon og forbedret lønnsomhet for den enkelte bonde
- at jordbruksavtalen skal ha effektiv drift og bærekraftig produksjon tilpasset markedets behov som primært mål
- sørge for at budsjettstøtten sikrer en god balanse mellom tilskudd til produksjon og areal
- gjennomgå innretningen og finansieringen av markedsreguleringsordningene slik at de virker effektivt og bidrar til økt konkurranse
- justere konsesjons- og jordloven slik at bestemmelsene fremmer aktiv forvaltning og aktivt eierskap av ressursene
- at odelsloven endres kun til å gjelde for etterkommere etter nåværende eiere
- beholde et importvern, men gjennomgå og lette på importvernet for enkelte varer
- fjerne boplikten, men opprettholde driveplikten
- forenkle regelverket for foredling av mat på egen gård når helsemessig matvaretrygghet er ivaretatt
- gi bonden større næringsfrihet og ha som målsetting at bondens vesentligste inntekter skal hentes fra markedet
- evaluere måloppnåelse og gjennomgå kanaliseringspolitikken i lys av klima-, markeds- og rekrutteringsutfordringene norsk jordbruk står overfor
- at konsesjonsgrenser og kvoteordninger for produksjon i jordbruket gjennomgås og optimaliseres med hensyn til både geografi og lønnsomhet
- at Norge skal være fremst i arbeidet med å begrense antibiotikabruk i husdyrholdet og opprettholde et strengt regime for sprøytemiddelbruk
- jobbe for økt norsk grøntproduksjon
- ha høye krav til dyrevelferd for alle husdyrslag
- øke strafferammen for grove brudd på dyrevernsloven og øke bøtesatsene for grovt uaktsomme brudd på dyrevelferdsloven
- dyreeiere som ikke etterkommer pålegg fra myndighetene etter brudd på dyrevelferdsloven bør lettere fratras dyr og nektes å drive
- styrke og videreutvikle et landsdekkende dyrepoliti og sørge for at flere saker om alvorlig kriminalitet mot dyr påtales til domstolene
- legge til rette for økt foredling og eksport av norske landbruksprodukter
- styrke arbeidet med merking av norske landbruksprodukter
- fortsette å jobbe for godt jordvern og økt nydyrking

Skogbruk

Mye av vår velstand både i byene langs kysten og i distriktene er tuftet på skogressurser. Skogbruk berører svært mange interesser, og skogen er råvare for viktige verdikjeder. Samtidig skaper skog et betydelig rom for binding av CO₂ gjennom god og rasjonell skogpleie. Skogen binder halvparten av de årlige klimagassutslippene i Norge. Skog er også viktig for biologisk mangfold, jakt og rekreasjon.

Høyre vil

- øke den årlige treplantingen med ti millioner trær innen utgangen av 2030
- stimulere til økt nyplanting, økt plantetetthet og planting med foredlet plantemateriale som gir økt tilvekst og bedre kvalitet og levetid på trevirket
- fremme skoggjødsling for å øke vekst og karbonopptak i skogen
- fortsatt satse på og støtte frivillig vern av skog

- aktivt jobbe for at skog forvaltes som en bærekraftig ressurs innenfor gjeldende lovverk og sertifiseringsordninger for å sikre økt verdiskaping og effektiv karbonfangst
- forbedre offentlig infrastruktur og stimulere til bygging av flere skogsbilveier, tømmerterminaler og tømmerkaier for å øke næringens konkurransekraft
- stimulere til mer bruk av tre som byggemateriale
- legge til rette for nye lønnsomme jobber i bionæringene
- vurdere mulige skattestimulanser for skogbruk for å stimulere til ny og økt verdiskaping med skog som råvare
- justere konsesjonslovbestemmelsene for skog for å fremme aktiv forvaltning og aktivt eierskap
- øke privat og lokalt eierskap til norske skogressurser ved reduksjon av det offentlige eierskapet til skog
- øke satsningen på FOU innenfor skogbruk og utvikle nye forretningsområder

Økonomi

Trygg økonomisk styring

Den økonomiske politikken må legge til rette for å skape flere lønnsomme, konkurransedyktige jobber i privat sektor. Det er et viktig mål å sikre lav arbeidsledighet og høy sysselsetting. Økonomien har vært under press som følge av koronapandemien. Konsekvensene av pandemien vil prege norsk økonomi i lang tid fremover. Bærekraftig økonomisk vekst og en sterk privat sektor er avgjørende for å sikre fremtidig velferd og jobber. Høyre vil føre en ansvarlig økonomisk politikk der målet er å skape mer og inkludere flere. Vi vil holde fast ved handlingsregelen for bruk av penger fra oljefondet. Vi har et ansvar for å sikre et bærekraftig velferdssamfunn og miljø for kommende generasjoner. Den økonomiske situasjonen er avgjørende for de politiske prioriteringene som kan gjøres i årene fremover.

Høyre vil

- føre en ansvarlig økonomisk politikk som gir handlingsrom for investeringer til beste for fremtidige generasjoner
- sikre en god balanse mellom privat og offentlig sektor gjennom ansvarlig pengebruk
- bruke en større andel av uttaket fra oljefondet på investeringer i infrastruktur, forskning og utvikling, vekstfremmende skatte- og avgiftslettelser og investeringer i miljøteknologi
- ha en effektiv og brukerorientert offentlig sektor og legge til rette for et større innslag av private og ideelle aktører i utføringen av oppgaver
- sikre likeverdige og konkurransedyktige rammebetingelser i finansnæringen og legge til rette for bærekraftig finans
- vurdere tiltak som sikrer at en økt del av privat sparing kan bidra til investeringer som skaper nye jobber og vekst i økonomien
- videreføre dagens rammer for individuell pensjonssparing, men vurdere hvordan denne ordningen kan forbedres slik at flere sparer til pensjon

Skatt og avgift

Høyre vil føre en skattepolitikk som sikrer en stabil finansiering av velferdssamfunnet. Nivå og innretning på skatter og avgifter skal motivere flere til arbeid, fremme maktspredning og privat eierskap og stimulere til miljøvennlig adferd. Høyre vil gradvis redusere skatter og avgifter som svekker incentiv til å jobbe, og som hemmer investeringer i norske arbeidsplasser. Tempoet på og omfanget av skatte- og avgiftslettelser må tilpasses situasjonen i norsk økonomi.

Norge har i hovedsak et velfungerende skattesystem, der de som tjener mest, også betaler mest i skatt. Vi skal fortsette å redusere skatten på vanlige lønnsinntekter, og det grønne skatteskiftet fortsetter.

Høyre vil

- gjennomføre moderate lettelser i det samlede skatte- og avgiftsnivået og sikre at alle med skatteevne betaler skatt
- sørge for at alle sitter igjen med mer av sin egen inntekt
- føre en skattepolitikk som gjør at det alltid lønner seg å jobbe

- stimulere til arbeid gjennom å innføre et jobbskattefradrag for unge arbeidstakere under 30 år
- utvikle skattesystemet slik at det legger til rette for etablering av nye jobber, økt verdiskaping og omstilling til et grønt skifte
- ikke gjeninnføre arveavgift
- forbedre de skattemessige betingelsene ved ansattes kjøp av aksjer i egen bedrift slik at flere kan bli medeier
- forenkle systemet for beregning av skatt på naturallytelse og personalrabatter
- at Norge skal fortsette å være en pådriver for et internasjonalt forpliktende samarbeid mot aggressiv skatteplanlegging og uthuling av skattegrunnlag, slik at internasjonale selskaper ikke oppnår konkurransevridende fordeler gjennom å organisere seg vekk fra skatteforpliktelser der verdiene skapes – samtidig som Norge fortsetter å gjøre nødvendige endringer i norsk skattelovgivning for å motvirke dette
- fortsette å øke frikortgrensen
- opprettholde Tax-free ordningen
- ikke bruke oljefondet som politisk verktøy

Eierskap

Høyre vil legge til rette for maktspredning og et sterkere privat eierskap. Statens rolle som eier i norsk næringsliv er stor og bør reduseres. Statlig eierskap kan likevel begrunnes ut fra særlige nasjonale hensyn, som ønsket om å bevare hovedkontor i Norge. Statlig eierskap i kommersielle selskaper skal ikke bety politisk styring, og det statlige eierskapet må være forutsigbart, profesjonelt og føres med en armlengdes avstand. Høyre vil styrke selveierdemokratiet, slik at flest mulig får muligheten til å eie sin egen bolig, drive sin egen bedrift og være medeier i næringslivet.

Høyre vil

- styrke det private eierskapet og redusere statlig eierskap i de selskapene der staten ikke har viktige strategiske begrunnelser for å eie
- sikre at hovedkontorfunksjoner i strategisk viktige selskaper forblir i Norge
- føre en politikk for økt privat eierskap
- sette et tak på den samlede verdien i Statens pensjonsfond Norge – Folketrygdfondet og overføre det overskytende til Statens pensjonsfond utland

Arbeid og inkludering

Et trygt og fleksibelt arbeidsliv

For å opprettholde et høyt velferdsnivå er vi avhengige av at flere har en jobb å gå til. Et ryddig og godt organisert arbeidsliv gir trygge jobber og lønnsomme bedrifter. Høyres mål er et trygt og fleksibelt arbeidsliv hvor de som kan og vil jobbe, får muligheten til det. Den norske arbeidslivsmodellen hvor arbeidstaker og arbeidsgiver har et godt forhold, tjener både næringslivet, landet og den enkelte. Høyre vil ta vare på vårt trygge arbeidsliv med et velfungerende trepartssamarbeid og en høy organisasjonsgrad, som sikrer nødvendig omstilling og produktivitetsvekst.

Hovedregelen i norsk arbeidsliv skal være hele, faste stillinger. En forutsigbar arbeidshverdag bidrar til et mer familievennlig og inkluderende arbeidsliv. Samtidig som Høyre aktivt vil jobbe for å redusere ufrivillig deltid, skal det legges til rette for at folk skal få tilpasse arbeidslivet og hverdagen på den måten som passer den enkelte og familien best.

Høyre vil

- legge til rette for et organisert arbeidsliv med et godt og velfungerende trepartssamarbeid
- beholde fagforeningsfradraget
- sikre en sterk og moderne arbeidsmiljølov
- vurdere moderate justeringer og oppmykninger i arbeidsmiljøloven for å gi mer fleksibilitet
- beholde faste, hele stillinger som hovedregel og utvikle arbeidstidsbestemmelser som gjør at flest mulig kan jobbe i hele og faste stillinger, særlig i offentlig sektor
- legge til rette for fremtidsrettede arbeidslivsreguleringer som ivaretar nødvendig fleksibilitet og tilpassing for så vel arbeidstakere som arbeidsgivere
- åpne for delvis uavhengige stillinger med sterkere vern enn dagens uavhengige stillinger
- ha et innleieregelverk som sikrer næringslivets behov for arbeidskraft samtidig som de ansatte sikres gode vilkår
- sikre flere lærlingplasser, blant annet gjennom å videreutvikle lærlingkravet for offentlige innkjøp
- fortsette å legge til rette for alternative turnusordninger, spesielt i helse- og omsorgstjeneste

Det skal lønne seg å jobbe

Høyre mener at det norske velferdssamfunnet til enhver tid er og skal være mer enn summen av offentlige velferdsordninger og sosiale ytelser. Velferdspolitikken skal sørge for et sosialt sikkerhetsnett som tar vare på de som av ulike grunner, i kortere eller lengre perioder, ikke kan delta i arbeidslivet. Velferdsordningene våre er avhengige av at flest mulig deltar mest mulig i arbeidslivet.

For å sikre velferden for oss og de som kommer etter oss, må flere jobbe mer og stå lenger i arbeid enn i dag. Da må vi holde fast ved arbeidslinjen, slik at det alltid lønner seg å jobbe. Samtidig må vi sørge for at de som trenger det, får rask og tett oppfølging for å komme inn i

eller tilbake til arbeidslivet, eller sikres en anstendig stønad til livsopphold. Samfunnet skal stille krav, men også stille opp.

Høyre vil

- innføre en forsøksordning hvor trygdebudsjettet, med unntak av pensjon, overføres til enkelte kommuner for å gi bedre og mer helhetlig oppfølging av brukerne
- ha en tettere oppfølging av arbeidstakere på lønnstilskuddsordning, og styrke samarbeidet med bedrifter for å målrette og øke bruken av lønnstilskudd for utsatte grupper i arbeidsmarkedet
- gjennomføre forsøk med helsejustert lønn for personer på gradert uføretrygd og på arbeidsavklaringspenger
- gjennomgå alle inntektssikringsordninger for å sikre at det lønner seg å jobbe for de som kombinerer sosiale ytelser med arbeidsinntekt – både ved at ytelsene ikke er urimelig høye sammenlignet med arbeidsinntekt, og at det blir enklere å kombinere ytelser med arbeid og lønn
- innføre rett til å opptjene pensjon fra første krone innen 2023 og ha midlertidige kompensasjonsordninger for næringslivet

Flere inn i jobb – et inkluderende arbeidsliv

Deltakelse i arbeidslivet er viktig for at den enkelte skal kunne realisere seg selv og forsørge seg og sin familie. Det motvirker fattigdom og sørger for at flere inkluderes. Den største forskjellen i Norge er mellom folk som har en jobb å gå til, og de som ikke har det. Høyre mener derfor at det viktigste vi kan gjøre for å redusere forskjellene, er å sørge for at flere får muligheten til å jobbe. Koronapandemien har ført til at flere som ellers ville vært i arbeid, enten er permittert eller har mistet jobben. Vi må sørge for at denne ledigheten ikke blir varig, og at folk kan komme tilbake til arbeid så raskt som mulig.

Høyre vil

- gjøre det enklere å kombinere utdanning og kompetanseoppyll med dagpenger og andre ytelser
- øke bruken av kvalifiseringsprogrammet for personer med nedsatt arbeids- og inntektsevne
- fortsette satsingen for å inkludere flere i arbeidslivet, inkludert målet om at fem prosent av de nyansatte i staten skal være personer med hull i CV-en eller nedsatt funksjonsevne, og jobbe for at kommunene skal innføre det samme målet
- øke antallet læreplasser, også for personer med tilretteleggingsbehov
- tilrettelegge for mentorordninger i bedrifter som mottar lønnstilskudd
- gjennomføre en innovasjonsreform i Navs arbeidsmarkedstiltak som sikrer at flere sosiale entreprenører får bidra, gjennom innovative innkjøp, økt lokal kontroll samt flere mindre anbudsrunder
- legge større vekt på oppnådde resultater i anbudskonkurranser, inkludert formidling til både utdanning og arbeid
- gjennomføre et forsøk med fritt brukervalg for enkelte tiltaksplasser
- øke antall plasser og erstatte varig tilrettelagt arbeid (VTA) og varig tilrettelagt arbeid i ordinært arbeidsliv (VTA-O) med en mer fleksibel og individorientert ordning kalt tilrettelagt arbeid (TA), med tettere oppfølging både i og utenfor ordinært arbeidsliv

- gå gjennom alle virkemidler i Navs arbeidsmarkedstiltak for å sikre en mer effektiv og målrettet bruk av ressursene
- fortsette satsingen på et digitalt Nav som skal være tilgjengelig, forståelig og effektivt
- øke kunnskapen hos sykemelder om betydningen av helse i arbeid og vurdere om også arbeidsgiver eller Nav skal ha en rolle i sykemeldingsarbeidet
- ha gradering som absolutt hovedregel ved mottak av helserelaterte ytelser og ved sykemelding, for å sikre at de som kan jobbe noe, får bruke restarbeidsevnen sin
- styrke den ansattes medvirkningsplikt for å få flere raskere tilbake i jobb
- forbedre arbeidsgivers insentiver til å redusere langtidsfravær, blant annet gjennom å vurdere å la bedriftene betale en andel av langtidsfraværet mot å betale færre dager av korttidsfraværet
- ha mer koordinert oppfølging fra helsetjenesten og Nav overfor arbeidssøkere med psykiske helseutfordringer, og øke satsingen på programmer som kombinerer helsebehandling med jobbtrening og arbeidsdeltakelse
- sørge for at personer som mottar arbeidsavklaringspenger, får rask og tett oppfølging for raskere å kunne avklares for arbeid, aktivitet eller nødvendig inntektssikring ved uførhet

Flere unge inn i jobb

Altfor mange unge er uføre eller står uten arbeid eller utdanning. Høyre mener det viktigste vi kan gjøre for å inkludere flere unge i arbeidslivet, er å sikre at flere fullfører skolen. De unge har blitt hardt rammet av koronapandemien. Jo lenger man blir stående utenfor arbeid og utdanning, jo større er sjansen for at man aldri kommer seg inn. Høyre vil derfor prioritere unge hos Nav, sikre tettere oppfølging av unge uten jobb eller utdanning og satse på aktiviteter som gir arbeidserfaring og kompetanse. Høyres mål er at samfunnet aldri skal gi opp unge som kan jobbe.

Høyre vil

- innføre flere snu-i-døra-programmer for unge som møter opp hos Nav – gjennom tettere samarbeid mellom fylkene, skolesystemet, oppfølgingstjenesten og Nav skal unge holdes borte fra ytelse og komme tilbake på skolebenken eller i jobb
- sikre at Nav har en forsterket oppfølging av unge, og korte ned minstekravet til tilbud om oppfølging fra 8 til 5 uker
- ha en sterk satsing på utdanning for unge både gjennom utdanning som tiltak, økt bruk av ordinær fagopplæring og en kraftig økning av lærekandidatstillinger og praksisbrev som alternativ til fagbrev for elever med svakt grunnskolegrunnlag
- ha flere utdanningsstillinger rettet mot ungdom uten fullført videregående opplæring, hvor de opparbeider kompetanse i bedriften mot at de får lønn på nivå med lærlinger i en begrenset periode
- utvide aktivitetsplikten for sosialhjelpsmottakere så den omfatter alle, i første steg alle opp til fylte 40 år, og sikre at norskopplæring er en del av aktivitetsplikten i alle kommuner
- sikre enda tettere oppfølging av unge AAP-mottakere
- innføre en oppfølgingsmodell for unge uføre før fylte 30 år som blant annet inneholder en tettere oppfølging og en ny vurdering av uføregrad, men sikre unntak for de med alvorlige lidelser

Arbeidskriminalitet

Et seriøst arbeidsliv er en forutsetning for lønnsomme bedrifter, trygge jobber og finansieringen av vår felles velferd. Arbeidskriminalitet bryter ned grunnmuren i velferdssamfunnet, svekker konkurransekraften blant seriøse norske virksomheter og undergraver rettighetene til arbeidstakerne. Derfor skal arbeidskriminalitet og økonomisk kriminalitet bekjempes i samarbeid mellom offentlige myndigheter og partene i arbeidslivet.

Høyre vil

- ha nulltoleranse for arbeidskriminalitet i offentlige innkjøp og byggeprosjekter
- sikre at arbeidskriminalitet møtes med klare sanksjoner og strenge straffer, og at arbeidet prioriteres både gjennom a-krimsentrene og i politi og påtalemyndighet
- sikre en oppdatert verktøykasse i kampen mot arbeidskriminalitet, blant annet gjennom bedre informasjonsdeling, strengere regler for innkjøp, samarbeid med partene, nye godkjenningsordninger og styrking av sentre for bekjempelse av arbeidslivskriminalitet
- gjøre lønnsinndrivelse for arbeidstakere som ikke får utbetalt lønn fra arbeidsgiver, til en del av ordningen med fri rettshjelp
- styrke arbeidet for å avdekke organisert trygdesvindler i forbindelse med arbeidskriminalitet
- ha en pådriverrolle for å sikre arbeidstakernes rettigheter internasjonalt og for å bekjempe grenseoverskridende arbeidslivskriminalitet
- vurdere å gi Sjøfartsdirektoratet en rolle i jobben med å avdekke arbeidslivskriminalitet til havs
- sammen med kommunene og partene lage en nasjonal minstestandard for å sikre et seriøst arbeidsliv når det offentlige kjøper inn varer og tjenester
- utrede RUT- og ROT-fradrag for å motarbeide svart økonomi og sørge for at utsatte grupper opparbeider seg sosiale rettigheter gjennom pensjonsgivende inntekt

Økt kompetanse – ingen skal gå ut på dato

For Høyre er det viktig at ingen går ut på dato i norsk arbeidsliv. Arbeidslivet stiller stadig større krav til formell kompetanse. Det betyr at mennesker med ingen eller lav utdanning blir særlig sårbare, samtidig som mange med lengre utdanning vil oppleve at kompetansen deres ikke lenger er etterspurt, før de har nådd pensjonsalder. Det stiller større krav til enkeltmennesket, arbeidslivet og utdanningssektoren vår for at alle skal kunne lære hele livet. Dette er særlig aktuelt nå som flere står utenfor arbeidslivet som følge av koronapandemien. For mange vil løsningen for å komme tilbake til arbeidslivet være å tilegne seg ny kompetanse.

Norge har også tidligere omstilt seg fra gammel til ny industri og nye muligheter. Et godt trepartssamarbeid er en forutsetning for å lykkes med fremtidige omstillinger.

Høyre vil

- stimulere til at det opprettes flere fleksible videreutdanningstilbud som folk har behov for, og som arbeidslivet etterspør
- styrke kompetanseprogrammet
- etablere flere treparts bransjeprogrammer, det vil si utdanningsprogrammer der staten og partene i arbeidslivet samarbeider om å skreddersy videreutdanningstilbud i utvalgte bransjer

- gi bedrifter muligheten til å betale for egne skreddersydde kurs fra høyere utdanningsinstitusjoner og oppfordre små og mellomstore bedrifter til å samarbeide om slike bestillinger
- oppfordre større bedrifter til å dele sine bedriftsinterne opplæringsprogrammer med små og mellomstore bedrifter i de regionale næringsklyngene
- stille krav om at ordningen med fagbrev på jobb skal tilbys i alle fylker, slik at flere ufaglærte som står i jobb, kan gjennomføre yrkesfaglig opplæring i kortere moduler
- gi økt støtte til arbeidsplasser som gir opplæring til de ansatte i grunnleggende ferdigheter som lesing, skriving og regning, muntlig, IKT og norsk for fremmedspråklige (Kompetansepluss)
- innføre en rett til nytt fagbrev dersom retten til videregående opplæring er brukt opp
- stille krav om at alle fylkeskommuner utarbeider en kompetansestrategi med forpliktende samarbeid med fagskoler og universiteter/høyskoler for å tilby relevante utdanningstilbud i regionen
- støtte forsøk med realkompetansevurdering og dokumentering, der partene i arbeidslivet samarbeider om å dokumentere realkompetansen en arbeidstaker har tilegnet seg i en bransje
- samarbeide med høyskoler og utdanningsinstitusjoner for å utvikle gode moduler tilpasset behovet i arbeidslivet
- gjøre det enklere å kombinere videreutdanning med mottak av trygdeytelser
- sikre at Lånekassen er tilpasset voksne som står i jobb og ønsker å gjennomføre kortere formelle utdanningsprogram ved siden av jobb

Leve lenger og jobbe lenger i et aldersvennlig samfunn

Folk lever lenger enn før, men er også friske lenger, og flere kan og vil jobbe lenger. For å bevare bærekraften i velferdssamfunnet blir vi fremover avhengige av at flere jobber mer og står lenger i arbeid. At folk har jobb, er et gode for både den enkelte og samfunnet. Høyre vil bekjempe aldersdiskriminering i arbeidslivet og evaluere ytelser og ordninger som kan skape barrierer for bedrifter eller arbeidstakere for å kunne stå lenger i arbeid.

Høyre vil

- videreutvikle et bærekraftig og forutsigbart pensjonssystem som stimulerer til å stå lenger i arbeid
- øke sysselsettingen blant de over 62 år ved å legge til rette for at flere kan stå lenger i arbeid
- gjennom partssamarbeidet ta initiativ til å finne ordninger der flere kan stå i jobb utover aldersgrensen, med justerte lønns- og arbeidsvilkår slik at både arbeidstaker og arbeidsgiver tjener på dette
- satse på økt kompetanseutvikling for voksne og eldre arbeidstakere
- evaluere sosiale ytelser og ordninger slik at senior arbeidstakere ikke mister retten til disse mens de fortsatt er i arbeidslivet
- redusere kostnaden ved å ansette eldre arbeidstakere gjennom å utvikle generelle særordninger og erstatte disse med mulighet for individuelle ordninger for tilpasset arbeidstid og annen fleksibilitet i stilling
- at alle særaldersgrenser gjennomgås i samarbeid med partene for å stimulere til fortsatt arbeid
- fjerne aldersgrensen på 72 år i arbeidslivet

- forhindre at pensjonsordningene bidrar til «innlåsing» mellom bransjer i privat sektor og mellom offentlig og privat sektor
- gi selvstendig næringsdrivende, og alle andre, mulighet for pensjonssparing før skatt på samme nivå som tjenstepensjon for offentlig ansatte gir

Skole og utdanning

Barnehage – barnas første år

Barnehagen er en god arena for utvikling, læring, sosialisering, inkludering og integrering. Barna skal oppleve trygge og gode relasjoner til ansatte og andre barn, og de skal få utforske og oppdage nye sammenhenger gjennom lek.

Høyre er opptatt av mangfold i barnehagesektoren. Vi ønsker både offentlige og private barnehager velkommen. Det viktigste for Høyre er at barnehagene har god kvalitet. Høyre mener at alle som ønsker det, skal ha mulighet til å velge barnehage for sine barn.

Høyre vil

- ha et mål om å øke pedagogtettheten i barnehagene til 50 prosent
- gi flere ansatte i barnehagene etter- og videreutdanning
- videreføre kravet om norskkunnskaper for barnehageansatte og øke muligheten for norskopplæring på arbeidsplassen
- etablere flere utdanningsbarnehager, det vil si barnehager som har et formalisert samarbeid med en utdanningsinstitusjon om utvikling av profesjonen og bedre praksis
- etablere flere tiltak for å øke andelen minoritetsbarn som går i barnehage
- ha mål om at alle barn uansett bakgrunn skal ha gode ferdigheter i norsk når de starter på skolen
- sikre at flere barnehageledere tilbys pedagogisk ledelsesutdanning, og utvikle flere karriereveier for barnehageansatte, etter modell av lærerspesialistordningen
- at kommunene må legge til rette for mer fleksibel åpningstid i barnehagene tilpasset folks ulike arbeidsmønstre
- ha seksualitet og grensesetting som tema i barnehagen, for å bidra til at barn blir kjent med egen kropp og utvikler bevissthet om egne og andres grenser
- fortsette å gi gratis kjernetid og moderasjonsordninger i barnehagen til lavinntektsfamilier, fremfor å prioritere enkeltkommuner eller enkeltområder i byer
- tilrettelegge for at skolestartere får delta på frivillig sommerskole før skolestart
- styrke samarbeidet mellom barnehager og skoler for å sikre en god overgang for barna.
- likebehandle offentlige, ideelle og private barnehager for å sikre en mangfoldig barnehagesektor
- føre tilsyn med kommunenes tildeling av offentlig tilskudd for å sikre at alle barn får nok støtte, uavhengig av om de går i en privat, ideell eller kommunal barnehage
- utvikle gode kvalitetsindikatorer for barnehagene og ha åpenhet om kvaliteten og nøkkeltallene til hver enkelt barnehage
- kreve at alle barnehager har et kvalitetsvurderingssystem
- videreføre ordningene med gratis kjernetid og redusert betaling for familier med lav inntekt
- gradvis utvide søskenmoderasjonsordningen i barnehage til også å gjelde for familier som har flere barn i barnehage og SFO/AKS
- avskaffe foreldrebetalingen fra det tredje barnet en familie har i barnehage samtidig

En kunnskapsskole som gir muligheter for alle

Høyre vil ha en kunnskapsskole som gir muligheter for alle, uavhengig av bakgrunn, kjønn og hvem foreldrene er. Høyre har høye ambisjoner for hver enkelt elev. Veldig mye har gått riktig vei i norsk skole de siste årene, men vi har fortsatt utfordringer. Altfor mange elever blir hengende etter i skoleløpet, det er forskjeller på prestasjonene til gutter og jenter, og for mange elever går ut av grunnskolen med manglende grunnleggende ferdigheter. Det er for store forskjeller i kvalitet mellom skolene.

Høyre vil

- styrke skolenes plikt til å gi ekstra oppfølging og intensiv opplæring til elever som henger etter i lesing, skriving og regning i 1.–4. klasse
- sikre at skolene har plikt til å følge opp elever fra første fraværsdag i grunnskolen
- tilpasse undervisningen bedre til den enkelte elev, enten eleven trenger ekstra oppfølging eller ekstra utfordringer
- heve lærernes kompetanse i å fange opp barn med høyt læringspotensial og gi tilpasset opplæring
- sikre at alle elever har muligheten til å gi tilbakemelding på hvordan de trives og lærer på skolen, for eksempel gjennom en elevundersøkelse
- sikre bedre lese-, skrive- og regneopplæring for de yngste barna, blant annet ved å innføre en plikt om at alle skoler har tilgang til lærerspesialister i begynneropplæringen innen 2025
- åpne for mer fleksibel start i grunnskolen
- stramme inn dagens praksis slik at elever med rett til spesialundervisning i mindre grad får fritak i enkelte fag, men heller får tilpasset undervisning med krav om vurdering
- sikre at elevrådenes rolle i prosesser i skolen er formalisert og følges opp, og at elevene inkluderes i prosesser i skolen som omhandler dem
- ha en nasjonal ordning med redusert foreldrebetaling i SFO for lavinntektsfamilier
- innføre et Talentsenter for realfag på alle Vitensentre i Norge for å styrke tilbudet til elever med høyt læringspotensial
- gjennomføre en pilot med nivåinndeling i kortere perioder i skolen slik at alle elever opplever tilpasset opplæring i de ulike fagene, og evaluere ordningen
- innføre hjemmebesøk hos foreldre som ikke møter opp på foreldremøter eller utviklingssamtaler
- forsterke innsatsen mot mobbing, vold, trakassering og diskriminering i skole og barnehage
- styrke en helhetlig seksualitetsundervisning, herunder reproduktiv helse, kjønns mangfold, LHBT+, kropp og grensesetting

Ungdomsskolen

Overgangen mellom barneskole og ungdomsskole kan for mange være stor. Noen elever opplever å få kunnskapshull, mister motivasjon og går ut av ungdomsskolen uten å kunne lese, skrive og regne godt nok. For Høyre er det viktig å ta tak i problemene før de får vokse seg store. Skolen må i større grad imøtekomme og tilpasse seg elevenes behov. Høyre mener at vi må ha forventninger og stille krav til alle elever, enten de er faglig flinke eller trenger litt ekstra hjelp for ikke å bli hengende etter.

Høyre vil

- gjennomføre en helhetlig ungdomsskolereform som tar sikte på å øke læring, trivsel og motivasjon i ungdomsskolen ved å endre fagsammensettingen på ungdomsskolen og innføre obligatorisk yrkesfaglig valgfag for elevene på lik linje med språkfag
- tilby opplæring i entreprenørskap i flere ungdoms- og videregående skoler
- innføre en plikt for ungdomskolene til å følge opp fravær som overstiger ti prosent, og kreve at alle kommuner har felles, konkrete og praktiske retningslinjer for forebygging og tiltak for elever med høyt fravær
- stille krav om at alle kommuner har en oppdatert fraværsprotokoll, hvor foresatte automatisk får beskjed digitalt eller på mobil ved alle typer fravær
- beholde lekser, eksamen og karakterer i skolen og prøve ut flere nye eksamensformer
- reformere faget utdanningsvalg slik at flere ungdommer får god innsikt i ulike yrkesmuligheter, og gjennomføre forsøk der flere yrkesgrupper utenfor grunnskolen kan undervise i faget
- reformere rådgivningstjenesten og sørge for at rådgiverne på ungdomsskoler og videregående skoler er oppdatert om elevenes muligheter innen høyere utdanning og arbeidsliv
- rekruttere flere med erfaring fra annet arbeidsliv inn i rådgivningstjenesten
- legge til rette for en tverrfaglig rådgivertjeneste og et godt samarbeid mellom skoleeier, rådgivertjenesten, den videregående skolen og arbeidslivet, samt vurdere om karriereveileder skal være en egen stillingskategori i skolen
- styrke videreutdanningstilbudet for rådgivere og stille kompetansekrav til rådgivertjenesten
- redusere antall norskkarakterer slik at det blir én karakter i norsk skriftlig og én karakter i norsk muntlig i ungdomsskolen og videregående skole
- legge til rette for forserte løp slik at flere elever får muligheten til å forsere enkeltfag eller skoleår
- legge til rette for flere profilskoler på ungdomstrinnet, for eksempel yrkesfaglige ungdomsskoler og realfagsungdomsskoler, slik at ungdomsskoletilbudet blir mer mangfoldig, og elever på ungdomstrinnet kan fordype seg i ulike områder
- prøve ut tidsavgrenset nivåvalg i fellesfagene på ungdomsskolen slik at elevene møter faglige utfordringer som gjenspeiler deres faglige nivå
- øke frivillig arbeidstrening i ungdomsskolen gjennom tilbud om ukentlig utplassering i bedrift i samarbeid med næringslivet innføre mulighet for et frivillig 11.skoleår etter 10.klasse etter modell fra Oslo og Drammen

Videregående skole

Tre av fire elever som starter videregående opplæring, fullfører innen fem år. Andelen har økt de siste årene. Det er bra for samfunnet, og det er bra for den enkelte. Samtidig vet vi at konsekvensene av ikke å fullføre og bestå videregående skole vil bli enda større i tiden som kommer. Høyre mener derfor at en av våre viktigste oppgaver fremover er å sørge for at flere elever fullfører og består videregående opplæring.

Utformingen av tilbudet i videregående skole må ta høyde for at elevene har ulike forutsetninger. Høyre mener at vi trenger flere forskjellige tiltak for å fange opp de som faller fra i skoleløpet. Det må være mulig å få tilrettelagt undervisning på ulike steder og med ulike innretninger, både faglig og sosialt.

Høyre vil

- at 5000 flere elever skal fullføre videregående skole innen 2025, og at innen 2030 skal minst ni av ti elever som begynner i videregående opplæring, fullføre og bestå
- beholde den nasjonale fraværsgrensen på ti prosent
- innføre modeller for fritt skolevalg i alle fylker
- si ja til videregående profilskoler som satser på realfag, språk og økonomi, etter modell av toppidrettsgymnas
- at videregående skoler inngår samarbeid med institusjoner innen høyere utdanning for å sikre at elever som ønsker det, skal få ta fag på høyere nivå
- arbeide i samråd med elevene for at russetiden flyttes til etter avlagt skriftlig eksamen
- tillate forsøk med filming av muntlig eksamen i skolens regi for å sikre elevene en mer reell klagemulighet
- ha et forsøksprosjekt der skoleåret deles inn i terminer, og gi elevene opplæring i et mindre antall fag i hver termin
- tilrettelegge for bedre samarbeid mellom rådgivningstjenesten i skolen, Nav og karriereveiledningssentrene for å sette dem i stand til å nå ut til flere elever
- sikre at elevene får det antallet undervisningstimer de har krav på, ved å tydeliggjøre krav til hva en undervisningstime er, og ved at det i planleggingen tas høyde for forventet timebortfall
- beholde muligheten til å etablere og drive offentlig finansierte friskoler som et alternativ til den offentlige skolen
- sikre elever og lærlingers rett til å vurdere undervisnings- og læringsmiljøet i skole og lærebedrift
- styrke oppfølgingen av elever som står i fare for å falle ut av skolen, sikre muligheten til å ta opp og få opplæring i fag som ikke er bestått, og sørge for at de som avbryter videregående opplæring før de har gjennomført med full sluttkompetanse, skal få oppnådd delkompetanse
- gi elever med lave karakterer rett til et mer tilpasset og variert løp, og fylkeskommunen og kommunen plikt til å tilby dette, for å sikre at flere fullfører videregående opplæring
- elever som har karakteren 1 eller 2 i norsk, matematikk eller engelsk, skal få tilbud om ekstraundervisning i disse fagene når de går videre til neste trinn, etter modell fra kombinasjonsklasser
- legge bedre til rette for utveksling og internasjonalisering i videregående opplæring, både innenfor studieforberedende og yrkesfaglige utdanningsprogram

Fag- og yrkesopplæring

Stadig flere velger yrkesfag, får læreplass og fullfører med fagbrev. Dette er en positiv utvikling som Høyre vil styrke i årene som kommer. Samtidig ser vi at frafallet ved de yrkesfaglige linjene fortsatt er høyere enn på studieforberedende. Høyre vil derfor ytterligere utvikle og styrke yrkesfagene så flere fullfører og består.

Norge står i fare for å mangle 90 000 fagarbeidere i 2035. Derfor vil Høyre fortsette yrkesfagløftet for å sikre elevene en god og relevant fagutdanning og landet den fagkompetansen vi har behov for.

Høyre vil

- fortsette å øke lærlingtilskuddet og ha som mål at det på sikt skal ligge på samme nivå som kostnaden til en yrkesfaglig skoleplass
- øke utstyrstipendet til de dyreste studieretningene
- innføre en gaveforsterkningsordning for å sikre bedre og mer oppdatert utstyr i de videregående skolene, og innføre krav til minstestandard på utstyr som utvikles i samarbeid mellom skoler og næringsliv
- gjennomføre en forsøksordning der stat, fylke og industri samarbeider om deling av avansert utstyr mellom flere skoler ved bruk av en mobil enhet som kan betjene flere skoler i et fylke / en region
- støtte alternative opplæringsarenaer og vurdere ordninger hvor en større del av yrkesfagopplæringen kan tas gjennom aktører uten egenproduksjon
- styrke opplæringen i vg3 i skolen for elever som ikke har fått læreplass, og vurdere å utvide dette til to år for å få plass til en mer praktisk og arbeidslivsrelevant innretning
- at dimensjonering av studietilbud i sterkere grad fastsettes ut fra næringslivets behov og tilgjengelige læreplasser, og at Y-nemndenes rolle skal styrkes, og deres anbefalinger tillegges avgjørende vekt
- stille krav om at alle fylkeskommuner må ha tilbud om YSK – yrkesteknisk og studiespesialiserende kompetanse
- få ned frafall på påbyggslinjen ved å vurdere karakterkrav for å gå fra yrkesfag til påbygg
- videreutvikle flere utdannelsesløp (Y-veien) som gir større utviklingsmuligheter og bedre overgang mellom fagbrev og høyere utdanning
- vurdere lærlingefond hvor alle virksomheter innen bransjer som det er utviklet fag- eller svennebrev for, skal bidra økonomisk for å dekke deler av utgiftene til opplæring av lærlinger i bedrift
- se på muligheten for å gi yrkesfagelever et utdanningsløp som resulterer i et fagbrev på engelsk, etter modell fra IB-linjen
- gi flere elever mulighet til å kombinere yrkesfag og toppidrett
- styrke opplæring i små håndverksfag for å ta vare på kulturarven
- gi flere muligheten til å kombinere yrkesfag og realfag
- sørge for å rekruttere flere menn i helse- og omsorgsyrker og bygge videre på modellen «menn i helse»
- gjennomføre et kompetanseløft i spesialpedagogikk i kommunene og fylkeskommunene, og sikre et godt tverrfaglig samarbeid mellom skole, skolehelsetjeneste og PP-tjeneste

Digitalisering i skolen

Teknologiutviklingen skjer raskt, og samfunnet blir stadig mer digitalisert. For Høyre er det viktig at barn og unge lærer å håndtere og leve med de utfordringene og mulighetene som finnes i et digitalt samfunn. Elever er ulike og har ulike behov. Ved å satse på digitale løsninger kan man enklere tilpasse undervisningen til elevene og bidra til bedre inkludering og økt læringsutbytte. Forutsetningen er at lærere og skoleledere har høy digital kompetanse og gode muligheter for etter- og videreutdanning innen pedagogisk bruk av digitale verktøy.

Høyre vil

- fortsette opptrappingen av teknologiutdanningene og opprette flere studieplasser innen IKT og teknologifag
- videreutvikle begrepet *digitale ferdigheter* og bidra til bedre opplæring om teknologi og bruk av teknologi gjennom fagfornyelsen
- videreføre Den teknologiske skolesekken for å stimulere til innovasjon av læringsressurser, materiell og prosjekter innenfor teknologi rettet spesielt mot fag- og yrkesopplæring, realfagene og det grønne skiftet
- ta i bruk digitale verktøy, inkludert virtualiserings- og simuleringsteknologi, for å styrke undervisningen, særlig innen yrkesfag og på fagskolene
- legge til rette for smart bruk av dataspillbasert undervisning i skolen
- utvikle et kortere nettbasert kompetansehevende kurs i programmering for lærere i naturfag og matematikk og inkludere teknologi og koding i flere fag på grunnskolen
- gi flere lærere videreutdanning i pedagogisk bruk av IKT, utdanne flere lærerspesialister innen IKT og styrke digital kompetanse i lærerutdanningen
- la den enkelte rektor bestemme reglene for mobilbruk på sin skole
- ha gode digitale læringsplattformer og rutiner som gjør det mulig å ha god digital undervisning dersom det ikke er mulig å gjennomføre ordinær undervisning
- bruke teknologi og digital hjemmeundervisning for å redusere frafall fra skole og utdanning, for eksempel ved å følge opp elever med høyt fravær grunnet skolevegring eller fysisk eller psykisk sykdom
- legge til rette for konkurranse om utvikling av digitale læremidler i skolen, for å få bedre kvalitet og flere tilbydere
- øke bruken av modulbasert opplæring i videregående skole for å tilrettelegge for desentralisert og fleksibel utdanning

Dyktige lærere og skoleledere

Norsk skole har mange faglig sterke, engasjerte og motiverte lærere og ledere som jobber hver dag for å gi elevene den kunnskapen de trenger. Læreren er den enkeltfaktoren som betyr mest for elevenes læring. Høyre vil videreføre lærerløftet og gi flere lærere mulighet til etter- og videreutdanning.

Å bygge en bedre skole er et lagarbeid. En kunnskapsskole forutsetter at lærerne og skolelederne finner gode løsninger sammen til beste for elevene, og sørger for at alle elever blir sett og hørt. Vi vil fortsette kampen mot unødvendig byråkrati og rapporteringskrav i skolen, slik at de ansatte har tid til å prioritere det aller viktigste, nemlig tilpasset opplæring for hver enkelt elev.

Høyre vil

- ha som mål at alle lærere skal ha fordypning i fagene de underviser i
- videreføre kompetansekravene til lærere som skal undervise i norsk, matte og engelsk, og vurdere å innføre kompetansekrav i flere fag
- beholde opptakskravene for å komme inn på lærerutdanningen, med mål om å innføre krav om karakteren 4 i norsk og engelsk
- fortsette den rekordstore satsingen på videreutdanning av lærere
- fortsette å fjerne unødvendig byråkrati og rapporteringskrav i skolen slik at lærere kan konsentrere seg om god undervisning, kollegasamarbeid og tilpasset opplæring

- fortsette arbeidet med å etablere nye karriereveier i skolen, blant annet ved å videreføre nye stillingskategorier som lærerspesialist, førstelærer og førstelektor i henholdsvis grunnskolen og den videregående skolen
- styrke satsingen på profesjonsfaglig digital kompetanse i lærerutdannelsen og etter- og videreutdannelsen av lærere
- sørge for at flere rektorer får tilbud om etter- og videreutdanning, og styrke deres mulighet til å drive pedagogisk ledelse ved å frigjøre tid fra det administrative arbeidet
- fortsette satsingen på rektorutdanningen, blant annet ved å gjøre rektorutdanningen til et permanent utdanningsprogram
- prøve ut nye ordninger for å sikre flere kvalifiserte lærere i skolen, for eksempel ved å gjøre det mulig for ansatte i skolen å få tilleggskompetanse og undervise på flere trinn eller ved å få flere ansatte i skolen til å fullføre lærerutdanningen mens de står i jobb
- bidra til å få flere yrkesgrupper inn i skolen for å bygge lag rundt eleven og frigjøre tid for lærerne til å prioritere sine kjerneoppgaver
- innføre en stipendordning som gjør det enklere for fagarbeidere å utdanne seg til yrkesfaglærere
- legge til rette for at videregående opplæring, også de studiespesialiserende retningene kan samarbeide mer med andre institusjoner, næringsliv og alternative opplæringsarenaer for mer fordypning, mestring og gjennomføring
- styrke veiledningsordningen for nyutdannede lærere for å bidra til at flere blir i yrket lenger
- legge til rette for at lærere utdannet før krav om mastergrad får tilbud og et tilrettelagt opplegg for å ta mastergrad i løpet av arbeidslivet, som et alternativ til tradisjonell videreutdanning

Gode skoleeiere

Høyre mener at alle barn fortjener en god skole, uavhengig av hvor de bor. Skoleeiere må ha gode systemer for kvalitetssikring, kvalitetsutvikling og kvalitetskontroll. Tilsynet som føres med skoler, må i større grad vektlegge elevenes læringsutbytte og skolens kvalitet. Det er viktig at skoler og kommuner kartlegger elevenes læring og trivsel gjennom skoleløpet og bruker resultatene til å forbedre undervisningen og elevenes skolehverdag.

Høyre vil

- utvide den nasjonale ordningen med et nasjonalt «veilederkorps» som følger opp skoleeiere og skoler med vedvarende svake resultater, og sørge for at kommuner og fylkeskommuner som havner under en nedre grense for kvalitet, blir pålagt bistand
- skoleeiere skal kartlegge læringsresultatene gjennom hele skoleløpet og sikre full åpenhet om resultater på skolenivå
- at skoleeiere skal ha god informasjonsflyt om elevene ved alle overganger til ny skole i løpet av utdanningsløpet, for eksempel ved å gjennomføre egne overgangsprøver
- innføre en ny nasjonal prøve i skriving, og erstatte kartleggingsprøven i lesing i 3. klasse med en nasjonal prøve
- gi kommunene og skolene veiledning i hvordan man skal analysere og bruke nasjonale prøver til å forbedre undervisningen for elevene
- sikre åpenhet rundt resultatene fra nasjonale prøver
- pålegge skoleeiere å gi elevene i grunnskolen et tilbud fem dager i uken
- styrke kunnskapen om skoleeierrollen i kompetanse- og forskningsmiljøene og stimulere til deling av den beste praksis

- stramme opp lovkravet til kommunene og fylkeskommunenes behandling av den årlige rapporten om tilstanden i skolene ved å utvide innholdet, medvirkningen i utarbeidelsen og kravene til saksbehandling hos skoleeier

Høyere yrkesfaglig utdanning – fagskoler

Fagskolene er en viktig del av det norske utdanningstilbudet. Mange fagarbeidere både ønsker og har behov for kompetanse utover fagbrev, og arbeidslivet etterspør i stor grad slik kompetanse. Fagskolene er også viktige for å nå målet om at flere skal kunne lære hele livet. For Høyre er det viktig å fortsette arbeidet med å styrke fagskolene slik at flere ser mulighetene en fagskoleutdanning gir.

Høyre vil

- utarbeide en strategi for høyere yrkesfaglig utdanning med mål om bedre kvalitet, økt kapasitet og tydeligere ansvar for å tilby relevant etter- og videreutdanning
- sikre likebehandling av offentlige og private fagskoler
- legge bedre til rette for utveksling og internasjonalisering i fagskolesektoren
- sikre at kriteriene for godkjenning av fagskoler bidrar til høy kvalitet og er basert på aktuell kunnskap og praksis i yrkene
- sørge for at rådgivningstjenesten i grunnskolen, den videregående skolen, Nav og de regionale karrieresentrene styrker sin kompetanse på fagskoleutdanning for å bidra til synlighet og rekruttering til fagskolene
- sikre kvalitet i gjennomføringen av fagskoleutdanninger og vurdere økt bruk av eksterne sensorer og nasjonale eksamensnemder

Høyere utdanning og forskning

Skal Norge lykkes i den internasjonale konkurransen i fremtiden, må vi satse mer på forskning og utdanning. I Norge skal vi ha forsknings- og utdanningsmiljøer av høy kvalitet, og Høyre vil bidra til å styrke disse miljøene. For å nå dette målet må vi fortsette satsingen på internasjonalisering og kommersialisering av forskningsresultater.

En god utdanning skal gi studentene et godt utgangspunkt i møte med arbeidslivet. Vi vil gjøre mer for at flere studenter fullfører påbegynte studier, og for at de inkluderes bedre i det faglige miljøet der de studerer. Digitale løsninger gjør også at utdanning og kompetanse blir langt mer tilgjengelig for folk over hele landet. Høyre vil jobbe for at enda flere studieprogrammer også tilbys digitalt, desentralisert og fleksibelt. I tillegg bør flere forelesninger og læringsverktøy gjøres tilgjengelig for alle som ønsker å benytte seg av dem, uavhengig av om de er innrullert som studenter på den aktuelle institusjonen.

Høyre vil

- videreføre gratisprinsippet og fortsatt sikre lik tilgang og rett til høyere utdanning
- reformere opptakssystemet til høyere utdanning med sikte på å redusere antallet tilleggspoeng betraktelig og sikre at flere konkurrerer på likere vilkår
- etablere en digital plattform med oversikt over alle utdanninger som tilbys, og gi arbeidslivet mulighet til å etterspørre relevante tilbud

- gjennomgå og justere finansieringssystemet til utdanningsinstitusjonene med mål om å heve undervisnings- og forskningskvaliteten, bidra til mer etter- og videreutdanning og sørge for at flere studenter gjennomfører
- innføre en studieavgift for studenter som kommer utenfra EØS-området og Sveits
- sikre norsk deltakelse i EUs forsknings- og innovasjonsprogrammer og jobbe for at norske miljøer stiller sterkt i konkurranse om midlene, med mål om at gode norske søknader henter mer penger ut av ordningene enn Norge betaler inn
- gjennomføre langtidsplanen for høyere utdanning og forskning og lage en ny langtidsplan i 2022
- styrke satsingen på forskning av særlig høy kvalitet, slik som Fri prosjektstøtte, og videreutvikle ordninger som støtter opp under fremragende miljøer innen utdanning (SFU), forskning (SFF), innovasjon (SFI) og fornybar energi og miljøteknologi (FME)
- styrke satsingen på kommersialisering av forskningsresultater
- videreføre et høyt nivå på den offentlige forskningsinnsatsen for å nå målet om at de totale forskningsinvesteringene skal utgjøre tre prosent av BNP innen 2030, hvorav to prosent bør utgjøres av privatfinansiert forskning
- stimulere til mer forskning i næringslivet og tettere samarbeid mellom forskning og næringsliv, blant annet gjennom SkatteFunn-ordningen, Brukerstyrt innovasjonsarena (BIA) og andre næringsrettede programmer i Forskningsrådet
- videreutvikle instituttstrategien for å sikre en fortsatt sterk instituttsektor som bidrar til økt verdiskaping
- øke innsatsen på åpen forskningspublisering for å gjøre kunnskapen tilgjengelig for flere
- trappe opp satsingen på Sentre for fremragende undervisning (SFU), med mål om å styrke utdanningskvaliteten og utdanningspraksisen
- stimulere til at det opprettes flere *honours*-programmer uten at det går på bekostning av ordinært studietilbud
- gjøre det enklere å reise på utvekslingsopphold både for studenter og vitenskapelig ansatte
- tilrettelegge for at internasjonale toppuniversiteter kan gjøre digitale utdanninger tilgjengelig for norske studenter i Norge
- at universiteter og høyskoler skal være heldigitaliserte innen 2025, og innføre krav om at offentlige universiteter skal legge ut forelesninger gratis
- følge opp strategien for å utvikle flere fleksible og desentraliserte utdanninger
- legge til rette for at flere studenter kan ta fag om sommeren
- teste ut modeller for trisemester, først og fremst på masterprogrammer, hvor studiet vil vare i 15 måneder med tre semestre med sommerferie mellom semester 1 og 2
- øke studiestøtten for de studentene som ønsker å ta hele grader raskere enn på normert tid
- la utdanningsinstitusjonene i større grad kunne stille egne opptakskrav
- øke inntektsgrensen for stipend- og låneordningen til Lånekassen
- at kontinuasjonseksamen skal gjennomføres utenfor den ordinære eksamensperioden, på et tidspunkt som ikke hindrer at studenten kan fullføre studiet på normert tid
- Innføre fast ordning med to sensorer på eksamen med karakterer som vurderingsuttrykk

Studentvelferd

Studietiden er en viktig del av mange menneskers liv. Det er en tid for å lære, men også en tid for å bli selvstendig og bli kjent med nye mennesker. Høyre vil legge bedre til rette for at flere

studenter kan fullføre graden de har startet på. I en tid der flere mennesker studere lenger, skal det også være mulig å få barn i studietiden. Høyre vil at studieprogrammene skal legge bedre til rette for dette.

Høyre vil

- fortsette å øke studiestøtten utover pris- og lønnsvekst
- jobbe for at flere studenter får mulighet til å skrive bachelor- og masteroppgaver på bestilling fra offentlig sektor, privat næringsliv eller organisasjoner
- innføre praksis som en integrert del av studiet i flere studieprogrammer og innføre en ordning for praksisopphold i staten
- sikre nok praksisplasser og at kvaliteten på disse er god, gjennom tydelige forventninger til universitetene og høyskolene om bedre organisering og oppfølging, samt vurdere å lovfeste kommunenes ansvar for å tilby praksisplasser for helse- og sosialfaglige utdanninger
- legge til rette for at flere kan få barn i studietiden gjennom å tilby mer fleksibilitet i studieløpene, bygge flere studentboliger for familier og ytterligere øke studiestøtten til studenter med barn
- bygge og oppgradere flere studentboliger for å sikre en tilstrekkelig dekningsgrad
- gi norske studenter i utlandet muligheten til å jobbe ved siden av studiene uten å miste medlemskapet i folketrygden
- se på muligheten for å ha to fastleger i en periode for studenter og elever som er bosatt i en annen kommune enn der de er folkeregistrert
- øke omgjøringsstipendet for studenter som får barn under studietiden
- studenter med funksjonsnedsettelse må få mulighet til mer fleksible utdanningsløp, bostøtte tilpasset særskilte behov og en bedre overgangsordning for BPA ved flytting til studiekommune
- øke Lånekassens lånetid for studenter med barn til inntil 10 år

Helse

Sykehusene og spesialisthelsetjenesten – pasientenes helsevesen

Høyre vil ha pasientens helsetjeneste. Det betyr at ingen beslutninger om deg skal tas uten deg i helsetjenesten. Det handler om møtet med hver enkelt pasient i helsetjenesten, men også om at pasientene er med på alle nivåer når det tas beslutninger om hvordan helsetjenesten skal organiseres. Brukervennlige IT-løsninger er sentralt for at pasienter kan få informasjon om egen helse, avtaler og oppfølging samt om helsetilbudet som finnes.

Pasientens helsetjeneste betyr at kvaliteten på behandlingen skal være høy, at ventetiden skal være så kort som mulig, og at pasienten skal bli hørt i alle deler av helsetjenesten. Pasientene skal møtes med kunnskap og respekt. God informasjonsflyt og kommunikasjon mellom pasienten, kommunehelsetjenesten, fastlegen og spesialisthelsetjenesten er viktig for å sikre det. Det skal fortsatt være en desentralisert sykehusstruktur i Norge som gir likeverdig og god behandling i hele landet.

Høyre vil

- sikre trygge sykehus og bedre helsetjenester for alle, uansett hvor de bor i landet
- redusere ventetiden underveis i behandlingsforløpet og for behandlinger og utredninger
- gi pasientene mer valgfrihet gjennom å utvide ordningen med fritt behandlingsvalg
- gjøre det enklere for pasientene å forstå sine rettigheter i møte med helsetjenesten
- gi kronisk syke mer helhetlig oppfølging og behandling
- styrke arbeidet med rehabilitering, og bedre overgangen fra behandling til rehabilitering
- øke bruken av private avtalespesialister, med flere hjemler og bedre arbeidsdeling mellom sykehus, poliklinikker og avtalespesialister
- satse videre på helse- og velferdssamarbeid der private og ideelle virksomheter bidrar til å gi flere tilgang til behandling på oppdrag fra det offentlige
- utvikle flere pakkeforløp for å gi pasientene mer helhetlig behandling og prioritere kvinnesykdommer spesielt i dette arbeidet
- gjøre hverdagen enklere og gi bedre støtte til familier som har barn med behov for sammensatte tjenester, ved å gjennomføre Likeverdsreformen
- fortsette satsingen på digitalisering av sykehus og helsetjenester samt redusere unødig rapportering og skjemavelde og forenkle hverdagen i sykehusene
- legge til rette for bruk av ny teknologi for å redusere smitte- og infeksjonsfaren ved norske sykehus
- bedre samarbeidet mellom kommunene og spesialisthelsetjenesten
- sikre et trygt og kompetent fødetilbud i hele landet
- sikre at fødende med over 90 minutter reisevei følges av jordmor, slik de har krav på
- sikre bedre og langsiktig oppfølging av barn med alvorlige sykdommer
- utvikle bedre tjenester og skape nye arbeidsplasser gjennom satsing på helseteknologi og helseindustri
- sikre enklere adgang til og bedre utnyttelse av helsedata og biobanker
- legge til rette for at helseklyngene blir motor for omstilling og teknologioverføring i næringslivet
- at helseforetakene skal samarbeide med helsenæringen ved etablering av nye sykehus og helseklynger

- åpne for at spesialsykepleiere kan tilby behandling i private avtalespesialistpraksiser på lik linje som det offentlige
- sikre bedre og mer enhetlig ernæringsoppfølging for eldre og utsatte pasientgrupper

Folkehelse

Høyre vil at det skal være enkelt å ta gode valg for egen helse og livsstil. Hver enkelt av oss skal ha størst mulig frihet til og ansvar for å forme vårt eget liv. Vi vil føre en folkehelsepolitikk som i størst mulig grad bygger på positive virkemidler med belønning og stimulering. Det er særlig viktig å sikre barn, unge og sårbare gruppers rett til å leve i helsefremmede omgivelser og sikre alle retten til beskyttelse mot skade og avhengighet. Gode levekår, god helse, livskvalitet og trivsel henger sammen. En god skole som sikrer at flest mulig fullfører videregående utdanning, er det viktigste grunnlaget for god helse, både for den enkelte og for samfunnet. Folkehelsearbeidet må tilpasses mennesker i alle livsfaser og bidra til å redusere sosiale forskjeller. Høyre vil jobbe for redusert tobakksbruk.

Ensomhet er vår tids store folkehelseutfordring. Vi kan alle gjøre en innsats, og Høyre vil invitere til en bred samfunnsdugnad for å redusere ensomhet for mennesker i alle aldre.

Høyre vil

- videreføre samarbeidet med næringslivet for å legge til rette for sunne produkter i matbutikkene og lettfattelig merking av sunne alternativer
- innføre kvalifikasjonskrav til de som utfører kosmetiske inngrep
- øke bruken av grønn resept
- øke bruken av fysisk aktivitet i behandlinger der dette er relevant
- bidra til at det utvikles egne planer for å styrke folkehelsen i kommunene
- fortsette arbeidet med å redusere uønskede svangerskap og aborter
- innføre differensiert sukkeravgift slik at den i større grad gjenspeiler mengden tilsatt sukker
- forske mer på forebyggende helsearbeid, også gjennom føringer til Forskningsrådet
- bruke ny teknologi som helseapper og dulting for å nå ut til flere med informasjon om gode helsevalg
- etablere en kunnskapsenhet med spesifikt ansvar for folkehelsefeltet
- forsterke samarbeidet med matbransjen om å redusere innhold av sukker, salt og fett i mat og drikke og øke salget av frukt og grønt
- utarbeide en handlingsplan for å redusere ensomhet og verktøy for å måle forekomsten av ensomhet
- styrke forskning på ensomhet og øke kunnskapen om tiltak som motvirker ensomhet
- styrke samarbeidet mellom det offentlige, næringslivet og frivillige lag og organisasjoner for å forebygge ensomhet
- innføre krav om at helsepersonell har relevante vaksiner
- sikre kvinner bedre oppfølging etter spontanabort
- innføre fritt valg av sykehjem der forholdene ligger til rette for det

Kommunale helsetjenester

Primærhelsetjenesten er grunnlaget for forebygging og tidlig innsats. Grunnlaget for et godt helsetilbud legges lokalt. For Høyre er barn og unge høyt prioritert, og vi vil fortsette å satse på

en god helsetjeneste for barn, unge og deres familier gjennom helsestasjonene og skolehelsetjenesten. Fastlegen er en av bærebjelkene i helsetjenesten vår. Fastlegeordningen må sikre hele befolkningen en tilgjengelig, kompetent og moderne primærlegetjeneste, uavhengig av bosted, sosial tilhørighet og personlig økonomi. Fremtidens fastlegeordning må tilby tverrfaglig oppfølging av mennesker med sammensatte behov.

Høyre vil

- innføre screening av prostata for menn på lik linje med mammografi for kvinner
- sikre en trygg fastlegeordning, sørge for god rekruttering og forhindre frafall av fastleger
- bevare næringsdrift som hovedform for fastleger
- gi pasientene et bedre og mer sammenhengende behandlingstilbud gjennom etableringen av primærhelseteam
- videreutvikle legevaktjenesten i hele landet
- sikre kreftomsorgstilbudet i kommunene og gjennomføre «pakkeforløp hjem»
- videreutvikle en tverrfaglig helsestasjons- og skolehelsetjeneste som sørger for god tilgang på hjelp og støtte til barn og unge
- styrke jordmortjenesten i kommunene blant annet ved å gi jordmødre et større ansvar for å sikre kvinner god helse, der jordmødre bidrar gjennom mer ansvar for svangerskapskontroller, prevensjons- og familierådgivning, helsekontroller og prøvetaking
- videreutvikle barselomsorgen og følgetjenesten
- styrke kommunenes rehabiliterings- og habiliteringstilbud
- åpne for at helsesykepleiere og jordmødre med relevant utdanning kan rekvirere alle typer prevensjon også til kvinner under 16 år
- styrke ordningen for allmennleger i spesialisering (ALIS)

Leve hele livet – livsglede for eldre

Vi blir flere eldre, og de eldre lever lenger. Derfor må vi forberede helsetjenesten og eldreomsorgen. Økt kompetanse, endringer i hvordan vi organiserer eldreomsorgen, og økt bruk av velferdsteknologi skal bidra til bedre kvalitet og økt valgfrihet for de eldre. Høyre vil tilrettelegge for at eldre kan bo hjemme så lenge som mulig, og fortsette arbeidet med å gjennomføre kvalitetsreformen «Leve hele livet» i alle landets kommuner. I pasientens helsetjeneste er valgfrihet en verdi i seg selv. Derfor må vi ønske alle offentlige, ideelle og private aktører som ønsker å levere gode tjenester til våre eldre, velkommen.

Høyre vil

- gjennomføre kvalitetsreformen «Leve hele livet» i alle landets kommuner
- at alle kommuner skal ha en plan for å skape et aldersvennlig samfunn
- gi flere av landets eldre økt valgfrihet ved å innføre et standardisert regelverk kommunene kan bruke for å åpne for valgfrihet innen hjemmetjenester og hjemmesykepleie
- innføre en bytterett for eldre som bor på sykehjem eller mottar hjemmehjelpstjenester, som de kan benytte seg av dersom de ikke er fornøyd med tilbudet de får
- innføre lovkrav om at kommunestyret årlig skal behandle en rapport om tilstanden i helse- og omsorgstjenesten, der både brukerundersøkelser, objektive kvalitetsindikatorer og brukertilfredshet måles

- gi flere eldre mulighet til å bo hjemme lenger, blant annet ved bruk av ny velferdsteknologi, og øke forskningsinnsatsen på området
- etablere en tilskuddsordning for seniorboliger i områder med et svakt boligmarked
- sørge for et mer demensvennlig samfunn og bygge flere demenslandsbyer
- legge hospicefilosofiens helhetlige tilnærming til grunn for utviklingen av tjenestetilbudet i lindrende behandling til mennesker i alle aldre, og samtidig legge til rette for at flere skal kunne dø trygt hjemme
- reformere de hjemmebaserte tjenestene ved å slå sammen for eksempel praktisk bistand i hjemmet og hjemmesykepleie, og la disse tjenestene ytes av faste team som sikrer større fleksibilitet og at eldre og pårørende får færre pleiere å forholde seg til
- sørge for at eldre gifte og samboende kan få bo og leve sammen på sykehjem
- styrke det systematiske ernæringsarbeidet og sikre at mat, måltid og ernæring er en del av alt forebyggende, behandlende, habiliterende og rehabiliterende arbeid med eldre.

Faglig sterk helse- og omsorgstjeneste

Høyre vil fortsette satsingen på kompetanseheving, lederutvikling, forskning og faglig utvikling i hele helse- og omsorgstjenesten. Norge vil i årene fremover trenge stadig flere kloke hoder og dyktige hender i helsetjenestene. Høy kvalitet på den helsehjelpen som ytes, sikrer rett behandling til rett tid og skaper trygghet og verdighet for pasientene. Trygghet og verdighet må skapes hver dag i møtet mellom den som trenger helsehjelp, og den som gir helsehjelp. Høyre vil fortsette å føre en aktiv kompetansopolitikk i helsesektoren som sikrer viktig rekruttering, samtidig som vi beholder dyktige helsearbeidere i sektoren. Vi vil fortsette arbeidet med å sikre gode ledere i hele helsetjenesten.

Høyre vil

- øke antall lærlinger innen helsefag og benytte deres kompetanse bedre i hele helse- og omsorgstjenesten
- fortsette arbeidet med å sikre høy kompetanse i de kommunale helsetjenestene gjennom Kompetanseløft 2025
- legge til rette for at lege og sykepleieutdanning også gir kunnskap om helseteknologi og innovasjonsprosesser
- utdanne flere klinisk avanserte sykepleiere med spesialistgodkjenning for å styrke helsetilbudet til pasienter med kroniske og sammensatte lidelser
- gi tilbud om etter- og videreutdanning til flere i helsetjenesten
- fremme en åpenhetskultur og godt lederskap i helse- og omsorgstjenestene og satse på utdanning av ledere
- styrke forskningen på kvinnehelse
- styrke forskningen på demens og hjernesykdommer
- etablere et hodepinesenter i Norge
- øke kunnskapen hos helsepersonell om seksuell helse og kjønnssykdommer
- styrke forskningen på de kommunale helsetjenestene, herunder eldreomsorgen

Pårørende

Pårørende er en viktig ressurs og skal ha innflytelse på hjelpetilbudet til den de er glad i. De pårørende kan ha flere roller, både som avlastere, omsorgspersoner og beslutningstakere for behandlingsløpet. Høyre vil anerkjenne pårørende som den ressursen de er, både for dem de

bidrar til å ta vare på, og for helsevesenet som helhet. Helsetjenestene har et særskilt ansvar for å ivareta barn og unge som pårørende.

Høyre vil

- sørge for at alle kommuner har en pårørendestrategi
- gi pårørende annerkjennelse for den viktige jobben de gjør
- gi pårørende større innflytelse når viktige beslutninger tas
- gi pårørende lett tilgang til informasjon, bistand, opplæring, råd og veiledning
- gi pårørende mer fleksible avlastningstilbud
- ta de pårørendes egen helse på alvor for å unngå at folk blir syke av pårørenderollen

Legemidler

Vi får stadig tilgang på flere og bedre legemidler som gjør det mulig å leve lenger, få økt livskvalitet og også bli frisk raskere. Høyre mener legemiddelpolitikken skal sikre god kvalitet ved behandling med legemidler. Legemidler skal ha lavest mulig pris, folk skal ha en likeverdig og rask tilgang til legemidler, og vi skal legge til rette for forskning og innovasjon. Disse målene må alltid sees i sammenheng.

Høyre vil

- innføre et elektronisk system som gjør det enkelt for helsepersonell å se hvilke legemidler en pasient allerede benytter seg av (Pasientenes legemiddelliste)
- styrke forskningen på vaksiner og legge til rette for økt utvikling og produksjon i Norge
- øke kunnskapen om vaksiner for å sikre en høyest mulig dekningsgrad
- gjennomføre flere kliniske studier i Norge
- legge til rette for at flere pasienter får tilgang til utprøvende behandling
- sikre at legemiddelpolitikken, herunder innkjøp av legemidler, bidrar til forskning og innovasjon
- ta en ledende rolle internasjonalt i arbeidet med å forhindre og redusere antibiotikaresistens
- styrke apotekenes rolle for å sikre riktig legemiddelbruk
- utvide opphentingprogram for HPV-vaksinen for gutter
- videreutvikle vaksineprogrammet og innføre vaksineprogram for voksne
- styrke forskning på fødselsdepresjon
- sikre bedre oppfølging og hjelpeapparat i forbindelse med svangerskap og barseltid for å forebygge og behandle fødselsdepresjon

Psykisk helse

En god psykisk helse er viktig for god livskvalitet. Innsatsen må derfor settes inn tidligst mulig for de som sliter med sin psykiske helse. Koronapandemien har ført til økt ensomhet, og flere har opplevd psykiske utfordringer som følge av den sosiale nedstengingen av samfunnet. Samtidig har flere opplevd usikkerhet, blant annet knyttet til jobb. Høyre vil fortsatt prioritere psykisk helse som en av våre viktigste satsinger. Vi må også forebygge at psykiske problemer oppstår, ved å forhindre mobbing og sosial isolasjon blant barn, unge og voksne.

Høyre vil

- ha en nullvisjon for selvmord
- øke forskningen på årsaker til at mange unge opplever psykiske helseplager
- fortsette å sikre lett tilgjengelig hjelp for de som opplever psykiske helseproblemer, og jobbe for at spesielt flere unge skal lære å håndtere utfordringer i hverdagen bedre, gjennom blant annet livsmestring i skolen
- videreutvikle helsestasjonstjenesten slik at barn og unge også får et bedre digitalt helsesykepleiertilbud
- sørge for at alle kommuner har et synlig og tilgjengelig lavterskeltilbud
- oppdatere kompetansen på psykisk helse og selvmordsforebygging blant helsepersonell
- innføre rett til vurdering og møte med fagperson innen tre uker ved henvisning til barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUP) eller distriktpspsykiatrisk senter (DPS)
- barn og unge skal gis høykvalitets utredning raskt slik at de får den riktige tverrfaglige oppfølgingen ut fra sine behov
- utrede og legge til rette for økt grad av oppgavefordeling og etablering av spesialiserte tilbud for å sikre at de beste metodene blir tilgjengelige for flere
- styrke psykiatrien og differensiere behandlingsmetodene mer etter enkeltmenneskers ulike behov
- sikre at barn og unge som ikke har fått bedret sin tilstand i løpet av ett år i kommunalt psykisk helsevern, får en ny vurdering av behandlingstilbudet
- sikre at barnevernsinstitusjoner har tilknyttet en egen psykolog for å tilby barna og ungdommene den hjelpen de trenger
- sikre et godt digitalt psykisk tjenestetilbud med mål om forebygging og tidlig behandling av psykiske lidelser
- at Nav skal integrere hjelp til psykiske plager og økonomiske utfordringer i sin oppfølging
- videreutvikle arbeidsmarkedstiltakene og sørge for at Nav i større grad bruker eksterne leverandører for å sikre et mangfold i hjelpetilbudet til unge som sliter psykisk
- samarbeide med frivillige organisasjoner som tilbyr hjelp og støtte til mennesker som sliter med psykiske utfordringer
- fortsette å bygge ut ACT-, FACT- og FACTung-team over hele landet for gode oppsøkende, samtidige og helhetlige tjenester til mennesker med alvorlige psykiske lidelser og rusavhengighet
- legge til rette for et tilstrekkelig antall døgnplasser for barn og unge med alvorlige psykiske lidelser
- videreutvikle pakkeforløp for psykisk helse for å sikre bedre pasientbehandling
- vurdere å øke dagens minstetid på tre uker i døgninstitusjon for personer som er dømt til tvunget psykisk helsevern

En god og verdig rusomsorg

Høyre vil føre en ruspolitikk som har som mål å forebygge rusproblemer. Høyre vil jobbe for å begrense de negative skadevirkningene som følger av narkotika og alkohol. Vi skal fortsatt ha et forbud mot bruk og besittelse av narkotika, men Høyre ønsker at personer med rusproblemer skal få hjelp, behandling og oppfølging heller enn straff. Ønsket om å redde liv og sikre verdighet ligger til grunn for vår politikk.

Overdosedødsfallene er for mange, spesielt etter rehabilitering eller soning. Derfor er det avgjørende at ettervernet i rusomsorgen prioriteres gjennom samarbeid med ideelle og private aktører med kompetanse på feltet. Spesialisthelsetjenesten må samarbeide tettere med kommunene for å sikre at brukeren videreføres til et trygt og rusfritt miljø etter utskrivelse.

Høyre vil

- ikke legalisere bruk og besittelse av narkotika, men gjennomføre rusreformen slik at personer som tas for bruk og besittelse av narkotika til eget bruk, møtes med hjelp, behandling og oppfølging istedenfor straff
- styrke ettervernet i rusomsorgen gjennom samarbeid med private aktører, sosiale entreprenører og ideelle aktører, slik at flere får muligheten til arbeidstrening og annen aktivitet etter avrusning, rehabilitering og soning
- sikre at behandling for rusavhengighet er en del av retten til fritt behandlingsvalg
- redusere ventetiden ytterligere og sørge for en bedre overgang fra avsluttet behandling til oppfølging
- ha et bedre tverrfaglig samarbeid om behandling og ettervern mellom psykisk helsevern, rusbehandling og somatisk helsetjeneste. Ettervernet skal sikre at den enkelte kan mestre eget liv
- styrke det forebyggende arbeidet rettet særlig mot barn og unge for å redusere risikoen for helseskadelig rusbruk
- hjelpe flere avhengige til rusfrihet under soning
- samarbeide med private avrusningstilbud slik at rusavhengige kan få tilbud som passer deres behov
- innføre en nullvisjon for overdosedødsfall
- sikre at foreskrivning av opioider er svært begrenset og strengt kontrollert, og at mennesker som får opioider på resept, får god oppfølging for å forhindre avhengighet
- føre en kunnskapsbasert ruspolitikk, både for forebygging, behandling og ettervern
- fortsette arbeidet med pakkeforløp som en kvalitetsreform for rusbehandling
- styrke behandlingstilbudet for unge gjennom bl.a. å etablere TSB-ung og FACT-ung
- reformere LAR-ordningen med sikte på å bedre oppfølging av somatisk og psykisk helse for LAR-brukere
- bidra til at flere av våre større byer får etablert gatehospital i regi av ideelle organisasjoner
- bidra til flere lavterskel helsetilbud som driver oppsøkende virksomhet i rusmiljøene
- jobbe for et mer tilpasset botilbud til mennesker med rusproblemer
- sørge for at flere rusavhengige kommer i arbeid gjennom utvidelse av IPS-ordningen
- alle kommunene må utvikle egne pårørendestrategier som sikrer god oppfølging og hjelp til pårørende

Bioteknologi

Alle mennesker har en iboende og ukrenkelig egenverdi, uavhengig av egenskaper, evner og funksjonsnivå. Høyre ser positivt på at genterapi og genredigering kan gi bedre medisinsk behandling for en rekke sykdommer og tilstander. Høyre vil ikke tillate genterapi og genredigering som ikke har et medisinsk formål, men kun tar sikte på å forbedre menneskelige evner og egenskaper. Genterapi i kjønnseller, embryo eller befruktete egg som innebærer varige endringer i arvelige anlegg, har ukjent betydning for utviklingen av menneskeheten og må derfor forbys ut fra en føre-var-tenkning.

Høyre vil

- legge føre-var-prinsippet til grunn i spørsmål knyttet til bioteknologi
- stimulere til videreutvikling av persontilpasset medisin
- at dagens abortlov skal ligge fast
- tillate NIPT-test i privat regi, i tråd med faglige retningslinjer, for alle gravide, og sørge for at gravide som har rett på fosterdiagnostikk, får tilbud om NIPT-test i regi av det offentlige
- sørge for en moderne og internasjonalt konkurransedyktig regulering av bioteknologi, basert på et etisk forsvarlig rammeverk
- styrke forskningen på bioteknologi

Helseberedskap og smittevern

Høyre mener at helseberedskapen skal være god nok til å verne befolkningens liv og helse, og sørge for medisinsk behandling og pleie og omsorg til berørte personer. Koronapandemien har vist oss hvor viktig det er at samfunnet er forberedt på potensielle helsekriser. Avklarte ansvarsforhold, tydelige varslings- og rapporteringsrutiner og god samhandling mellom aktørene ved kriser er særlig viktig.

Høyre vil

- opprette en egen reservestyrke tilknyttet helsevesenet som kan settes inn i en pandemi eller helsekrise
- sikre at helsevesenet alltid er forberedt på nye kriser som pandemier, epidemier eller ettervirkninger av andre katastrofer
- sørge for tilstrekkelig produksjonskapasitet eller lager av nødvendig medisinsk utstyr og råvarer til viktige legemidler for en eventuell krisesituasjon, i samarbeid med helsenæringen
- sikre tilgang på nødvendig smittevernutstyr i alle deler av helsetjenesten
- sørge for gode handelsforbindelser og beredskapsavtaler med andre land, for å sikre rask og sikker tilgang på nødvendig helsemateriell i eventuelle krisesituasjoner
- sikre tilstrekkelig intensivkapasitet
- legge til rette for økt produksjon av beredskapsmateriell i Norge og våre nærmeste naboland
- sikre trygge blodleveranser gjennom objektive giverkriterier basert på livsførsel, ikke legning og funksjonsnedsettelse
- ta en ledende rolle internasjonalt i arbeidet med å øke produksjonen av virkestoff og legemidler i vår del av verden

Tannhelse

De siste 30 årene har det skjedd store fremskritt i den norske tannhelsen. I dag har vi en god tannhelse. Høyre vil videreføre dagens ordning med næringsdrivende tannleger, gratis tannlege inntil fylte 18 år og redusert pris frem til 20 år.

Høyre vil

- videreføre dagens organisering av tannhelsetjenesten

- videreføre ordningen med gratis tannlege inntil fylte 18 år og redusert pris frem til 20 år
- sørge for gode tannhelsetjenester og gode offentlige støtteordninger for sårbare grupper
- ikke gi offentlig støtte til tannhelsetjenester som kun har kosmetiske formål
- innføre fritt behandlingsvalg i tannhelsetjenesten for mennesker som får tannlege dekket av det offentlige

Verdiskapingen skal opp, utslippene skal ned

Veien mot lavutslippssamfunnet

Klimaproblemene er vår tids største utfordring. Norge skal være et lavutslippssamfunn i 2050. Høyre vil ta markedet i bruk i miljøets tjeneste, for å gjøre det lønnsomt å gjennomføre god klimapolitikk og bidra til å skape vekst og lønnsomme grønne jobber. Høyre vil videreføre og forsterke forurenser betaler-prinsippet ved å bruke skatte- og avgiftssystemet – det skal lønne seg å ta klimavennlige valg. Vi vil bidra til å utvikle ny miljøteknologi og ta i bruk offentlig innkjøpsmakt for å legge til rette for grønne og innovative løsninger som bidrar til å redusere klimagassutslipp.

Høyre vil

- fortsette et forpliktende samarbeid med EU om utslippsreduksjoner, som sikrer norske bedrifter forutsigbarhet og like konkurransevilkår som europeiske bedrifter
- støtte og påvirke EUs arbeid for at import fra land uten tilsvarende karbonprising skal betale karbonavgift
- ta initiativ til forenkling av norske og europeiske regler for sertifisering av bygningsmaterialer for å øke og forenkle ombruk
- jobbe for internasjonale, standardiserte krav for grønne obligasjoner
- sikre full sysselsetting innenfor rammen av et nullutslippssamfunn
- fortsette økningen av CO₂-avgiften, men kompensere ved å redusere andre skatter og avgifter
- øke den årlige treplantingen med ti millioner trær innen 2030 gjennom planting av stedeagne treslag
- dreie hoveddelen av norsk bistand mot klimatiltak i utviklingsland
- videreføre regnskogsatsingen under forutsetning av at den bidrar til verifiserbare utslippsreduksjoner
- støtte opp om innføringen av EU taksonomi

Klimavennlig næringsliv og industri

Høyre mener klimapolitikken må utformes i samarbeid med næringsliv og industri. En næringsvennlig klimapolitikk innebærer at næringslivet stimuleres til å velge klimavennlige løsninger, ved at vi gjør det dyrt å forurense. Norge har i dag ledende miljøer innenfor blant annet produksjon av rent hydrogen, fornybar energi, karbonfangst og lagring (CCS), skipsfart og grønne datasentre. Dette er kompetanse vi skal bygge videre på.

Høyre vil

- gjennomføre Langskip-prosjektet for karbonfangst og lagring (CCS), legge til rette for en verdikjede for CO₂ og bidra til at flere CCS-prosjekter gjennomføres i norsk industri
- videreføre og styrke Enova som klimapolitisk virkemiddel
- bruke avgiftssystemet for å stimulere til økt energieffektivisering og -gjenbruk i bygg, for eksempel restvarme og varmegjenvinning fra industri

- legge til rette for batteriproduksjon i Norge
- utvikle regelverket for emballasje slik at kildesortering og resirkulering blir enklere og mer motiverende i alle ledd fra produsent til gjenvinningsanlegg
- utrede en produktkastelov for produsenter, importører og distributører slik at varer kan doneres fremfor å kastes
- videreføre CO₂-kompensasjonsordningen
- stimulere til klimaforskning i næringslivet gjennom Skattefunn
- styrke energiforskningsprogrammene i Forskningsrådet
- opprette et FME-senter for bærekraftig bruk av olje- og gassprodukter i form av for eksempel hydrogen og ammoniakk
- stille krav om bruk av hydrogen ved offentlige anbud på fergestrekninger i Norge der det er hensiktsmessig, for å utløse en verdikjede for hydrogenproduksjon
- gjennomføre en datasenterstrategi som vil gjøre det enklere og mer forutsigbart å etablere grønne datasentre i Norge
- gjennomføre et pilotprosjekt etter modell fra Danmarks Grønne Investeringsfond, der piloten skal gi ut lån til grønne oppstartsbedrifter fremover
- sørge for forutsigbare og stabile rammebetingelser for fornybart drivstoff og energibærere
- legge til rette for storskalaproduksjon av avansert biodrivstoff
- redusere lystgassutslipp fra kunstgjødselproduksjon
- utnytte næringspotensialet ved bruk av CO₂ som innsatsfaktor i industrielle prosesser og etablere en verdikjede for håndtering av CO₂ i industrien
- fortsette satsingen på Nysnø Klimainvesteringer

Energi

Norge er svært rikt på energiresurser. Høyre vil legge til rette for sikker og miljøvennlig energiforsyning, der effektiv og lønnsom utbygging av fornybar energi blir prioritert. God og bærekraftig forvaltning av vannkraft, vindkraft og andre fornybare energiformer er nødvendig for å sikre et grønt skifte. Norge er også et av de landene i verden som har tjent mest på salg av kraft og energi. Høyre vil sikre at Norge skal fortsette å være en ledende energinasjon, som skaffer inntekter til fellesskapet og bidrar til nødvendig grønn omstilling.

Høyre vil

- gjennomgå dagens system for nettoutbygging for å redusere byggetiden, fjerne flaskehalser og sikre et mer effektivt strømnnett som legger til rette for arbeidsplasser og verdiskaping
- delta aktivt i samarbeid mellom europeiske land for å fremme havvind som energikilde
- legge til rette for elektrifisering av flere felt på norsk sokkel
- redusere utslippene på norsk sokkel med mål om 50 prosent utslippskutt innen 2030
- sørge for et robust og effektivt strømnnett som sikrer rimelig og trygg tilgang på strøm for forbrukere og industri
- gjøre det attraktivt for kraftselskapene å oppgradere eksisterende vannkraftverk og legge til rette for utbygging av nye
- jobbe for et tettere integrert europeisk energimarked, kartlegge behovet for mer fornybar energi i det europeiske markedet og være positive til kraftutveksling
- gjennomgå regelverket og virkemiddelapparatet for å stimulere til bruk av solenergi

- legge til rette for grønn nabolagsdeling av energi og vurdere hvordan det kan bli enklere å koble egenprodusert kraft på strømmettet
- gjøre det lettere for privatpersoner og bedrifter å sette opp solcelleanlegg ved å forenkle regelverket
- avklare interessekonflikter og sikre forutsigbarhet for havvindproduksjon på norsk sokkel
- utrede et pantesamarbeid mellom Norge og andre nordiske land
- legge mer til rette for mer utvinning av blå og grønn hydrogen og satse mer på utbygging av hydrogeninfrastruktur
- følge opp havvind som en industrisatsing og gi de første konsesjonene så snart regelverk og beslutningsgrunnlag foreligger

Grønn transport

Skal vi nå klimamålene våre, må utslippene i transportsektoren ned. Høyre mener at det er mulig å utnytte nye teknologiske løsninger for å gjøre transporten mer klimavennlig samtidig som folk og bedrifter får økt mobilitet. Vi vil gradvis fase ut fossil energi i all transport og logistikk gjennom å innføre tiltak som bidrar til rask innfasing av null- og lavutslippsløsninger.

Høyre vil

- følge opp Stortingets vedtatte målsetting om at alle nye personbiler innen 2025 skal være nullutslippskjøretøy
- legge til rette for utbygging av hurtig- og lynlading for elbiler i hele landet
- trappe opp støtten til utslippsfrie nyttekjøretøy
- innføre miljødifferensiert avgift ved kjøp av utslippsfrie motorer til fritidsbåter
- være en aktiv pådriver for strengere utslippskrav i internasjonal skipsfart
- opprettholde og videreutvikle vår ledende posisjon som grønn skipsfartsnasjon og bruke den til å skape nye, grønne verdier
- vurdere krav i konsesjoner for å sikre en mest mulig utslippsfri produksjon
- jobbe for økt ladeinfrastruktur i borettslag og leilighetsbygg samt parkeringsanlegg og parkering for næringsbygg
- satse på utvikling, grønn produksjon og bruk av hydrogen og ammoniakk som energibærere
- legge til rette for utbygging av ladeinfrastruktur for elektriske fritidsbåter
- legge til rette for økt bruk av avansert flytende biodrivstoff og biogass i transportsektoren
- at Norge skal være pådriver og arena for utvikling, testing og tidlig implementering av elektrifiserte fly og andre null- og lavutslippsluftfartøy
- endre flyavgiftssystemet slik at det blir rimeligere å reise med null- eller lavutslippsfly
- stimulere til ytterligere grønn vekst og konkurransekraft i norsk maritim næring og legge til rette for økt eksport av lav- og nullutslippsteknologi i maritim sektor
- gradvis innføre utslippsforbud for skip etter hvert som teknologien tillater dette, og arbeide for et internasjonalt utslippsforbud

Sirkulær økonomi

Grønn vekst handler om å gjøre det mer lønnsomt å skape verdier på en miljøvennlig måte. I fremtidens lavutslippssamfunn må vi kombinere verdiskaping med bærekraftig produksjon og

forbruk av varer og tjenester. Bedre utnyttelse av ressursene kan gi store gevinster for miljøet, økonomien og samfunnet. Råvarenes maksimale levetid må nyttiggjøres, og den totale avfallsmengden må reduseres. Avfall er en ressurs som kan gjenbrukes, gjenvinnes og omdannes til nye ressurser. Det skaper jobber, samtidig som det gir bedre miljø og økt verdiskaping for samfunnet.

Høyre vil

- innføre strengere straff for forsøpling og sikre effektiv håndheving av forbudet
- utvide produsentansvaret og innføre et livssyklusperspektiv på produksjon, bruk og utfasing av produkter
- at livssyklusperspektiver skal legges til grunn for offentlige anskaffelser og investeringer
- utrede en CO₂-merkeordning på alle varer, slik at forbrukere kan ta mer informerte valg
- stille omsetningskrav for biodrivstoff i anleggsgjødning
- stille miljøkrav som fremmer innovasjon, og se på ulike modeller for å bidra til å gjøre resirkulering, energigjenvinning og gjenbruk mer attraktivt for privatpersoner og bedrifter
- endre grunnavgiften på drikkevareemballasje til en materialavgift som avtar med økende andel fossilfri plast i emballasjen
- halvere matsvinnet i Norge innen 2030 og styrke samarbeidet med næringslivet om reduksjon av matsvinn
- lage en helhetlig plan for å stimulere til restaurering og gjenbruk av bygg og materialer
- stille krav til gjenbruk av spillvarme fra industri, avfallsforbrenning, datasentre og hydrogenproduksjon
- legge bedre til rette for større bruk av gjenbruk av byggematerialer med lavest mulig klimagassutslipp
- gjennomgå regelverket med sikte på å fjerne unødvendige hindringer i regelverket som gjør det vanskelig å bruke avfall som råvare
- støtte etableringen av flere gjenvinningsanlegg for plast i Norge

Lokale utslippskutt

For å nå klimamålene våre må vi også kutte utslipp lokalt. Kommunene kjenner sine forutsetninger og begrensninger best og er best rustet til selv å komme med innspill på hva de kan bidra med i klimakampen. Samtidig har det stor betydning hvordan vi utformer stedene vi bor. God arealplanlegging kan forhindre unødvendig bruk av bil og samtidig tilrettelegge bedre for kollektivtrafikk, gang- og sykkelveier og mer effektiv varetransport.

Høyre vil

- øke kommunenes handlingsrom for klima- og miljøtiltak gjennom Klimasats
- utvikle egne klimabudsjetter og rapporteringskrav for kommuner for å forplikte kommunene til å nå sine klimamål
- gi kommunene mulighet til å innføre nullutslippssoner
- vurdere å gi kommunene større handlingsrom til å fastsette lokale bestemmelser for begrensning av cruiseturismen, for eksempel ut ifra antall tilreisende eller skipets klima- og miljøstandard

- stille krav om kildesortering i alle kommuner og for alle husholdninger, og innføre minimumskrav om utsortering av avfallstyper

Naturmangfold

Høyre vil ta vare på naturmangfoldet gjennom en kombinasjon av frivillig vern, bærekraftig bruk og naturbasert verdiskaping basert på en sterk, privat eiendomsrett.

Økosystemene i havet er i endring som følge av klimaendringer, forurensing og overfiske. Dette er en utfordring Høyre vil ta tak i. Satsing på havbaserte næringer er et viktig bidrag til å løse disse problemene. Høyres ambisjon er at Norge skal ta en lederposisjon internasjonalt i å utvikle nye løsninger som bevarer økosystemer og styrker langsiktig økonomisk vekstkraft.

Høyre vil

- vedta en helhetlig nasjonal plan for restaurering og bevaring av natur- og arts mangfold i tråd med internasjonale forpliktelser
- legge til rette for økt plante- og skogproduksjon
- stille nasjonale krav til oppfyllelse av bærekraftskriterier i all bioenergi
- videreutvikle norsk havforvaltning og marin arealplanlegging for å legge til rette for å utvikle bærekraftig næringsliv til havs
- kartlegge, kvantifisere og integrere naturverdiene i havet i nasjonalregnskapet for å styrke grunnlaget for beslutninger og investeringer i havøkonomien
- systematisk overvåke klimaendringene i havøkosystemene for å kunne treffe nødvendige tiltak for å redusere skadevirkninger
- utvikle incentivordninger som gjør det lønnsomt og attraktivt å utvikle teknologi og løsninger som kan bidra til å minimalisere eller reversere forurensning, som avrenning fra landbruket og plastforurensing
- at Norge fortsatt skal ha en lederrolle innen forskning, bekjempelse, oppsamling og håndtering av marint avfall
- at Norge skal fortsette å ta en lederrolle internasjonalt i kampen mot plast i havet
- prioritere prosjekter som gir lav naturbelastning og høy klimanytte
- legge til rette for økt innovasjon og bruk av teknologi som gir lavere klimaavtrykk i landbruket, herunder satsing på utslippsfrie anleggsmaskiner
- følge opp og om nødvendig forsterke innsatsen i klimaavtalen med jordbruket om reduserte utslipp for å oppnå målbare resultater
- forby mikroplast i kosmetikk og husholdningsprodukter

Samferdsel

Fremtidens transportløsninger

Høyre er opptatt av at vi skal ha en god og moderne infrastruktur som sikrer at folk har mulighet til å reise slik de ønsker, og at bedriftene lett kan frakte varer. En sterk satsing på samferdsel handler om å bygge hele Norge for fremtiden. Gode veier, jernbane, kollektivtrafikk, sjøtransport og luftfart gir folk mulighet til å bo og skape jobber i alle deler av landet. Vi må gjøre avstanden mellom by og land og mellom landsdelene kortere, og vi må ha byer hvor det er lett å ta seg frem. Den teknologiske utviklingen i transportsektoren går raskt og gjør det mulig å reise mer, frakte mer og reise tryggere samtidig som vi forurensrer mindre. Høyre vil utnytte mulighetene teknologien gir oss.

Høyre vil

- fortsette den historiske satsingen på samferdsel gjennom å oppfylle Nasjonal transportplan
- legge til rette for at Norge kan bli en testarena for utvikling av autonome kjøretøy
- legge til rette for at Norge kan bli et foregangsland i utviklingen av nye, sikre og bærekraftige mobilitetsløsninger
- etablere en nasjonal strategi for innovasjon innen transportteknologi, med tettere samarbeid mellom myndigheter, samferdselsaktører, teknologibedrifter og forskningsmiljøer
- prioritere maritim teknologi, herunder autonome fartøy
- legge større vekt på innovative offentlige anskaffelser i transportsektoren som stimulerer til nyskaping og utvikling av nye løsninger
- etablere en nasjonal datastrategi for deling av transportinformasjon på tvers av sektorer og mellom offentlige og private aktører på en måte som ivaretar personvernet og nasjonale interesser
- gradvis trappe ned elbilfordelene, i første omgang på de dyreste elbilene, men sørge for at det alltid skal lønne seg å kjøpe lav- og nullutslippsbiler
- videreføre nullutslippsfordelene for varebiler og tungtransporten lengre enn for personbilene

Mer, bedre og tryggere vei

Høyre har økt kvaliteten på riksveiene, og antall hardt skadde og drepte i veitrafikken er kraftig redusert. Selv om det er bevilget historisk mye til veibygging siden 2013, er det fremdeles stort behov for oppgradering av veinettet i Norge. Veiene er livsnerven som knytter sammen regioner og landsdeler, for verdiskaping i næringslivet og for bedre hverdager for familiene. Nye og bedre veier utvider og knytter sammen bo- og arbeidsmarkedsregionene. En god vei gjør avstanden mellom folk kortere. Det handler om å få varer og personer trygt og effektivt frem, og til rett tid. Høyre vil gjennomføre tiltak som løfter kvaliteten og sikkerheten i transportsystemet, og legge til rette for oppgradering av fylkesveiene.

Høyre vil

- sørge for målrettede støtteordninger til fylkene for å redusere vedlikeholdsetterslepet på fylkesveiene

- styrke arbeidet med flom- og rassikring på utsatte vei- og banestrekninger
- fortsette satsingen på tunnelsikkerhet
- la Nye Veier AS bygge flere veier raskere og billigere ved å øke rammene og gi dem ansvar for flere prosjekter
- ta i bruk ny teknologi for et nytt og bærekraftig system for veiprising, som skal ivareta personvernet, være enkelt å forstå og oppfattes som rettferdig
- tilpasse fartsgrensene til veienes kvalitet og være åpen for å øke farten der det ligger til rette for det
- sikre at utenlandske vogntog betaler bompenger og andre avgifter, samt styrke kontrollvirksomheten langs veien, særlig om vinteren
- legge til grunn nullvisjonen for hardt skadde og drepte i trafikken og prioritere holdningsskapende arbeid, møtefrie hovedveier og vedlikehold og fornying av infrastrukturen for å øke trafiksikkerheten
- satse på fører teknologi som reduserer antall ulykker og dødsfall i trafikken
- etablere tydeligere retningslinjer for hvordan veimyndighetene kan fravike krav i veinormalen for gang- og sykkelveier
- prioritere hovedveinettet når 5G-teknologien rulles ut, slik at vi raskere kan ta i bruk teknologien som bidrar til effektiv trafikkavvikling og færre ulykker
- fortsette det målrettede arbeidet i samarbeid med internasjonale aktører for å bekjempe arbeidslivskriminalitet og ulovlig kabotasje, legge til rette for ryddige konkurransevilkår og ivareta trafiksikkerheten på norske veier
- gradvis redusere fergeprisene, i første omgang slik at pendlere og næringstransporten ikke tar utgiftene for passasjerer som reiser gratis
- redusere prisen for å reise med hurtigbåt i samarbeid med fylkeskommunen
- gjøre det enklere å ta førerkort ved å la private kjøreskoler gjennomføre hele kjøreopplæringsløpet, herunder teori, praktisk kjøring og sensur av kandidatene, og sørge for best mulig kvalitet i kjøreopplæringen ved å gjennomgå og vurdere godkjenningsordningen for kjøreskoler
- sørge for DAB-radiodekning og mobildekning i alle tunneler på hovedveinettet
- redusere forskuddsbeløpet på Autopass fergekort
- tillate lengre nedbetalingstid for fergeavløsnings- og bompengefinansierte prosjekter som skal erstatte eller avløse ferge- og båtstrekninger, slik at flere fornuftige bro- og tunnelprosjekter blir økonomisk gjennomførbare

Jernbane

Toget binder sammen bo- og arbeidsområder slik at det er enklere å bo der man ønsker, og jobbe der man vil. Høyre mener tilbudet må forbedres. Vi trenger økt punktlighet, høyere hastigheter og flere avganger på strekningene. De viktigste grepene for dette er å styrke vedlikeholdet, bygge flere kryssingsspor og øke antall avganger. Høyre vil sikre de reisende og godstransporten et best mulig tilbud. Mer gods på jernbanen betyr færre trailere på veiene, økt trafiksikkerhet, redusert veislitasje og reduserte klimagassutslipp.

Nye Veier-modellen har gitt svært gode resultater i utbyggingen av veier. Denne suksessen vil Høyre gjenta for jernbanen og organiseringen av den gjennom Nye Baner-modellen.

Høyre vil

- fortsette reformarbeidet i jernbanesektoren for å sikre en jernbane som setter kundene i sentrum, kvalitet i hele sektoren og mest mulig jernbane for pengene

- fortsette konkurranseutsettingen av togdriften for å sikre et best mulig tilbud til de reisende
- vurdere å benytte Nye Veier-modellen ved utbygging av jernbaneprosjekter
- være med på EUs internasjonale togsatsing som sikrer likere systemer i Europa og gjør jernbanen mer konkurransedyktig
- forbedre togtilbudet gjennom flere togavganger, nyere tog og bedre service
- dimensjonere nye jernbanestrekninger for 250 km/t der det ligger til rette for det
- bygge ut det eksisterende jernbanenettet for å korte ned reisetiden, øke kapasiteten og bedre punktligheten for gods og passasjerer
- bygge ut grensekryssende jernbane og se det skandinaviske jernbanenettet under ett
- ta i bruk nye teknologiske løsninger i arbeidet med å sikre flere avganger og mindre utslipp fra tog

En utslippsfri transportsektor

Dersom vi skal nå klimamålene våre, er vi nødt til å kutte utslippene fra transport. For Høyre er det viktig at dette ikke gjøres på en måte som hindrer oss i å reise. Høyre vil ta i bruk ny teknologi som gjør det mulig å reise den samme avstanden, men med mindre utslipp. Vi vil bygge mer og bedre vei, men sørge for at bilene som kjører på veien, er utslippsfrie. Høyres mål er en transportsektor uten utslipp.

Høyre vil

- innrette avgiftene slik at det fremdeles lønner seg å velge klimavennlige kjøretøy, men at bruksavgiftene fordeles mer rettferdig
- videreføre nullutslippsfordelene for varebiler og tungtransporten lenger enn for personbilene
- fortsette å iverksette tiltak fra regjeringens handlingsplan for fossilfri kollektivtransport
- satse på løsningene som best kutter utslipp på vei, på bane, på sjø og i luften
- ha som mål at det første elektriske passasjerflyet skal være i luften i 2025
- øke bruken av avansert flytende biodrivstoff i veitransporten og flytransporten
- videreutvikle gode byvekstavtaler og belønningsordninger som bidrar til økt kollektivsatsing og økt utbygging av traseer for sykkel og gange i byer og tettsteder, samt legger til rette for en bevisst arealbruk som bygger opp under de miljøvennlige transportformene
- sørge for økt utbygging av infrastruktur til lav- og nullutslippsteknologi for kjøretøy, ferger og skip i samarbeid med private aktører
- legge til rette for effektivisering av godstransport på vei, herunder utvide modulvogntognettet
- videreføre og styrke flaskehalsprosjektet og bruprogrammet på fylkesveiene
- koble næringspolitikk, transportpolitikk og klimapolitikk tettere sammen
- stimulere til ytterligere grønn vekst og konkurransekraft i norsk maritim næring og legge til rette for økt eksport av lav- og nullutslippsteknologi i maritim sektor

God ressursbruk – mer transport

Vi vet at det økonomiske handlingsrommet blir mindre i årene fremover, og den teknologiske utviklingen gjør at vi ikke må låse prosjektene til gammeldagse løsninger flere år før de skal bygges. Høyre har i regjering sørget for at vi får mer vei for mindre penger, gjennom blant annet Nye Veier. Det er fremdeles store utfordringer knyttet til kostnadene i store

samferdselsprosjekter, og derfor ønsker Høyre å fortsette tiltakene som gir oss mer og bedre samferdsel for pengene. Høyre vil iverksette tiltak som gir bedre beslutningsgrunnlag og utnyttelse av den nyeste teknologien, og som gjør det enklere å prioritere klokere.

Høyre vil

- ta vare på den infrastrukturen vi allerede har
- utvikle Nasjonal transportplan for å få bedre sammenheng mellom planlegging og utbygging og slik redusere planleggingstiden ytterligere, samtidig som prosjektene må være fleksible nok til å ta i bruk den nyeste tilgjengelige teknologien
- sørge for tilstrekkelige insentiver til å øke den samlede samfunnsnyten i prosjektene og samtidig sikre at vi løser de faktiske behovene i samferdselssektoren i Norge
- vurdere om kapasitetsbehov kan møtes på andre og mer effektive måter enn med nye kostbare utbygginger
- ta i bruk ny teknologi for å bedre utnytte tidspunkt hvor vei, jernbane og annen transport er lite trafikkert, for å redusere kø, fordele trafikken mer utover døgnet og dermed utnytte kapasiteten bedre
- sørge for at man ved beregning av samfunnsnytte inkluderer konsekvensen av nye teknologiske trender og angir hvor stor andel av nytten som er sårbar for teknologisk endring
- prioritere å sette i gang prosjekter som gir høy nytte
- legge til rette for at kommuner og fylkeskommuner benytter seg av det handlingsrommet de allerede har til å fravike veinormalkravene, slik at de kan bygge mer gang- og sykkelvei, som vi vet er viktige trafikksikkerhetstiltak
- fornye Statens vegvesens veinormaler og forenkle kravene der det gir bedre ressursbruk og samtidig opprettholder tilsvarende kvalitet for transporten
- fortsette arbeidet med å finne kostnadsreduserende tiltak

Kollektivtransport og god fremkommelighet i byområdene

Høyre skal arbeide for å utvikle et godt kollektivtilbud i alle deler av landet. Behovene og mulighetene er ulike i store byområder og områder med spredt bebyggelse. I områder med lav befolkningstetthet er gode overganger til buss og tog et viktig tilskudd til bilen, men også bil er nødvendig der det er få kollektivavganger. Bil er viktig for effektiv transport av personer og varer i distriktene.

I storbyene er et fleksibelt, klimavennlig kollektivtilbud kombinert med gode gang- og sykkelveier nødvendig for å håndtere en fremtidig befolkningsvekst og for at Norge skal nå sine klimamål. Det krever store statlige investeringer. Høyre mener at bruk av statlige midler må følges av krav om å legge til rette for boliger, næring og velferdstilbud i nærheten av kollektivknutepunktene. Byvekstavtaler er et strategisk verktøy for å stimulere til bruk av kollektive løsninger og til sykling og gange gjennom en mer miljøvennlig arealpolitikk.

Høyre vil

- opprettholde statens andel av kostnadene for kollektivutbygginger i og rundt de største byene
- ha brukerfokus i kollektivtransporten for å gjøre den mer attraktiv og brukervennlig
- fortsette å ruste opp kollektivnettene

- nå målet om at den nasjonale reiseplanleggeren Entur kan tilby både reiseinformasjon og billetter for all kollektivtransport
- etablere byvekst-/bymiljøavtaler med de ni største byområdene og vurdere en utviklet belønningsordning for de mindre byene
- ta i bruk ny teknologi og smartere og mer fleksible løsninger som gjør kollektivtransport mulig for enda flere
- ta i bruk stordataanalyser for å kartlegge reisebehov og tilpasse tilbud
- videreutvikle drosjenæringen som en viktig del av kollektivtransporten og med et sterkt kundeperspektiv
- fjerne fordelsbeskatningen på kollektivkort betalt av arbeidsgiver
- sørge for økt frekvens og økt kapasitet der det er kundegrunnlag for det
- arbeide for mer sømløse overganger mellom de ulike transportformene
- etablere flere pendlerparkeringer med større kapasitet på jernbanestasjoner og andre kollektivknutepunkt
- legge til rette for god mobildekning på alle togstrekninger og kollektivtraseer
- legge til rette for bedre samordning av kollektivruter mellom fylkene
- utvikle et regelverk for selskaper innenfor delingsøkonomien, som bidrar til økt seriøsitet, bedre sikkerhet og mer konkurranse
- redusere transportbehovet gjennom smartere planlegging og bruk av digital kommunikasjon

Flytilbudet er distriktenes kollektivtransport

Flytilbudet knytter oss sammen og gir tilgang til resten av verden. Flere steder i landet, særlig langs kysten, er det luftfarten som utgjør kollektivtilbudet for å frakte folk over lengre avstander. Høyre mener et godt flytilbud er vesentlig for et eksportorientert næringsliv, for internasjonal turisme til Norge og for folks bevegelsesfrihet. Høyre vil arbeide for en mest mulig sikker og effektiv luftfart.

Oppgraderte flyplasser og rullebaner og en sunn konkurranse innen tårntjenester og flynavigasjon vil sikre passasjerene mer stabile, forutsigbare og kostnadseffektive tjenester. Lufthavnene utgjør en viktig infrastruktur i Norge, og en rekke lufthavner er under utvikling. Høyre mener staten skal stille tydelige krav og være en langsiktig og forutsigbar eier av Avinor, samt gi selskapet rammevilkår for å gjennomføre disse investeringene. Koronapandemien har rammet luftfarten hardt, og det vil ta flere år før luftfarten igjen er på et nivå som kan betraktes som normalt. Høyre mener det bør lages en nasjonal luftfartsstrategi for å sikre en helhetlig og bærekraftig utvikling i norsk luftfart.

Høyre vil

- sikre et godt flytilbud over hele landet og særlig prioritere utbygging og vedlikehold av kortbanenettet
- legge til rette for kommersiell konkurranse og lønnsom luftfart gjennom et balansert avgiftssystem og tilrettelegging av infrastruktur
- sikre at Avinor og de ikke-statlige flyplassene har forutsigbare betingelser for å gjennomføre nødvendige utbygginger i lufttransporten
- øke omsetningskravet for bærekraftig biodrivstoff i flydrivstoff og legge til rette for andre miljøvennlige alternativer når teknologien er tilgjengelig, for å redusere klimagassutslippene fra flytransporten
- legge til rette for gode rammevilkår for de privateide/privatdrevne flyplassene

Modernisering av norske havner

Norge er en havnasjon, og kysten er en av våre store inntektskilder, med viktige jobber og reiseruter for nordmenn. Det er mange som bruker kysten vår, så det er viktig at det er enkelt og oversiktlig å navigere. Det er behov for å videreutvikle havnene og skipsleden for å opprettholde og styrke den norske konkurransekraften. Høyre mener effektive havner også er viktig for at mer av godstransporten kan flyttes fra vei til sjø.

Høyre vil

- forbedre infrastrukturen i tilknytning til havnene
- sørge for gode rammevilkår for kommersielle havner
- satse på vedlikehold og utvikling av farledene
- øke bevilgningene til nødvendig oppgradering av fiskerihavner slik at de kan ta imot større båter og økt produksjon fra havnæringene
- styrke sjøsikkerheten og beredskapen mot utslipp og ulykker til sjøs
- støtte mudring og annet vedlikehold av fareleder for å sikre trygge og effektive innseilinger til havner

Justis, sikkerhet og beredskap

Politi og påtale

Politiet bidrar til å skape trygghet og god beredskap i Norge. Politiet skal ha en tilstedeværelse der det er behov i hele landet, og løse sine oppgaver i samspill med borgerne. Forebygging av kriminalitet er det viktigste målet. Politiet skal være lett å nå og yte god og effektiv service, også på nett.

Den registrerte kriminaliteten går ned, men inntar nye former i den globale og digitale tiden. Mer av politiarbeidet vil i fremtiden foregå digitalt. Det norske politiet har høy tillit blant befolkningen. Skal tilliten opprettholdes, må politiet være i stand til å håndtere et komplekst og skiftende kriminalitetsbilde, enten det dreier seg om nye former for organisert kriminalitet, terrorisme eller overgrep på nett. Politiet må ha ressurser, kompetanse, utstyr og metoder som holder tritt med utviklingen innenfor rammen av vår rettstat og innbyggernes personvern.

Høyre vil

- sikre at politiet har god bemanning og synlig tilstedeværelse i hele landet, og prioritere politiresurser i politidistriktene
- styrke de geografiske driftsenhetene mer enn de funksjonelle driftsenhetene på politidistriktssnivå i årene som kommer
- ha mer fleksible løsninger for tjenestesteder, for eksempel mobile kontorer og lokaler sammen med andre offentlige virksomheter
- ha et politi tilpasset et moderne kriminalitetsbilde hvor flere lovbrudd skjer på nett
- øke kapasiteten i politiets datakriminalitet for å møte nye utfordringer med kriminalitet og trusler på internett og i sosiale medier
- styrke innsatsen mot organisert kriminalitet og arbeidslivskriminalitet, blant annet gjennom økt samarbeid mellom politiet, tolletaten, skatteetaten og andre offentlige instanser
- bygge videre på hovedmålene i Politireformen
- videreføre muligheten for å gi punktbevæpning på sårbare steder etter risiko- og sårbarhetsanalyser
- opprettholde antall tjenestesteder på samme nivå de nærmeste årene, bortsett fra der det er lokal enighet om noe annet
- videreføre målet om 2 politifolk per 1000 innbyggere
- styrke Norges internasjonale samarbeid med organisasjoner som Europol og Eurojust
- styrke kampen mot internasjonal narkotikahandel
- sikre at politimetoder avveies mot hensynet til personvernet og rettssikkerheten
- at norsk politi skal være verdensledende i arbeidet med å forhindre, avdekke og etterforske overgrep mot barn
- åpne opp for at andre etater eller private kan bistå politiet i større grad enn i dag, eksempelvis med fangetransport
- styrke påtalemyndigheten med flere politijurister
- ha en nullvisjon for antall henlagte saker med kjent gjerningsperson
- løpende vurdere politiets arbeidsmetoder og bruk av blant annet moderne teknologi for å sikre mest mulig politikraft

- vurdere alternative turnusordninger som kan øke beredskapen, når det er lokal enighet om det
- utarbeide «pakkeforløp for seksuallovbrudd», etter modell fra helsevesenet, hvor anmelder får en tettere oppfølging fra anmeldelse til straff er gjennomført
- rekruttere flere med IKT-kompetanse til politiet for å bekjempe digital kriminalitet

Domstoler

Domstolene og rettsvesenet skal ha tilgang på kompetanse og moderne fasiliteter som muliggjør raskest mulig saksgang. Dette er en grunnleggende forutsetning for en velfungerende rettsstat. Saker som kommer til domstolen i dag, er mer kompliserte enten det gjelder mer omfattende og organisert kriminalitet eller mer kompliserte tvistesaker. Høyre ønsker å fortsette moderniseringen av domstolene. Høyre vil at folk skal ha god tilgang til retten og spesialiserte dommere for å få avgjort konflikter.

Høyre vil

- øke kapasiteten ved domstolene for å håndtere økt saksmengde, både i sivile og strafferettslige saker, og korte ned tiden mellom lovbrudd og eventuell varetektsfengsling, domfellelse og soning i straffesaker
- ha flere hurtigspor for bestemte sakstyper for å avvikle sakene raskere
- legge til rette for lyd- og bildebruk i alle rettssaler, slik at saksgang og vitneprov blir dokumentert og kan brukes i en eventuell anke
- videreføre arbeidet for enklere og mer digital saksbehandling
- vedlikeholde og modernisere de domstolbyggene som trenger det, blant annet gjennom offentlig–privat samarbeid

Lover, regler og straff

Lover og regler regulerer livene våre og samfunnet. Når de ikke overholdes, kan straff være en effektiv, rettferdig og forutsigbar reaksjon. Høyre mener et godt straffesystem skal sikre god rehabilitering av de som begår kriminalitet, samtidig som det skal ha en preventiv effekt og stemme overens med innbyggernes rettsoppfatning.

Høyre vil

- ha et straffenivå som samsvarer med alvoret i den kriminelle handlingen og allmenhetens rettsfølelse
- at det fortsatt skal være særskilt straffeskjerpene at fornærmede er forsvarsløs eller er barn
- at hovedlinjen i straffeutmåling skal være at mennesker rehabiliteres tilbake til samfunnet, men det skal tilrettelegges for å utvide strafferammen for særlig grove forbrytelser, som eksempelvis terror, til 50 år
- øke maksstraffen for flere straffbare handlinger begått samtidig
- gjennomføre endringer i reglene for forvaring og skjerpe vilkårene for prøveløslatelse
- fjerne muligheten for prøveløslatelse for personer som har begått særlig integritetskretnende kriminalitet mot personer og alvorlig kriminalitet mot grunnleggende nasjonale interesser
- oppheve forbudet mot kjøp av seksuelle tjenester for å bedre sexarbeidernes situasjon
- oppheve rettsrådsmonopolet slik at flere kan drive juridisk rådgivning

- liberalisere advokatlovgivningen slik at det ikke er begrensninger på hvem som kan eie advokatfirmaer
- definere doping i toppidretten som svindel, slik at sakene straffeforfølges deretter
- gi politiet mulighet til å samarbeide med idrettens antidopingorganisasjoner i etterforskningen av dopingsaker
- forbedre ordningen med fri rettshjelp og justere inntektsgrensene slik at flere kan få fri rettshjelp
- heve strafferammen for seksuelle overgrep og all befatning med og fremstilling av overgrepsmateriale
- foreslå å fjerne foreldelsesfristen for vold og flere typer seksuallovbrudd mot barn under 16 år
- innføre en plikt for norske tjenesteleverandører til å varsle politiet dersom de oppdager at tjenestene deres brukes til å spre eller oppbevare overgrepsmateriale
- gi dommerne større tillit og handlingsrom i straffeutmålingen ved å både redusere minstestruffer og øke maksstraffene
- endre flaggloven for å gjøre det enklere for det offentlige å flagge med andre flagg enn det norske, samiske, kommunale og fylkeskommunale flagg på ulike merkedager, som for eksempel regnbueflagget under Pride

Ungdoms- og gjengkriminalitet

Gjengkriminalitet begått av ungdomsgjenger er et problem, spesielt i storbyene. Høyre mener denne utviklingen må stanses. Ungdommer som begår kriminalitet, starter ofte i det små. Det kan dreie seg om nasking, hærverk eller små voldsepisoder. Høyre mener at tidlig innsats, forebygging og god dialog med skolen, barnevernet og foreldrene er det viktigste for å snu en negativ utvikling. Høyre vil føre en politikk som i større grad ser, følger opp og ansvarliggjør den enkelte.

Gjengkriminalitet er et sammensatt problem, særlig i bydeler med integreringsutfordringer, barnefattigdom og sosiale problemer. Høyre vil føre en politikk med mål om å bryte opp gjengstrukturene og forebygge nye gjengdannelser. Dette krever kontinuerlig og langsiktig innsats. Det må jobbes internasjonalt, nasjonalt og lokalt. Samfunnet må reagere tydelig og raskt overfor de som bryter loven, men også hjelpe de som ønsker seg ut av gjengmiljøene.

Høyre vil

- styrke politiets forebyggende arbeid og tilstedeværelse i særlig kriminalitetsutsatte områder
- styrke tverrfaglig samarbeid mellom politi, helsetjenester og oppvekst- og kulturfunksjoner i kommunene
- sørge for målrettede og helhetlige reaksjoner og rehabiliteringstilbud for unge som begår kriminalitet og ikke kan idømmes fengselsstraff
- øke kunnskapen om ungdomskriminalitet og gjengkriminalitet hos ansatte i skolen og elevenes foreldre
- kartlegge årsakene til at ungdom blir rekruttert inn i kriminelle gjenger, og sette inn tiltak basert på disse funnene
- sikre rask, tett og koordinert oppfølging fra det offentlige til gjengmedlemmer som er motivert for å tre ut av den kriminelle løpebanen gjennom egne, lokale Exit-programmer
- ha et eget ungdomsløp i samarbeid med politiet, barnevernet og Nav for å hjelpe de som ønsker seg ut av gjengkriminalitet

- sikre et mer koordinert oppfølgingstilbud fra det offentlige etter endt soning
- innføre nye regler for sivilrettslig inndragning slik at verdigjenstander som kan spores tilbake til kriminelle handlinger, lettere kan tas fra de kriminelle
- utvide ungdomsenhetene i norske fengsler og tydeligere skille voksne innsatte og unge innsatte
- utvide hurtigdomstolene slik at unge gjengangere får en reaksjon raskest mulig
- styrke det internasjonale politisamarbeidet for å bekjempe etableringen av internasjonale gjengforeninger i Norge
- styrke konfliktrådene og i større grad tilby konfliktmekling for å bryte opp gjengmiljøer

Ofrenes stilling:

Høyre vil styrke ofrenes stilling. Ofrene blir for ofte glemte på veien. Ikke av vond vilje, men fordi samfunnet lett legger mest ressurser inn i etterforskning, domfellelse og oppfølging av lovbrøtteren. Mange ofre for kriminalitet opplever utrygghet og dårligere livskvalitet etter å ha blitt utsatt for lovbrudd. Ofre for kriminalitet er ulike og reagerer forskjellig på det de opplever. Det viktigste samfunnet kan gjøre, er å sikre at politi og rettsapparat håndterer forskjellige typer kriminalitet raskt og godt. Høyre mener ofrene for kriminalitet fortjener mer oppmerksomhet og oppfølging enn i dag.

Høyre vil:

- at brudd på vilkårene i en ungdomsoppfølging skal føre til reaksjoner overfor den unge lovbrøtteren
- utvide den maksimale lengden for oppholds-forbud fra seks til tolv måneder
- utvide bruken av fotlenke som straff for unge som begår kriminalitet
- at personer dømt for mishandling i nære relasjoner og andre alvorlige voldshandlinger som hovedregel skal ilegges evig kontaktforbud mot voldsoffer og relevante pårørende
- at bruken av omvendt voldsalarm skal økes merkbart – det er gjerningspersonen som i større grad enn i dag skal ta belastningen, ikke offeret
- at politiet skal kunne bruke omvendt voldsalarm som et straffeprosessuelt virkemiddel uten å gå via domstolen
- at ofre for voldskriminalitet og deres pårørende alltid skal varsles når det foreligger risiko for å møte på domfelte utenfor fengsel
- gjennomgå dagens bestemmelser om seksuallovbrudd, med sikte på bedre vern for ofrene

Kriminalomsorg

Straffedømte som skal tilbakeføres til samfunnet, må få god hjelp og oppfølging, både under og etter soning. Høyre mener at dette arbeidet er viktig for å forebygge ny kriminalitet. Særlig er det viktig med god oppfølging av spesielt sårbare innsatte. Høyre vil se på muligheten for å utrede et boalternativ for psykisk syke innsatte som faller mellom kriminalomsorgen og psykiatrien, men som ikke skal tilbake til samfunnet. Dette vil minske belastningen på både psykiatrien og fengslene og gi de aller sykeste bedre framtidsutsikter.

Innsatte som skal tilbake til samfunnet, må få god oppfølging og et tilbud om jobb eller utdanning. Høyre mener at frivillige organisasjoner som arbeider med dette, må fortsette å få god støtte. Samtidig vil vi legge til rette for at private initiativer kan rekruttere flere innsatte til arbeidslivet.

Høyre vil

- redusere bruken av isolasjon i norske fengsler
- forbedre soningsforholdene for kvinner, som ofte har dårligere soningsforhold enn mannlige innsatte
- endre organiseringen av kriminalomsorgen slik at vi får færre administrative nivåer og et likere soningstilbud over hele landet
- fortsette å prioritere inngåelse av soningsoverføringsavtaler slik at utenlandske innsatte kan sone i hjemlandet
- fortsette å tilby fotlenkesoning for dømte som skal sone for mindre alvorlig kriminalitet
- videreutvikle egne avdelinger i de største fengslene for psykisk syke innsatte, i samarbeid med helsevesenet
- åpne for at private bemanningsbyråer lettere kan rekruttere innsatte som skal ut i arbeid etter soning
- styrke oppfølging og ettervern av spesielt sårbare innsatte
- vurdere et nytt boalternativ for de få tyngst psykisk syke som ikke skal tilbake til samfunnet
- sikre bedre oppfølging av tidligere rusavhengige som slipper ut av norske fengsel
- fastsette en minstenorm for sosialt samvær for innsatte i fengsel for å forhindre isolasjon
- unngå at straffedømte løslates rett fra høysikkerhetsfengsel, men tilbys en bedre tilbakeføring til samfunnet gjennom lavsikkerhetsopphold og overgangsbolig

Hatkriminalitet og ekstremisme

Høyre mener fremveksten av høyreekstremisme, antisemittisme og radikal islam er trusler mot vårt demokrati. Kontakten mellom ekstremister skjer digitalt og i mange tilfeller over landegrensene. Bekjempelse av ekstreme holdninger som fører til vold, må skje på flere områder og i et tett samarbeid mellom det offentlige nasjonalt og lokalt, politiet, næringslivet og frivillige organisasjoner.

Høyre vil

- forebygge radikaliserings og ekstremisme i særlig utsatte miljøer
- forebygge radikaliserings under soning
- utarbeide en nasjonal handlingsplan mot hatkriminalitet og sørge for at alle politidistrikter har god hatkrim-kompetanse
- arbeide mot diskriminering generelt og mot fremveksten av antisemittisme spesielt
- styrke tverrfaglig samarbeid mellom politi, helsetjenester og oppvekst- og kulturfunksjoner i kommunene
- støtte ideelle og frivillige organisasjoner og sosiale entreprenører som arbeider med å forebygge og motvirke rekruttering til kriminelle miljøer og ekstreme grupperinger
- øke kapasiteten i politiets datakriminalitet for å møte nye utfordringer med kriminalitet og trusler på internett og i sosiale medier
- øke innsatsen i kampen mot politisk og religiøst ekstremistiske miljøer

Vold i nære relasjoner

Innsatsen mot vold i nære relasjoner har blitt merkbart styrket de senere årene, og innsatsen skal videreføres. Utrygghet eller vold i hjemmet fra nærstående er noe av det vanskeligste og

mest integritetskrenkende et menneske kan oppleve. Samfunnets reaksjon skal være klar og tydelig overfor den som utøver slik vold. Høyre mener at kommunene og politiet er særlig viktige i arbeidet med å forebygge og avdekke vold og overgrep i hjemmene. Derfor bør alle kommuner ha en strategi mot vold i nære relasjoner, og det lokale politiet må prioritere dette særskilt.

Høyre vil

- intensivere arbeidet mot tvangsekteskap, familievold og hatmotivert vold
- styrke arbeidet mot vold i nære relasjoner gjennom bedre samarbeid mellom politiet, helsevesenet og barnevernet
- etablere en egen lov for barnehusene som tydeliggjør barnehusenes mandat
- sikre krisesentertilbud i hele landet med høy kompetanse på å gi beskyttelse, sikkerhet, råd og veiledning til kvinner, menn og barn som blir utsatt for vold i nære relasjoner
- sikre krisesentrenes kompetanse på rusproblemer og psykiske helseutfordringer
- utvide og øke bruken av omvendt voldsalarm
- sikre ofrene bedre ved at gjerningspersonen kan pålegges å flytte fra nærområdet der ofrene bor
- sikre at politiet i hele Norge har spesialkompetanse når det gjelder vold mot barn og vold i nære relasjoner
- bidra til at ansatte på skoler og i barnehager får mer kunnskap om vold og overgrep i nære relasjoner, og prøve ut piloter med «barnas verneombud»

Samfunnssikkerhet og beredskap

God beredskap viser seg først når krisen inntreffer. En krise kan være utløst av hendelser fra naturens side, eller den kan komme av enkeltpersoners eller nasjonalstaters handlinger. God samfunnsberedskap betyr at vi evner å samhandle nasjonalt og lokalt, og at vi har tydelige ansvarsforhold og kommandolinjer mellom sivile og militære aktører med god kompetanse på alle nivåer.

Et godt samarbeid mellom politiet og Forsvaret er viktig i en krisesituasjon. Høyre står ved at det er politiet som innehar den nasjonale kriseledelsen ved en alvorlig hendelse. Samtidig skal det være mulig å påkalle Forsvarets bistand raskt og effektivt dersom det er behov for det. Sivilforsvaret har også en viktig funksjon som forsterkningsressurs og skal fortsette å fungere som dette.

Høyre vil

- gjennomgå samfunnsberedskapen og den nasjonale kriseledelsen jevnlig for å sikre at vår beredskap er på best mulig nivå til enhver tid
- styrke sikringen mot ras, skogbrann, flom og skred
- styrke kommunens skogbrannkapasitet gjennom å bedre beredskapsplaner
- sikre et tett samarbeid med EU for å kunne bruke deres ressurser dersom vi har behov for det
- sikre at utbygging, drift, vedlikehold og leveranser av samfunnskritisk infrastruktur ikke settes ut på anbud til land vi ikke har sikkerhetspolitisk samarbeid med
- sikre et godt samarbeid mellom Forsvaret og politiet i de situasjonene hvor et slikt samarbeid er aktuelt
- oppdatere nasjonale varslingsystemer slik at befolkningen kan nås på SMS

- sørge for at politi og andre beredskapsstyrker har nok av nødvendig materiell til å håndtere en krisesituasjon og styrke sivilforsvarets mulighet til å ivareta sivilbefolkningens trygghet og sikkerhet
- ha et godt og moderne cybersikkerhetssystem for å beskytte samfunnsinstitusjoner, bedrifter og borgere mot hacking og annen datakriminalitet
- delta aktivt i internasjonalt samarbeid om håndtering av trusler fra teknologisk utvikling og hackere
- videreutvikle Nasjonalt Cybersikkerhetssenter som nasjonal responsfunksjon for digitale angrep
- gjennomføre en omfattende kartlegging av materielle behov ved ulike krisesituasjoner og vurdere innkjøp og lagring, eventuelt økt produksjonskapasitet, av ulike varer som anses som spesielt kritiske
- tydeliggjøre sikkerhetsloven som et felles rammeverk for alle virksomheter som opprettholder de viktigste funksjonene i Norge, og gå raskere frem i arbeidet med å implementere loven i alle samfunnssektorer

En god offentlig sektor

Offentlige tjenester – innbyggerne i sentrum

Høyre vil ha en effektiv og åpen offentlig sektor som setter innbyggerne, næringslivet, frivillige organisasjoner og deres behov i sentrum. Offentlig sektor er til for innbyggerne. Derfor vil Høyre jobbe for at det offentlige alltid skal tilby de beste og enkleste løsningene for folk.

Offentlig sektor er en viktig tilbyder av tjenester, men bør suppleres av private og frivillige initiativer. Høyre tror at de beste ideene for bedre velferdstjenester blir til når det offentlige samarbeider med private aktører. Det styrker kvaliteten, innovasjonen og valgfriheten. Høyre vil ha en trygg, moderne og lett tilgjengelig offentlig sektor.

Høyre vil

- sikre et godt velferdstilbud til innbyggerne uavhengig av hvor i landet de bor, gjennom universelt utformede, effektive, digitale og brukerorienterte tjenester
- sørge for at private som leverer tjenester til det offentlige, ikke har dårligere konkurransevilkår enn offentlige leverandører
- gjøre informasjon om valgmuligheter og kvalitet på ulike tilbud lett tilgjengelig for den enkelte innbygger
- innføre standardiserte brukerundersøkelser om kommunale tjenester som alle kommuner plikter å gjennomføre årlig, og sikre åpenhet om resultatene av undersøkelsene
- sørge for at offentlige aktører i størst mulig grad benytter eller søker løsninger på det private markedet fremfor å utvikle egne løsninger i konkurranse med private aktører
- legge til rette for deling av innovative løsninger og beste praksis mellom kommuner
- øke graden av innovative anskaffelser i det offentlige
- styrke partnerskapene mellom næringslivet og offentlig sektor gjennom innovasjonspartnerskap
- fortsette avbyråkratiserings- og effektiviseringsreformen
- kreve at kommuner, fylkeskommuner og andre offentlige virksomheter legger bærekraftsmålene til grunn for sitt arbeid
- utvikle et nasjonalt program for bærekraftige kommuner, fylker og byer med metodikk og verktøy som enkelt kan tas i bruk lokalt
- stille krav om universell utforming i anbud der dette må til for å realisere målet om et universelt utformet samfunn
- innføre felles standarder for saks- og arkivsystem for staten og kommunene
- sette ned en kommisjon for å vurdere prinsipper og virkemidler for god by- og stedsutvikling, herunder arkitektur, estetikk og nabolagsutforming
- gjøre bruken av tolk enklere, blant annet ved å innføre en mer digitalisert tolketjeneste

Offentlig ansatte

Det offentlige skal være en god arbeidsplass. Dyktige og engasjerte medarbeidere utvikler bedre velferdstjenester. Høyre mener at det offentlige må bruke sin arbeidsgiverrolle til å skape gode fagmiljøer med muligheter for læring, personlig utvikling og utveksling av erfaringer.

Høyre vil

- at flere toppledere i det offentlige skal ansettes på åremål
- gi mulighet for mer etter- og videreutdanning for å sikre det offentlige best mulig kompetanse, herunder digital kompetanse
- arbeide for at mer av lønnsdannelsen i offentlig sektor kan skje gjennom lokale forhandlinger
- sørge for at lederlønnene i staten er konkurransedyktige, men ikke lønnsledende
- følge opp den nye arbeidsgiverstrategien i staten og tydeliggjøre lederansvaret og handlingsrommet ledere har for å utvikle og effektivisere virksomheten
- videreføre inkluderingsdugnaden med mål om at fem prosent av nyansettelser i det offentlige skal være mennesker med hull i CV-en eller funksjonsnedsettelse
- kreve bruk av lærlinger i alle offentlige byggeprosesser

En digital og effektiv offentlig sektor

Norge har kommet langt i arbeidet med digitalisering. Vi har en digital offentlig sektor, befolkningen har høy digital kompetanse, og vi har digital infrastruktur i verdensklasse. Høyre mener likevel at det er et stort potensial for å utnytte ny og digital teknologi til å tilby innbyggerne enda bedre tjenester.

Høyre vil

- bruke kun-én-gang-prinsippet, slik at innbyggere og bedrifter ikke trenger å sende inn samme informasjon til det offentlige mer enn én gang
- stille krav om digitale verktøy hos statlige tilsyn
- øke tempoet i digitaliseringen av offentlige tjenester i tett partnerskap med næringslivet
- legge til grunn et hovedprinsipp om at data i det offentlige er åpne og skal tilrettelegges for videre bruk, men samtidig sørge for en streng beskyttelse av data der personvern, sikkerhet og viktige rettsikkerhethensyn krever det
- fortsette tidstyvjakten i det offentlige for å fjerne unødig tidkrevende regler og prosedyrer, slik at tid frigjøres til å løse de viktigste oppgavene
- ikke la offentlig sektor utvikle IT-løsninger i egen regi der det allerede finnes gode løsninger, eller der private kan gjøre jobben bedre
- sørge for at saksbehandling som ikke krever skjønnsutøvelse, automatiseres
- all saksbehandling i det offentlige skal innen 2025 skje i digitale systemer som dokumenterer beslutninger, gir innsyn for den enkelte og innhenter relevante data fra ulike offentlige registre – automatisk for obligatorisk informasjon og ved samtykke når det er frivillig å dele egne data
- gjennomgå nåværende regelverk i samarbeid med næringslivet for å sikre et oppdatert lovverk uten hinder for utvikling og innovasjon, for eksempel gjennom digitalisering
- bruke innovasjonsanskaftelser for å fremme samarbeidsprosjekter mellom private og offentlige aktører som sikrer digitalisering av det offentlige, innovasjon og nye arbeidsplasser
- sørge for at offentlige IT-løsninger utformes slik at sikkerhet og personvern blir ivaretatt
- styrke samarbeidet om digitalisering i Norden slik at vi blir en foregangsregion i Europa når det gjelder grensekryssende digitale løsninger
- investere i mer robust digital infrastruktur, spesielt i kommuner som er sårbare for naturkatastrofer

- sørge for at offentlig sektor tar i bruk kunstig intelligens som verktøy der det kan bidra til bedre beslutninger, tilby bedre og mer treffsikre offentlige tjenester og avsløre misbruk og juks med offentlige midler
- styrke konkurransen i mobil- og bredbåndsmarkedet slik at flere får tilgang til fast og mobilt bredbånd til en lavere pris
- ha som mål å dekke alle husstander, næringsliv, offentlige bygg og viktige vei- og jernbanestrekninger med høyhastighetsbredbånd i løpet av 2025, og legge til rette for at 5G-utbyggingen bidrar til at vi når målet
- utvide muligheten for utveksling av brukerdata mellom offentlige og private digitale tjenester basert på samtykke fra den enkelte, slik det i dag gjøres ved søknader om boliglån
- utrede potensialet for bruk av droner innen blant annet blålysetatene og følge opp med nødvendige tiltak og lovendringer
- styrke kommunenes muligheter til å utvikle og bedre sitt IT-sikkerhetsarbeid

Mer lokalt selvstyre, mer lokaldemokrati

Høyre vil styrke lokaldemokratiet og legge oppgaver og politiske beslutninger så nært som mulig de det gjelder. Oppgaver løses best av de som kjenner lokale forhold og påvirkes mest av beslutningene som tas.

For at innbyggere over hele landet skal få tilgang på gode tjenester, må kommunene være i stand til å levere disse tjenestene. Derfor ønsker Høyre å videreføre kommunereformen. Det vil gi innbyggerne større demokratisk kontroll over kommunen og lokalmiljøet, og sikre bedre kvalitet i tilbudene. Større kommuner med større fagmiljøer vil også kunne påta seg flere av oppgavene som i dag utføres av fylket eller staten.

Høyre vil

- sørge for at innbyggerne får mer kontroll over egne tjenester ved å øke det kommunale selvstyret
- videreføre kommunereformen med sikte på større kommuner med større fagmiljøer som er bedre i stand til å løse oppgavene de har i dag, og til å overta flere oppgaver fra staten og regionene
- utrede lovpålagt interkommunalt samarbeid for kommuner som over tid ikke er i stand til å sikre innbyggerne grunnleggende, lovpålagte tjenester
- ha to forvaltningsnivåer i Norge, og derfor avvikle fylkeskommunen
- oppheve statlige begrensninger på skjenketid og la dette være opp til kommunene selv
- fjerne forbudet mot å drikke alkohol på offentlig sted
- liberalisere plan- og bygningsloven
- styrke bestillerkompetansen til kommunene i forbindelse med anbud og innkjøp
- anerkjenne forskjellene mellom kommunene og tillate ulik strandsone- og utmarksforvaltning når naturforholdene og befolkningsstørrelsen tilsier det
- at lokaldemokratiet skal stå i en særstilling, og at lokal råderett skal være det førende prinsippet i arealforvaltningssaker
- ytterligere redusere statsforvalterens mulighet til å overprøve vedtak gjort av kommunen
- styrke eiendomsretten, forenkle plansystemet og gi grunneierne økt innflytelse på forvaltning, regulering og bruk av arealer, også i verneområder

Bolig som et hjem

I Norge har vi en sterk tradisjon for å eie vår egen bolig. Høyre mener dette er positivt og ønsker at flest mulig skal eie egen bolig. Selveierdemokratiet er en av bærebjelkene i det norske samfunnet og bidrar både til spredd privat eierskap og til sparing på private hender. Å bo i en eid bolig gir selvbestemmelse og forutsigbarhet for den enkelte. Dette har en egenverdi. I enkelte deler av landet er det en utfordring at boligprisene har steget mye over lang tid, og at veien inn i boligmarkedet dermed er blitt vanskelig for mange.

Befolkningsvekst og tilflytting uten tilstrekkelig boligbygging er hovedårsakene til stigende boligpriser. For å holde prisveksten nede er det derfor viktig å gjøre det enklere å bygge flere boliger raskere. God tilgjengelighet på byggeklare tomter er en forutsetning for dette. Forenklinger i reguleringer, deriblant plan- og bygningsloven, raskere saksbehandling og modernisering av teknisk forskrift er andre tiltak som kan bidra til at det bygges flere boliger.

Høyre vil

- videreføre selveierdemokratiet som en grunnstein i det norske samfunnet
- jobbe for at flest mulig får mulighet til å eie sitt eget hjem, for eksempel ved i større grad å ta i bruk den boligsosiale modellen leie-til-eie over hele landet
- utrede hvordan boliglånsforskriften kan justeres for å kunne tilby boliglån for førstegangsetablerere, der egenkapitalen er lav, men de kan betjene et lån
- fortsette å forenkle og modernisere regelverk og fjerne unødvendige krav og pålegg i lover og forskrifter som forsinker boligbyggingen
- redusere klageadgangen og forenkle prosedyrene når en byggesak er utformet ut fra gjeldende regulering
- være pådriver for at kommunene skal ta i bruk de digitale søknadsprosessene for regulering og bygging som regjeringen har innført
- legge til rette for gode bomiljøer og variert boligstruktur
- sørge for at Husbanken likebehandler offentlige aktører, boligbyggelag og private aktører som ønsker å benytte ulike varianter av boligsosiale modeller som leie-til-eie eller deleie
- forenkle og modernisere teknisk forskrift for å gjøre det billigere og bedre for folk å kjøpe og eie bolig
- ta initiativ til en felles nordisk byggteknisk forskrift og felles krav for å redusere kostnader og bidra til økt konkurranse
- sikre et mer innovasjonsvennlig regelverk og gjøre det enklere for utbyggere å gjennomføre forsøk med nye metoder
- øke makssparebeløpet i BSU-ordningen
- bygge mer energieffektive og bærekraftige bygg
- styrke selveierdemokratiet ved å si nei til nasjonal eiendomsskatt
- innføre én enhetlig metode for fastsettelse av skattegrunnlaget for kommunal eiendomsskatt for å sikre likebehandling

Levende distrikter og bygdesamfunn

Høyre vil arbeide for levende distrikter hvor folk ønsker å bo og jobbe. Tettsteder og småbyer med spennende arbeidsplasser, god stedsutvikling og solid infrastruktur er viktige forutsetninger for å gjøre distriktskommunene mer attraktive. Velferdstjenester av høy kvalitet, desentralisert utdanning og gode transportforbindelser er avgjørende for at folk skal kunne bo

i hele Norge. Utvikling av smarte digitale velferdsløsninger gjør hverdagen til folk i distriktene enklere. Utrulling av høyhastighetsbredbånd over hele landet gjør det mulig å jobbe digitalt fra hvor som helst.

Arbeidsplasser og lokal verdiskaping bidrar til positive ringvirkninger for lokalsamfunnet. En fremtidsrettet distriktspolitikk må bidra til at lokalsamfunnene i størst mulig grad kan utnytte sine naturgitte fortrinn for vekst og utvikling.

Høyre vil

- fortsette å legge til rette for at smarte digitale løsninger kan gi bedre velferdstjenester der folk bor
- sikre god og rask tilgang på høyhastighetsnett i hele landet og prioritere utbygging i spredtbygde strøk
- opprettholde en differensiert arbeidsgiveravgift
- flytte flere statlige kompetansesarbeidsplasser ut av hovedstadsområdet, nå som digitaliseringen gjør det mulig for statsansatte å jobbe i hele landet
- vurdere muligheten for å tilby statsansatte digitalt arbeidssted sammen med andre virksomheter i næringshager og *co-work spaces*
- at departement, direktorater og etater ansetter flere med bosted og arbeidssted i hele landet
- sikre et godt og desentralisert utdanningstilbud, blant annet gjennom digitale kompetanse-huber
- sørge for mer fleksible etter- og videreutdanningstilbud i regi av universitetene, høyskolene og fagskolene enn de som tilbys i dag
- invitere ledende universiteter fra andre land til å tilby nettbaserte kurs og universitetsfag gjennom regionale studie-huber
- styrke plankompetansen i kommunene for å styrke det lokale selvstyret
- at kommunene skal få beholde mer av de verdiene som skapes lokalt
- liberalisere plan- og bygningsloven ytterligere for å gi muligheten til å utnytte lokale muligheter og ressurser
- videreføre Merkurprogrammet for bedre utvikling av butikker i distriktene

Storbyer og byregioner

Høyre vil arbeide for levende byer som bidrar til å skape muligheter for sine innbyggere. En stadig større del av innbyggerne velger å bo og jobbe i byene. Derfor er byene et viktig virkemiddel for å møte noen av vår tids største utfordringer, som befolkningsvekst, boligbygging, næringslivsutvikling og grønn vekst. Fremtidens byer og byregioner må gjøres i stand til å håndtere disse utfordringene på en god måte.

Høyre vil

- føre en politikk som gjør det enkelt å etablere bedrifter og boliger i byene, ved rask saksbehandling og færre innsigelsesmuligheter
- gjennomføre flere prøveprosjekter hvor store kommuner får ansvar for fylkeskommunale oppgaver som videregående skoler, veier og kollektivtransport
- gjøre de store byene i stand til å håndtere en stor befolkningsøkning og utfordringer knyttet til sosiale forskjeller, integrering og migrasjon

- sørge for at arealplanlegging, infrastruktur og kollektivutbygging tar utgangspunkt i naturlige bo- og arbeidsmarkedsregioner, for å samordne areal- og planpolitikken bedre enn dagens kommune- og fylkesgrenser tillater
- sikre bedre samordning mellom statlige etaters høringsuttalelser i lokale og regionale spørsmål, slik at de bidrar til mer effektive beslutningsprosesser, og staten blir en mer forutsigbar samarbeidspartner
- stimulere til nærings- og sentrumsutvikling gjennom samarbeid mellom offentlige og private aktører
- gi byene mulighet til å opprette egne områder hvor næringslivsaktører frivillig kan sette av midler til lokal utvikling til fordel for næringslivet, etter modell fra Business Improvement District i Storbritannia og USA
- satse på klyngeprogrammene og bruke klyngene som en viktig motor i næringsutviklingen i byene
- forsterke, fornye og utvide områdesatsingene
- etablere kollektivknutepunkter og gode kollektivløsninger i og rundt byene
- tilrettelegge for kildesortering og insentiver for avfallsreduksjon i storbyene

Valg og demokrati

Norge har et av verdens mest velutviklede demokratier. Høyre ønsker å styrke demokratiet ytterligere ved å gi velgerne større innflytelse i lokale og nasjonale valg. En forutsetning for et velfungerende demokrati er en valgordning som sikrer at velgerne får gjennomslag for sine preferanser både når det gjelder politikk og personer.

Høyre vil

- gi velgerne større innflytelse ved å innføre et personvalgstillegg ved stortingsvalg og øke personvalgstillegget ved fylkestingsvalg
- beholde 18 år som stemmerettsalder ved både nasjonale og lokale valg
- sette et tak på hvor mye politikere kan få i samlet godtgjørelse
- sikre valg i Norge mot utenlandsk påvirkning ved å forsterke valgprosessene samt styrke myndighetenes arbeid med å forebygge og avdekke mulige påvirkningsoperasjoner

Innvandring og integrering

Streng, forutsigbar og bærekraftig

Norge har en plikt til å hjelpe mennesker i nød og til å gi beskyttelse mot forfølgelse. Høyres mål er at flest mulig mennesker får hjelp. Norge er et land med et arbeidsmarked som krever høykompetent arbeidskraft. Dermed er det også vanskeligere for innvandrere med lav eller ingen formell kompetanse å komme inn på arbeidsmarkedet, som igjen gjør integreringen vanskeligere og dyrere for Norge enn den vil være for andre land. Høyre mener at Norge skal gi den hjelpen som gir mest effekt, og i hovedsak bidra økonomisk til å hjelpe flyktninger i nærområdene til hjemlandet. Dette vil være langt mer effektivt enn å øke antallet flyktninger som får komme til Norge.

Høyre vil

- føre en streng, forutsigbar og bærekraftig innvandringspolitikk
- primært hjelpe mennesker på flukt gjennom økonomisk støtte i nærområdene
- jobbe for felleseuropeiske løsninger på flyktning- og migrasjonsutfordringer
- være en pådriver for avtaler hvor mennesker med reelt beskyttelsesbehov får opphold i tredjeland, og benytte bistandsmidlene som et verktøy for å oppnå enighet eller inngå slike avtaler
- returnere asylsøkere som har vært i trygge tredjeland før de kom til Norge
- utrede et system hvor Norge gir beskyttelse til sårbare personer med beskyttelsesbehov ved å betale for omplassering til trygge tredjeland
- jobbe for at flyktninginnvandring til Norge i hovedsak skal skje gjennom uttak av kvoteflyktninger, der vi skal prioritere seksuelle minoriteter, hele familier uten behov for familiegjennforening og personer med høy sannsynlighet for god integrering
- at asylsøkere og flyktninger i likekjønnede forhold skal ha krav på familiegjennforening med ektefelle/partner, der dokumentasjonskrav skal kunne erstattes med sannsynliggjøring for land som begrenser adgang til likekjønnet ekteskap/partnerskap
- sette et inntektskrav for familiegjennforening på et nivå hvor det er mulig å forsørge familien som kommer
- som hovedregel kun gi midlertidig opphold og forvente tilbakeføring til områder personer har flyktet fra, når dette blir trygt
- sikre rask og rettferdig behandling av asylsøknader og sørge for at eventuelle returer gjennomføres hurtig

Oppholdstillatelse og statsborgerskap

Å være norsk statsborger er synonymt med å være norsk. For å få innvilget statsborgerskap må man snakke norsk på et nivå som gjør at man kan delta i arbeidslivet, ta del i sivilsamfunnet og ha kontakt med andre i samfunnet.

Norge har et sterkt velferdssamfunn bygget på tillit og deltakelse. Forutsetningen for velferden er at så mange som mulig deltar i arbeidslivet. Derfor må mennesker som skal bli en del av samfunnet, møtes med støtte og hjelp, men også forventninger og krav.

Høyre vil

- etablere et hurtigspor i introduksjonsprogrammet med høyere krav til progresjon og innsats for de som er ekstra motivert, som premieres med at all resterende introduksjonsstønad utbetales selv om du går rett over i jobb
- gjennomføre en prøveordning der ideelle organisasjoner og sosiale entreprenører får tilskudd basert på hvor mange de får i fast jobb innen ett år etter bosetting
- innføre krav om å ha forsørget seg selv i minst fire år for å få permanent oppholdstillatelse
- innføre krav om arbeidsdeltakelse for å få permanent opphold, med mindre særlige grunner tilsier at det er urimelig
- innføre krav om at personer ikke kan ha gjeld til det offentlige, herunder manglende skattebetalinger eller pålagte tilbakebetalingskrav for offentlige ytelser, dersom de skal få permanent oppholdstillatelse eller statsborgerskap
- styrke UDIs arbeid med å bekrefte identitet, og ikke innvilge statsborgerskap og permanent opphold dersom det er tvil om søkerens identitet
- at statsborgerskap ikke skal innvilges dersom søkeren aktivt motarbeider eller nekter å samarbeide i arbeidet med å avklare egen identitet
- evaluere språkkravet om B1-nivå muntlig og vurdere å øke språkkravet for å få statsborgerskap til B2-nivå muntlig
- at statsborgerskap skal regnes som endepunktet for integreringen, og derfor åpne for at mennesker som raskt lærer seg språket, kommer i arbeid og har integrert seg godt i det norske samfunnet, får muligheten til å få innvilget statsborgerskap raskere
- ikke endre kravene til statsborgerskap for EØS-borgere og borgere fra de nordiske landene

God integrering

For Høyre er det viktig at de menneskene som skal bli en del av det norske samfunnet, tar del i arbeidsmarkedet og sivilsamfunnet og blir godt integrert. Det krever noe av samfunnet som helhet og av den som skal integreres. Høyre vil legge godt til rette for integrering ved å videreføre og forbedre introduksjonsprogrammet. Samtidig må oppfølgingen folk får, være tilpasset deres behov og praktiseres likt over hele landet. Ideelle organisasjoner og sosiale entreprenører er viktige tilskudd til det offentlige tilbudet og kan spille en viktig rolle i integreringsarbeidet.

Høyre vil

- sørge for god og standardisert oppfølging av mennesker i introduksjonsprogrammet
- kartlegge flyktnings kompetanse tidlig, slik at de kan få et utdanningstilbud i introduksjonsprogrammet som øker sannsynligheten for jobb
- i større grad bruke jobbprogrammer rettet særlig mot minoritetskvinner i introduksjonsprogrammet for å få flere ut i arbeid
- åpne for lengre varighet på introduksjonsprogrammet for personer som trenger lengre tid for å kvalifisere inn i det norske arbeidslivet
- tilby mottaksklasser ekstra norskopplæring i sommerferien og stille tydelige krav til at mottakselever skal bli inkludert i skolens aktiviteter og læringsmiljø
- åpne for at språkopplæring kan gjennomføres i kombinasjon med arbeidsdeltakelse
- fortsette praksisen med å ikke bosette innvandrere i områder hvor en stor andel av befolkningen er innvandrere

- sørge for god opplæring i norske verdier og samfunnsnormer, særlig knyttet til ytringsfrihet og aksept for kvinner og seksuelle og religiøse minoriteter
- samarbeide med frivilligheten og idrettslag for å oppfordre til deltakelse i sivilsamfunnet
- arbeide for større deltakelse i arbeids- og samfunnsliv, spesielt blant innvandrerkvinner fra grupper hvor disse har lav deltakelse
- etablere et tverrfaglig program hvor skole, barnevern og helsetjenestene samarbeider om å følge opp barn som har vendt hjem etter en lengre periode i utlandet
- innføre kompetansekrav til lærere som underviser i norsk i introduksjonsprogrammet
- utvikle og forbedre norskopplæringen, blant annet i samarbeid med fagmiljø for språkteknologi og datastøttet språklæring
- sikre at flere raskere får godkjent sin utdanning fra universiteter i utlandet
- innføre nasjonale prøver på norskopplæringen for å kvalitetssikre opplæringen

Familie, mangfold og likestilling

Familie

Høyre mener at familien er vårt viktigste sosiale fellesskap. Familien skaper og sikrer en trygg ramme om barns oppvekst. Familier og familiekonstellasjoner i Norge er ulike. I tillegg ser hverdagen forskjellig ut for hver enkelt familie. Høyre mener at det offentlige må tilpasse seg familienes behov, ikke omvendt.

Høyre vil

- støtte opp om familiens viktige rolle i vårt samfunn
- sikre ulike familier like rettigheter
- evaluere tredelingen av fødselspermisjonen og konsekvensene det har for familiene og samfunnet, og ved behov gjøre justeringer for å sikre økt fleksibilitet for familiene
- øke fleksibiliteten ved utbetaling av foreldrepermisjonspenger, slik at man kan ta ut en lavere andel enn 80 prosent, men ha lengre permisjonstid
- gjøre delt bosted til utgangspunktet ved samlivsbrudd, og sikre barns rett til samvær med begge foreldre
- fjerne kontantstøtten, men innføre en ventestøtte til foreldre som venter på å få barnehageplass
- arbeide for enklere adopsjonsregler både i Norge og utenlands
- innføre femårig boplikt for å motta engangsstønad
- dele opp engangsstønaden i flere utbetalinger for å sikre økonomisk forutsigbarhet
- sørge for ordninger som gjør det enklere for flere å få barn tidlig
- arbeide for å gi fedre selvstendig opptjenings- og uttaksrett i forbindelse med foreldrepermisjon
- beholde barnetrygden og vurdere andre målrettede tiltak for å støtte barnefamilier med svak økonomi
- sørge for at flere barn får tilbud om barnehageplass når de fyller 1 år eller når permisjonstiden er over
- utvide permisjonstiden for mødre som føder etter termin
- innføre rett til tilleggspensjon for alle fosterforeldre som må ta permisjon for å følge opp fosterbarn

Barnevern

Høyre vil ha et godt og sterkt barnevern som ivaretar barnas og familienes beste. Barnevernet skal sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får hjelp og omsorg til rett tid. Da trengs det høy kompetanse i alle kommuner slik at kvaliteten på tjenestene blir høy.

Høyre vil

- utrede en modell der kommunene får ansvar for den forebyggende og veiledende delen av barnevernet, og spesialisthelsetjenesten får ansvar for barn som er i barnevernsinstitusjoner
- at alle kommuner skal ha døgnberedskap med barnevernsfaglig kompetanse

- at det skal stilles krav om interkommunalt samarbeid om barnevern for kommuner som har fem eller færre ansatte i barnevernstjenesten
- kreve relevant masterutdanning for kommunale barnevernsledere
- at offentlig overtakelse av omsorgen for barn skal være en siste utvei, og at det alltid skal foretas en ekstravurdering ut fra barnets beste
- at i de tilfeller der det offentlige må overta omsorgen for et barn, skal saken vurderes av ansatte i barnevernstjenesten med fordypning og spesialkompetanse i barnevernssaker
- lovfeste krav om fysisk og psykisk helseundersøkelse av barn som det offentlige overtar ansvaret for
- styrke barnevernets kompetanse på forebygging av rusproblemer
- sørge for at informasjonsdeling mellom samarbeidende aktører blir enklere innenfor eksisterende regler om personvern og taushetsplikt
- sikre en helhetlig gjennomgang av fosterhjemsordningen i tett dialog med fosterhjemmene, kommunene og fosterbarna
- styrke fosterbarns rettsikkerhet
- sørge for god kartlegging av fosterbarns helse- og omsorgsbehov
- at saksmapper som ikke er lukket fra barnevernet automatisk overføres til ny kommune ved flytting over kommunegrensene

Likestilling, inkludering, mangfold og ledelse

Høyre ønsker et samfunn der alle har de samme mulighetene for å lykkes uavhengig av kjønn, seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk, etnisitet eller funksjonsevne. Høyre vil legge til rette for at alle skal kunne leve frie og selvstendige liv, og blant annet være en pådriver for at universell utforming legges til grunn for samfunnsplanleggingen.

Høyre vil

- arbeide for et likestilt samfunn
- prioritere barnehager, skoler og offentlig transport i arbeidet for et universelt utformet samfunn
- styrke likemannsarbeidet i de funksjonshemmedes organisasjoner
- gjøre likestillingsloven kjønnsnøytral
- gjøre det enklere for arbeidsføre med en funksjonsnedsettelse å komme ut i jobb
- styrke innsatsen for aksept og toleranse for LHBT+-personer på eldreheim
- sikre tilstrekkelig kompetanse om LHBT+ på hver enkelt skole
- øke kompetansen om overgrep blant alle yrkesgrupper som møter barn gjennom sin profesjon
- forsterke arbeidet for likestilling og aksept for alternative livsvalg i minoritetsmiljøer
- arbeide mot negativ sosial kontroll
- forby søskenbarnekteskap for å forhindre negativ sosial kontroll
- styrke innsatsen for å avdekke tvangsekteskap og omskjæring av jenter, med mål om å forhindre dette i størst mulig grad
- gi varslere fra miljøer med utbredt bruk av negativ sosial kontroll og æresvold et særlig vern og oppfølging
- forlenge muligheten til å stå i en Vta-plass til etter 67 år
- legge til rette for økt bruk av konfliktråd i saker som handler om negativ sosial kontroll

- at familier med barn med funksjonsnedsettelse skal sikres gode, tilrettelagte, helhetlige og koordinerte tjenester
- at personer med utviklingshemming må sikres tjenester som i størst mulig grad gjør det mulig å leve fullverdige liv
- BPA (Brukerstyrt Personlig Assistanse) er en viktig ordning som må sikre reell likestilling og deltagelse i samfunnet for funksjonshemmede som har rett på denne ordningen i henhold til lovverket

Urfolk og nasjonale minoriteter

Norge har gjennom nasjonale vedtak og ratifisering av internasjonale konvensjoner forpliktet seg til å verne om et mangfold som ivaretar urfolk og nasjonale minoriteter. Disse har alle rett til å utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv. Høyre mener dette språklige, kulturelle og samfunnsmessige mangfoldet er en berikelse for landet, og vil arbeide for gjensidig respekt og solidaritet mellom folkegruppene.

Høyre vil

- bevare og videreutvikle samisk språk, kultur og samfunnsliv som en del av Norges felles kulturarv
- sikre støtte til institusjoner som har ansvar for at norske minoritetsspråk som nord-, sør- og lulesamisk, kvensk, romanes og romani bevares
- ivareta samiske kulturtradisjoner som joik og fortellertradisjoner
- sikre et fullverdig samisk utdannelsesstilbud
- ta vare på nasjonale minoriteters kultur og historie
- sikre reindriften som en økonomisk og miljømessig bærekraftig næringsvei som fortsatt kan være en viktig kulturbærer for det samiske folk
- utarbeide en ny strategi for bærekraftige utmarksnæringer i samiske områder i samarbeid med Sametinget
- likebehandle bønder og reinieiere når det gjelder avgifter på drivstoff til bruk i næringen

Kultur, idrett og frivillighet

Kultur

Kulturen og opplevelsene den gir, beriker oss som mennesker. Kunst og kultur er en del av vår nasjonale infrastruktur. Kulturinstitusjonene forankrer oss i vår felles historie, utfordrer oss og åpner opp for det ukjente. De er en viktig brikke i den nasjonale demokratiske infrastrukturen. Høyres hovedmål er sterke kulturinstitusjoner som er åpne og tilgjengelige for hele befolkningen.

Høyre vil skape nye lønnsomme jobber i kulturlivet gjennom å tilrettelegge for kreative næringsklynger og styrke regionale tiltak. Kunst og kultur på høyt nivå er viktig for å stimulere og motivere til aktivitet på amatør- og grasrotnivå. Samtidig er det umulig å etablere toppsjiktet uten stor aktivitet i bredden. Høyre ønsker sterke og toneangivende kulturinstitusjoner som sørger for kunst og kultur av ypperste kvalitet, i samspill med aktører fra det frie feltet. Høyre støtter den immaterielle eiendomsretten for opphavsmenn og kulturaktører og mener den må sikres i møte med den teknologiske utviklingen.

Høyre vil

- fortsette arbeidet for et fritt og levende kulturliv gjennom både offentlig finansiering og private bidrag
- anerkjenne de store kulturinstitusjonenes rolle i den demokratiske infrastrukturen og sørge for støtte til disse
- sikre desentralisering og bredde i norsk kulturliv
- evaluere Kulturrådets rolle, oppgave og sammensetning
- bidra til kvalitet og mangfold i kulturlivet med sterkere vektlegging av kulturens næringspotensial
- vurdere et skattefradrag for private bidrag til kulturinstitusjoner
- tilrettelegge for økt eksport av norsk kulturliv
- sørge for at populære kulturarrangementer som lykkes i å nå et bredt publikum og får sitt eget inntektsgrunnlag, fremdeles skal støttes i en overgangsperiode
- fortsette å redusere byråkratiet i kulturektoren
- forenkle prosessen med å søke støtte til kulturarrangementer
- opprettholde og videreutvikle filmsentivordningen og en sterk norsk film- og serieproduksjon
- fortsette satsingen på Talent Norge og norsk talentutvikling
- ha kulturskoler som gir barn og ungdom kulturell ballast, opplæring og glede i møte med ulike kunstuttrykk, og styrke kulturskolenes rolle som regionale talentaktører
- utvide bruk av praksis- og lærlingplasser og aspirantordninger ved kulturinstitusjoner som mottar statstilskudd
- sikre gaveforsterkningsordningen og innføre en ordning hvor sponsorbidrag til kultur er fradragsberettiget
- forenkle stiftelsesloven for å legge til rette for mer privat kapital som bidragsyter i kulturlivet
- styrke rammebetingelsene for offentlig–privat samarbeid og privat tilleggsfinansiering i kulturektoren
- fortsette å satse på bibliotekenes rolle som en viktig samfunnsaktør i lokalsamfunnene

Tro og livssyn

Religions- og trosfrihet er en grunnleggende menneskerettighet og en forutsetning for et fritt samfunn. Et godt samfunn har plass for hele mennesket, med den religiøse identiteten og det livssynet hver enkelt har. Høyre mener det er viktig å sikre muligheten til religionsutøvelse, samtidig som det er viktig å respektere og sikre sekulær og humanistisk, ikke-religiøs utøvelse ut fra den enkeltes tro og ønske.

Norge som nasjon og samfunn har en klar historisk tilknytning til den evangelisk-lutherske kristne tradisjonen. De senere tiårene har Norge blitt mer sekulært, og færre besøker kirken. Allikevel kan ikke kirkens kulturelle betydning, også for ikke-troende, underdrives. Institusjoner som bryllup, gravferd, konfirmasjon og dåp praktiseres av mange, og for Høyre er det viktig å sikre at dette er tilgjengelig for hele befolkningen, i hele landet.

Høyre vil

- sikre retten til å tro eller ikke tro på det man vil
- sikre ytringsfriheten for både religiøse og religionskritiske ytringer
- forby utenlandsk finansiering av trossamfunn i Norge
- vurdere retningslinjer for en etisk og verdig gravferdspolitikk
- videreføre og vurdere styrking av finansieringsordningene for eldre verneverdige kirkebygg, herunder middelalderkirker
- innføre forbud mot konverteringsterapi
- ta vare på Norges forankring i en kristen-humanistisk kulturarv og verditradisjon
- opprettholde Den Norske Kirke som folkekirke og kulturbærer i det norske samfunnet

Medier

En fri presse er en av grunnsteinene i det norske demokratiet. Det offentlige skal legge til rette for god nyhetsproduksjon, samtidig som mediene skal være uavhengige av politisk press. NRK som allmennkringkaster er en viktig del av vår nasjonale infrastruktur og bør derfor beholdes, samtidig som det skal være lett å drive konkurrerende, privat medievirksomhet. For å sikre et godt mediemangfold vil vi også videreføre ordningen med en kommersiell allmennkringkaster som et supplement til NRK.

Høyre vil

- sikre opphavsrettigheter til åndsverk
- liberalisere bransjeavtalen for bøker og styrke konkurransen i bokmarkedet
- sørge for en mangfoldig og tilgjengelig lokalpresse i hele landet
- fase ut pressestøtten til riksdekkende aviser og overføre denne til lokalmedier og et fond for undersøkende journalistikk og digitalisering
- beholde et offentlig finansiert, reklamefritt og allment tilgjengelig NRK som en viktig del av nasjonal infrastruktur
- arbeide for at internasjonale medieaktører som opererer i Norge, må forholde seg til norske konkurransevilkår
- arbeide for at selskaper som mottar annonseinntekter fra selskaper i Norge rettet mot et norsk publikum, også betaler skatt i Norge

Idrett, frivillighet og friluftsliv

Idretten og frivilligheten er hjørnesteiner i lokalsamfunnene og på mange måter det sosiale limet i samfunnet. Nordmenns deltakelse i idrett og frivillighet ligger helt i verdenstoppen. Dette er en av årsakene til at tilliten mennesker imellom er så høy i Norge. Denne tilliten bygger på møtene mellom mennesker i de små fellesskapene, enten det er i korpset, menigheten, friluftsliv, fotballaget eller frivilligsentralen. Idrett og fysisk aktivitet har også stor betydning for folkehelsen. Høyre vil satse på idrettsanlegg og tilrettelegge for at alle som ønsker det, kan delta i fysisk aktivitet. Da er det også viktig med gode, tilrettelagte friluftsområder i lokalsamfunnene. Dataspill er en av de største fritidsinteressene blant ungdom i Norge i dag. Stadig flere norske ungdommer konkurrerer i e-sport, også internasjonalt.

For Høyre er det et mål at alle skal kunne delta i idretten lokalt, uavhengig av økonomi eller funksjonsevne. Idretten og frivilligheten er viktige for medmenneskelig kontakt og inkludering og må være tilgjengelig for alle.

Høyre vil

- at frivilligheten skal være fri og uavhengig og ha gode vilkår
- styrke frivilligheten og idrettens rolle i integreringsarbeidet gjennom støtte til lavterskeltilbud og aktivitetsguider
- sørge for at økonomi ikke er et hinder for at barn kan delta i idretten, og derfor styrke og videreføre utlånsordninger for idrettsutstyr
- stimulere til et mangfoldig og tilrettelagt idrettstilbud som bidrar til at flere vil bidra lengre i idretten, friluftsliv og i frivilligheten
- videreføre ordningen med fritidskort for barn og unge i lavtlønnede familier
- sikre idretten som en åpen, trygg og tilgjengelig arena for alle
- sørge for at det bygges idrettsanlegg over hele landet
- sikre forutsigbarhet for moms kompensasjonen til nye idrettsanlegg
- støtte idrettens nasjonale strategi for idrettsanlegg som inkluderer både nasjonalanlegg og breddeanlegg, og prioritere fleridrettsanlegg der det er fornuftig
- sørge for at flere flerbrukshaller og kulturhusarenaer er tilrettelagt for datatreff og e-sportskonkurranser
- støtte initiativer for internasjonale e-sportsarrangementer
- videreføre støtten til utvikling av dataspillteknologi og bidra til gode rammevilkår for å styrke profesjonell spillproduksjon i Norge
- arbeide for større internasjonale arrangementer i Norge med internasjonale aktører som innfrir krav om godt styresett
- ikke at myndighetene skal overføre økonomisk støtte til organisasjoner som ikke har gode standarder for godt styresett, likestilling, anti-dopingarbeid og utøvernes rettigheter
- bevare enerettsmodellen og Norsk Tippings ansvarlige pengespillmodell, hvor hensynet til de spilleavhengige skal veie tyngst
- legge til rette for mer egenorganisert idrett og fysisk aktivitet
- sikre en god og forutsigbar ordning med momsrefusjon for drift av frivilligheten
- tillate alkoholserving ved internasjonale mesterskap og ved kamper i regi av eliteklubber
- støtte arbeidet med skilting, merking og kartfesting av stier og turruter i kommunene samt motivere til at disse gjøres lett tilgjengelige digitalt
- fremme friluftsliv i arbeidet med folkehelse og integrering

- inkludere Norsk nettverk for dataspillbedrifter (Noneda) og andre relevante aktører i den videre utviklingen av dataspillindustrien i Norge
- satse på møteplasser for dataspilling og den digitale kulturen, gjerne i samarbeid med lokale idrettslag og andre frivillige organisasjoner
- vurdere om språknormeringen for bokmål og nynorsk skal flyttes ut av Språkrådet

Norsk kulturarv og språk

Vår felles kulturarv og kunnskap om den er en viktig del av vår demokratiske og historiske infrastruktur. I en verden med økende grad av impulser og påvirkning utenfra er det viktig med kunnskap om egen kultur.

Språket er en forutsetning for deltakelse i samfunnet. God språkforståelse er derfor ikke bare kulturelt viktig, men faktisk en demokratisk forutsetning. Norsk språk er også avgjørende for forståelsen av våre skandinaviske søsterspråk svensk og dansk og bidrar til en felles skandinavisk identitet som er verdt å ta vare på.

Høyre vil

- bygge opp under begge målformene som hovedmål
- styrke det nordiske språksamarbeidet med mål om at skandinaviske språk skal forstås og brukes når skandinaver interagerer
- sikre at norsk kulturarv ivaretas, og sørge for aktiv overlevering av folkemusikk, folkedans og håndverk, spesielt små og verneverdige fag
- styrke museenes evne til å ta vare på og gjøre vår nasjonale kulturarv mer tilgjengelig
- styrke produksjonen av norsk skjønn- og faglitteratur og bidra til at den når ut til et større internasjonalt publikum
- gi lokale myndigheter større innflytelse over skrivemåten av lokale navn

Utenriks og forsvar

Norge i verden

Norsk utenrikspolitikk skal sikre norske interesser og verdier. Som et lite land med åpen økonomi er vi tjent med et tett internasjonalt samarbeid, en internasjonal rettsorden og gode rammer for internasjonal handel. Dette innebærer at vi ivaretar våre økonomiske interesser og trygghet gjennom NATO, samt at vi deltar i forpliktende internasjonalt samarbeid for å løse vår tids felles globale utfordringer. Koronapandemien har vist hvor viktig det er med tett internasjonalt samarbeid i møte med globale kriser. Høyre mener Norge må agere i verden etter klart definerte prioriteringer og i tråd med norske interesser. Dette innebærer at vi fremover går kritisk gjennom ressurstildelingen på utenriksstasjonene våre, slik at vi kan utøve et tilstrekkelig diplomati for å dekke Norges behov. Norge må opprettholde og utvikle det gode bilaterale forholdet vi har til viktige partnere, slik som de nordiske landene, USA, EU, Storbritannia og Tyskland.

Høyre vil

- føre en utenrikspolitikk som ivaretar norske interesser
- ivareta Norges posisjon som en aktiv og troverdig NATO-alliert
- arbeide for nødvendige reformer av FN og WTO for å sikre effektivitet og legitimitet i de viktigste internasjonale organene
- benytte plassen vår i FNs sikkerhetsråd 2021–2022 til spesielt å fremme kvinners deltakelse, løse konflikter gjennom diplomati, beskytte sivile og bekjempe klimaendringer
- inngå flere frihandelsavtaler med tredjeland
- være en pådriver for global frihandel og inngåelse av gode frihandelsavtaler, også med utviklingsland
- at alle norske utenriksstasjoner skal være i stand til å bistå norsk næringsliv gjennomgå ressursbruken på utenriksstasjonene for å kunne prioritere stasjoner som anses sentrale for norske utenrikspolitiske interesser.
- forsterke forholdet til USA basert på felles sikkerhetsinteresser, økonomisk samkvem, norsk–amerikanske vennskapsbånd og felles verdier som demokrati og frihet
- arbeide for sterkere internasjonalt samarbeid for nedrustning og mot spredning av atomvåpen og andre masseødeleggelsesvåpen
- bidra til politisk utvikling i Midtøsten gjennom en balansert holdning, videreutvikling av gode relasjoner og utdyping av handels-, nærings-, og forskningssamarbeid med blant annet Israel.
- opprette en mekanisme for å kontrollere utenlandske direkteinvesteringer, slik at ikke udemokratiske stater eller virksomheter som opererer under kontroll av slike, kan utøve politisk press eller strategiske oppkjøp gjennom sine investeringer
- at meldeplikt for utenlandsk eierskap skal følge like strenge regler som i EU
- aktivt motarbeide fremmede makters innflytelse blant annet gjennom styrking av sikkerhetsloven og samarbeid med våre allierte

Europapolitikk og EU

Selv om Norge ikke er medlem av EU, er vi en del av Europa både geografisk, kulturelt og historisk. Gjennom historien har Norge tjent på det europeiske samarbeidet, men tapt på

europaisk splittelse. Derfor er europeisk samarbeid en grunnleggende norsk interesse og en av bærebjelkene i utenrikspolitikken. Det handler ikke bare om handel, men også om demokrati, sikkerhet og fellesskap. Høyre støtter et norsk EU-medlemskap, og vi mener dagens EØS-avtale er grunnleggende viktig for landet.

Høyre vil

- arbeide for norsk EU-medlemskap
- føre en aktiv europapolitikk og forsvare EØS-avtalen
- at EØS-avtalen skal ligge til grunn som et krav for enhver regjering Høyre deltar i
- at Norge skal være en aktiv samarbeidspartner med EU i spørsmål knyttet til klima, demokrati, menneskerettigheter, sikkerhet og helse, blant annet ved å sikre EØS-midler til disse formål
- sørge for et nærest mulig forhold til Storbritannia utenfor EU

Utvikling og menneskerettigheter

Handel og internasjonalt samarbeid er en drivkraft for økonomisk vekst og en forutsetning for utbredelse av demokrati og menneskerettigheter. Norge spiller en stor rolle innen global utvikling og bidrar til at mennesker kan arbeide seg ut av fattigdom.

Fremtidens utviklingspolitikk skal støtte opp om prosesser som skaper varige endringer og gjør mottakerlandene bedre i stand til å skape egen vekst. Humanitær bistand skal gis til de mest sårbare og til dem som rammes av krig, konflikt og katastrofer. Samtidig er det av betydelig interesse for Norge og verden at en større andel av norsk bistand går til klimatiltak i utviklingsland. Dette er land som opplever en sterk befolkningsvekst og industrialisering. Dersom vi skal nå de globale klimamålene, må disse landene hoppe over fossilstadiet og gå rett til fornybarstadiet.

Høyre vil

- opprettholde Norges posisjon som en viktig bidragsyter innen den globale utviklingspolitikken
- rette hoveddelen av norsk bistand inn mot klima, rene hav og jenters utdanning i utviklingsland
- arbeide for et mer effektivt FN, der menneskerettighetene gis prioritet på tvers av organisasjonens arbeidsområder
- følge opp FNs bærekraftsmål og utarbeide en nasjonal handlingsplan for bærekraftsmålene med nasjonale indikatorer for måloppnåelse
- sørge for at Norge fører en politikk som fremmer trosfrihet, kvinners rettigheter, likestilling og LHBT+-personers rettigheter internasjonalt, blant annet ved å ta internasjonalt lederskap for å avkriminalisere homofili globalt
- i hovedsak unngå direkte stat-til-stat-bistand, men forventer at mottakere av bilateral bistand viser reell vilje til å opprettholde og styrke menneskerettigheter, demokratisk utvikling og ytringsfrihet
- gjøre norsk bistand mer effektiv og resultatorientert ved å konsentrere bistanden om færre land og færre prosjekter
- gjennomføre en kritisk gjennomgang av norske utviklingsmidler for å sikre mer målbare resultater og sørge for åpenhet om bruk av og resultater for bistanden

- at alle bistandsprosjekter og -programmer skal igangsettes med et forventet sluttresultat og en avviklingsstrategi om resultatet ikke oppnås i en gitt tidsperiode
- arbeide for økt handel mellom Norge og verdens fattige land samt mellom fattige land
- prioritere kapitaltilførsel til Norfund
- bidra til fortsatt økte norske investeringer i utviklingsland
- arbeide for at norsk bistand bidrar til ressursmobilisering og økt politisk vilje til endring i mottakerlandene
- redusere midlene som brukes til bistand, og erstatte dagens prosentmål for pengebruk med klare resultatmål for bistanden
- gjennomføre en kritisk gjennomgang av organisasjoner som i dag får norsk støtte
- ikke støtte organisasjoner som oppfordrer til vold eller som fremmer hatefulle ytringer, rasisme eller antisemittisme
- fjerne støtten til palestinske organisasjoner og institusjoner som oppfordrer til terror, vold, kjønnsdiskriminering og antisemittisme
- bidra med humanitær nødhjelp i krisesituasjoner

Nordområdepolitikk

Høyre vil ivareta Nordområdene som Norges viktigste sikkerhetspolitiske region og strategiske satsingsområde.

Nordområdepolitikken må samles om de opprinnelige målsettingene, som er en sikkerhetspolitikk bygget på avskrekking og beroligelse med økt militær tilstedeværelse i nord. Samtidig ønsker Høyre en realisering av det store næringspotensialet som kan sikre Nord-Norge varierte og attraktive jobber og levedyktige samfunn i bygd og by. Høyre vil bidra til mer verdiskaping i Nord-Norge, som en av de mest skapende og bærekraftige regionene i Europa.

Høyre vil

- styrke forsvarets tilstedeværelse i nord og ivareta en sikkerhetspolitikk bygget på avskrekking og beroligelse
- videreføre den historiske satsingen på infrastruktur i nord, inkludert bredbånd
- videreutvikle Nord-Norge som romindustriregion i tett samarbeid med kunnskapsmiljøer nasjonalt og internasjonalt
- etablere et innovasjonssenter for gründerbedrifter innen romindustri
- øke samarbeidet med USA, Canada, Storbritannia, EU og de nordiske landene om nordområdepolitikken
- utvikle en felles vestnordisk nærings- og utviklingsstrategi sammen med Danmark, Island, Grønland og Færøyene
- opprettholde Norges lederrolle for lav spenning i nord gjennom Arktisk råd og benytte plassen vår til å fremme norske synspunkter og interesser i nordområdene
- ivareta et godt naboforhold med Russland og øke samarbeidet innenfor områder av felles interesse, samtidig vil vi være tydelige på grunnleggende norske samfunnsverdier og sikkerhetspolitiske interesser
- styrke og videreutvikle folk-til-folk-samarbeidet i nordområdene for å redusere spenning og øke forståelsen mellom folk
- opprettholde en norsk befolkning på Svalbard og arbeide for at andelen nordmenn øker
- jobbe for internasjonal oppslutning om og forståelse av Svalbardtraktatens bestemmelser

- styrke forskningen og legge til rette for mer polar-, klima- og romforskning
- utforme et regionalt kompetanseløft tilpasset arbeidslivets behov og bygge opp desentraliserte tilbud for at folk skal kunne utdanne seg der de bor
- sikre videre finansiering av regjeringens opprettede investeringsfond driftet fra Nord-Norge, for å gi grundere i nord bedre tilgang på kapital

Et sterkt forsvar

Statens viktigste oppgave er å sørge for innbyggernes sikkerhet og samfunnets trygghet. Høyre vil videreutvikle et forsvar som sikrer Norges suverenitet, interesser og handlefrihet. Norge ivaretar NATOs tilstedeværelse i nordområdene, og NATO sørger for Norges sikkerhet. Høyre mener Norges sikkerhetspolitiske interesser ivaretas gjennom beroligelse, avskrekking, sikkerhet og stabilitet i våre egne nærområder og gjennom internasjonale bidrag i samarbeid med våre allierte. Høyre vil fortsette å styrke Forsvarets reaksjonsevne, kampkraft og utholdenhet.

Høyre vil

- øke bevilgningene til Forsvaret, slik at det møter landets sikkerhetsutfordringer, opprettholder NATOs 2 prosent-ambisjon og dagens nivå på minst 20 prosent investeringsandel, i tråd med Wales-vedtaket
- styrke verneplikten som institusjon og sørge for økt rekruttering
- sikre et landsdekkende og slagkraftig Heimevern med god reaksjonsevne
- sikre et helhetlig og balansert forsvar med gjensidig forsterkende kapasiteter innen land-, sjø- og luftmakt
- sikre sterk norsk tilstedeværelse i nærområdene våre, situasjonsforståelse, suverenitetshevdelse i hele landet og en troverdig forebyggende avskrekking
- bidra til å styrke NATOs kollektive forsvar og opprettholde Norges gode posisjon i alliansen
- sikre bred internasjonal forståelse for de komplekse sikkerhetspolitiske utfordringene som preger nærområdene våre
- styrke forsvarssamarbeidet med de viktigste alliansepartnerne våre: USA, Storbritannia, Nederland, Tyskland og Frankrike
- styrke det nordiske og europeiske forsvarssamarbeidet som supplement til NATO
- videreutvikle og styrke Forsvarets kapasiteter for å håndtere nye scenarier innen etterretning, cyber og nye, hybride trusler
- sikre gode og forutsigbare rammevilkår for norsk forsvarsindustri
- videreutvikle totalforsvaret i tråd med den skjerpede sikkerhetspolitiske situasjonen og samfunnets behov i fred, krise og krig
- bedre Forsvarets verktøy for offentlig kommunikasjon med befolkningen
- videreutvikle Forsvarets samarbeid med andre etater, slik som politi og tollvesen
- bedre samfunnets sikkerhet og beredskap, herunder forsyningssikkerheten, og styrke evnen til å ivareta samfunnets kritiske funksjoner
- ta i bruk kunstig intelligens i Forsvaret, etter hvert som teknologien utvikles, i tråd med landets forsvarspolitiske interesser og Forsvarets behov
- sørge for at grunnleggende nasjonale funksjoner er tilstrekkelig sikret
- jobbe for at sivil sektor og næringslivet styrker sin evne til beredskapsstøtte i krisesituasjoner
- sørge for at veteraner får tilstrekkelig oppfølging etter endt tjeneste

- bedre vilkårene for familiene til soldater på utenlandsoppdrag, blant annet ved å gi den hjemmeværende forelderen foreldrekvoten til den som er ute og ikke får tatt ut sin kvote grunnet tjenesten
- fortsette moderniseringen av Forsvaret og gjennomføre planlagte investeringer i nytt materiell og utstyr
- fjerne kravet om at en andel av byggebudsjettet skal brukes til kunst, når byggene har militære formål eller skal driftes av Forsvaret